

Ruth Behlinda Hansen

Selvbildets betydning for ungdom i frafallsposisjon

Hvilke sammenhenger er det mellom selvbilde og veien tilbake til skole/arbeid for ungdom i frafallsposisjon?

Universitetet i Sørøst-Norge
Fakultet for helse- og sosialvitenskap.
Institutt for HVSF.
Postboks 235
3603 Kongsberg

<http://www.usn.no>

© 2021 Ruth Behlinda Hansen

Denne avhandlingen representerer 45 studiepoeng

Sammendrag

Denne masteroppgaven undersøker sammenhengen mellom selvbilde og veien tilbake for ungdom i frafallsposisjon. Formålet er å høre hva ungdommer som har avbrutt videregående opplæring og eller står utenfor arbeidslivet, selv forteller om eget selvbilde. Og se om det er noen sammenheng mellom selvbilde, frafall og veien tilbake. Spørsmålet besvares med utgangspunkt i problemstillingen som lyder som følgende: ***Hvilke sammenhenger er det mellom selvbilde og veien tilbake til skole/arbeid for ungdom i frafallsposisjon?***

Det første forskningsspørsmålet handler om hva de unge forteller om egen familiebakgrunn? Dert andre forskningsspørsmålet var hva forteller de unge om selvbildet?

Oppgaven er skrevet innenfor det internasjonale prosjektet MaCe - *Marginalisation and Co-Created Education*. Prosjektet har tilhørighet til et longitudinelt lokalt forskningsprosjekt kalt UNGSA - *Ungdom, gjennomføring og skoleavbrudd i Telemark*. Prosjektene har data baser som består av kvalitative forskningsintervjuer. Datamaterialet består av narrative intervjuer gjennomført med indirekte tilnærming som metode. Mitt utvalg består av to jenter og to gutter i alderen 19-29. Alle fire informanter er intervjuet av undertegnede.

Studiens metodologi er kvalitativ, narrativ tilnærming med fokus på ungdommenes egne fortellinger fra egne liv. Det er brukt forskningsintervju med en indirekte tilnærming som metode. I analysen er narrativ analyse brukt som analyse verktøy.

Analysen av datamaterialet viser at ungdommen forteller at mental tilgjengelighet og engasjement er av betydning for deres følelse av tilhørighet til familien. Analysen viser også at i sosiale relasjoner er det sammensatte og ulike faktorer som spiller inn på hvorvidt de føler en sosial tilhørighet. Når det kommer til skole og arbeidsliv viser analysen at de fleste føler liten tilhørighet.

På bakgrunn av forskning og teori om frafall i videregående opplæring og selvbilde, i tillegg til teori om tilknytning, marginalisering og sosial kapital, drøfter vi disse funnene. Drøftingen viser til at funnene synes å være i tråd med den presenterte teorien.

Abstract

This master's thesis examines the connection between self-image and the way back for young people in a drop-out position. The purpose is to hear what young people who have interrupted upper secondary education and or are outside of working life themselves tell about their own self-image and see if there is any connection between self-image, dropout and the way back. The question is answered on the basis of the problem which reads as follows: What are the connections between self-image and the way back to school / work for young people in a drop-out position?

The first research question is about what the young people say about their own family background? The second research question was what do young people say about their self-image?

The thesis is written within the international project MaCe - Marginalization and Co-Created Education. The project belongs to a longitudinal local research project called UNGSA - Youth, implementation and school dropouts in Telemark. The projects have databases that consist of qualitative research interviews. The data material consists of narrative interviews conducted with an indirect approach as a method. My selection consists of two girls and two boys aged 19-29. All four informants were interviewed by the undersigned.

The study's methodology is a qualitative, narrative approach with a focus on the young people's own stories from their own lives. Research interviews have been used with an indirect approach as a method. In analysis, narrative analysis is used as an analysis tool.

The analysis of the data material shows that the young people say that mental availability and commitment are important for their sense of belonging to their families. The analysis also shows that in social relationships there is complex and different factors that play a role in whether they feel a social belonging. When it comes to school and working life, the analysis shows that most people feel little belonging.

On the basis of research and theory on dropouts in upper secondary education and self-image in addition to theory on attachment, marginalization and social capital, we discuss these findings. The discussion indicates that the findings seem to be in line with the theory presented.

Innholdsfortegnelse

SAMMENDRAG	3
ABSTRACT	4
FORORD	7
1 INNLEDNING	8
1.1 KUNNSKAPSSAMFUNNET	8
1.2 FRAFALL OG SELVBILDE	10
1.3 PROBLEMSTILLING OG FORSKNINGSSPØRSMÅL	11
1.4 OPPGAVENS OPPBYGNING	12
2 TIDLIGERE FORSKNING	13
2.1 FRAFALL.....	13
2.2 MARGINALISERING.....	15
2.3 OPPSUMMERING	16
3 TEORI	17
3.1 MARGINALISERING.....	17
3.2 SOSIAL ARV	18
3.3 BOURDIEU: HABITUS, AKTØR OG STRUKTUR.....	20
3.4 SELVBILDE	22
3.5 SOSIALISERING	25
3.6 RESILIENS.....	27
3.7 OPPSUMMERING	27
4 METODE	29
4.1 FORSKNINGSDESIGN	29
4.1.1 Fenomenologi	29
4.1.2 Narrativer	30
4.1.3 Etnografi og indirekte tilnærming.....	31
4.2 MACE	32
4.3 FELTARBEID	33
4.3.1 Utvalg	34
4.3.2 Feltnotater	35
4.3.3 Informanter fra MaCe	35
4.4 FORBEREDELSE	37
4.5 NARRATIV ANALYSE	38
4.6 KVALITET	39
4.6.1 Pragmatisk validitet	40
4.6.2 Reliabilitet.....	40
4.6.3 Overførbarhet.....	42
4.7 ETIKK	42
4.7.1 Formaliteter.....	42
4.7.2 Etikk under data innsamling	43
4.8 OPPSUMMERING	44
5 RESULTATER	45
5.1 PRESENTASJON AV INFORMANTENE	45
5.1.1 Kristine	45
5.1.2 Maria.....	45
5.1.3 Roger.....	46
5.1.4 Tobias	46
5.2 HVA SIER INFORMANTENE OM EGEN FAMILIEBAKGRUNN?	46
5.2.1 Kristine	46
5.2.2 Maria.....	49
5.2.3 Roger.....	51
5.2.4 Tobias	53
5.3 OPPSUMMERING	57

5.4	HVA FORTELLER INFORMANTENE OM EGET SELVBILDE?.....	57
5.4.1	Kristine	57
5.4.2	Maria	62
5.4.3	Roger.....	65
5.4.4	Tobias	68
5.5	OPPSUMMERING	70
5.6	OPPSUMMERING AV ANALYSEN.....	72
6	DISKUSJON.....	74
6.1	KVALITET I FAMILIERELASJONER	74
6.2	KVALITET I SOSIALE RELASJONER	77
6.3	FRA SYKDOM TIL FRAFALL	80
6.4	MØTET MED SYSTEMET	84
7	AVSLUTNING	90
7.1	KONKLUSJON	90
	REFERANSER/LITTERATURLISTE.....	93
	VEDLEGG 1	100
	VEDLEGG 2	102
	VEDLEGG 3	107
	VEDLEGG 4	109
	VEDLEGG 5	111
	VEDLEGG 6	112

Forord

Jeg vil starte med å si at denne prosessen har vært både givende, krevende og lærerik. Jeg brenner veldig for at de unges stemmer må høres og ønsker at denne oppgaven og prosjektets forskning skal kunne komme til nytte.

Ideen til denne masteroppgaven stod ganske klart for meg da jeg startet ved master studiet. Jeg var så heldig å komme sammen med en flott reflektert gjeng som hver gang vi var samlet trakk fram viktige aspekter i arbeidet med barn og unge. Særlig var gruppe arbeidet med en fast gruppe veldig betydningsfullt for meg. Menneskene jeg samarbeidet med der hadde viktige, men ulike perspektiver på de ulike temaer og problemstillinger vi fikk presentert. Deltakelsen i MaCe var også en helt fantastisk og lærerik opplevelse. Seminarene vi dro på og menneskene vi møtte der bød på seg selv og sin kunnskap. Jeg lærte mye om forsknings prosessen og meg selv gjennom min deltakelse der.

Jeg vil takke Elisabeth Gulløy som veileder for konkrete tilbakemeldinger og for at du hadde trua på meg.

Jeg vil også takke min familie. De stiller alltid opp og er alltid positive.

Skien, 12.05.2021

Ruth Behlinda Hansen

1 Innledning

I dagens samfunn er det et økende fokus på psykiske plager blant ungdom. Vi lever i et samfunn som stiller krav til både utdanning og karriere. En svensk studie (Hagquist, 2010) gjort i perioden 1985 til 2005 viser at det er en tydelig forverring i ungdoms psykiske helse. Den viste en forverring i blant annet søvnproblemer, det å føle seg liten og det å være nervøs blant ungdom på 9.trinn. Skolen har en sentral rolle i denne oppgaven i forhold til sammenhengen mellom økning av psykiske helse problemer og utdanning og hvordan det presset de føler på kan påvirke ungdommen. Internasjonale studier viser at både gutter og jenter føler på press i forhold til utdanning, suksess og utsende selv om andelen er størst hos jenter (Bor, W., et al., 2014).

Forskning fra Ungdata viser at mange unge opplever skole stress (Eriksen, Sletten, Bakken & von Soest, 2020) De forteller selv at dette stresset består av prestasjonskrav og et evig jag etter fremtidens karrieremuligheter. Man ser at det er et tegn i tiden at ungdom forteller om psykiske plager (Eriksen, Sletten, Bakken og von Soest 2017). Nova sin ungdataber rapport 2020 viser også at det er klart økende misnøye på skolen og de unge gruer seg i større grad til å gå på skole. Det fremkommer også en økning i skulk fra ungdomstrinnet og oppover. Det blir derfor viktigere og viktigere å finne årsaken til dette i norske skoler (Bakken, 2020, s. 16). Denne oppgaven skal derfor handle om hva som kan skje når man ender opp utenfor både utdanning løpet og arbeidslivet. Hvilke sammenhenger kan da tenkes å være mellom selvbilde og veien tilbake?

1.1 Kunnskapssamfunnet

Når barn og unge vokser opp dannes de inn i et sosialt samfunn bestående av mange institusjoner. Hvordan hvert enkelt barns utviklingsprosess er har sammenheng med samfunnet det deltar i og dets livsbetingelser. I dag vokser de fleste vestlige barn opp i det Frønes beskriver som et kunnskapssamfunn, her spiller utdanning og kompetanse en sentral rolle (Frønes, 2018, s. 15). I dagens samfunn anses høyere utdanning i stor grad som en nødvendighet (Frønes, 2018, s. 16). For noen kan dette skape gode muligheter med tanke på selvrealisering, sosial utvikling og muligheter på arbeidsmarkedet. På den andre siden kan det også utgjøre en risiko for noen barn. Tall fra utdanningsdirektoratet viser at i 2019 sto 13,7% av unge mellom 16 og 25 år utenfor eller uten fullført videregående (Utdanningsdirektoratet,

2019). Andelen unge som er lavt utdannede som er i arbeid har gått fra 74 % i 2008 til 64 % i 2018. Det er færre jobber tilgjengelig for folk med lav utdanning og konkurransen om disse jobbene er derfor hardere (Statistisk sentralbyrå, 2018).

Barn og unges skolehverdag planlegges, i tråd med kompetansekrav og læreplaner. Nordahl (2014) hevder at hva elevene selv tenker, og opplever i skolen vektlegges i liten grad (Nordahl, 2014, s. 76). Elevene bør ikke ses som objekter som skal formes av formelle krav. De bør heller ses i en gjensidig påvirkning med livsverdenen de lever i hvor de former og formes. Alle innehar individuelle egenskaper, det er med disse egenskapene elevene går inn i utdannings systemet, og skal forsøke å mestre utfordringene de møtes med (Nordahl, 2014, s. 25-26). På 1960 tallet kom de fleste inn i arbeidslivet uten noe særlig utdanning og karakterkrav var heller ikke særlig vanlig. Industrien lærte opp arbeidskraften de hadde behov for. Det var først i 1969 det ble 9-årig skoleplikt og retten til 3-årig videregående opplæring kom med Reform 94. I etterkrigstiden så man en økning i antall som tok artium og videre ut på 1970 - tallet endret skolen seg fra et system med seleksjon og oppbevaring, til kun seleksjon. Dette førte til at nå kunne mangel på utdanning ekskludere enkelte fra arbeidslivet (Frønes, 2018, s. 69). Det postindustrielle kunnskapssamfunnet har et veldig fokus på utdanning og kompetanse utvikling hos barn og unge, og det vektlegges i stor grad hvor viktig det er for yrkesdeltakelse senere i livet (Frønes & Strømme, 2010, s. 23).

Med bakgrunn i at norske elever gjorde det dårlig faglig sammenlignet med andre land kom i 2006 Kunnskapsløftet, denne reformen brakte med seg nye læreplaner i grunnskole og videregående opplæring med kompetansemål. Med denne reformen kom nasjonale prøver som skulle gi grunnlag for endring og utvikling (SNL, 2020). De nasjonale prøvene gjennomføres på 5. trinn, 8. trinn og 9. trinn. Resultatene legges ut på skolens nettsider og kan derfor sammenlignes med andre skoler. Sølvi Mausethagen (2018), forsker ved Oslo Met, problematiserer bruken av resultatene av disse prøvene. De kan føre til urealistiske forventinger til hva man kan oppnå med bruken av resultatene i forhold til utviklingsarbeid i skolen (Frøjd, 2018).

Kravene de unge møter baserer seg på hva samfunnet trenger, og øker i takt med samfunnets utvikling. Dette resulterer i store krav til å kunne tilpasse seg. For å sette en ramme rundt dette kunnskapsbehovet lager man læreplaner, som de som kom i kjølvannet av Kunnskapsløftet. Disse spesifiserer krav til ferdigheter og kunnskap en bør inneha (Nordahl, 2014, s. 57). Læreplaner er ikke utelukkende en negativ ting, men når kravene som sette til

barn og unge er så store, er det viktig at de voksne er bevisst ansvaret de har for å bidra til at flere klarer seg i utdanningssystemet. For å kunne gjøre dette på en best mulig måte bør vi forstå dem og deres livsverden og inneha kunnskap om deres handlinger (Nordahl, 2014, s. 26).

Moshuus stiller spørsmål til hvorvidt skolen i dag har blitt en forestilling om samfunnet og dets deltakelse fremfor barndommens skolegang. Han stiller spørsmål ved om de unge muligens ikke klarer å legge fra seg de roller og tilhørigheter de tilegner seg i utdannelses løpet. For et par ti år siden var det viktig å bruke livserfaringer i jobbsammenheng, og skolen kun var en instans som bidro til å forberede barn og unge på arbeidslivet. I dagens kunnskapssamfunn synes utdanning å være eneste vei inn på arbeidsmarkedet (Moshuus, 2017, s. 34 – 36 i Bunting & Moshuus, 2017).

1.2 Frafall og selvbylde

Hva er frafall? Ordet defineres som «ikke oppnådd studie eller yrkeskompetanse innen fem år etter at man startet i videregående opplæring» (Reegård & Rogstad, 2016, s. 11). Frønes sier at begrepet dropout eller frafall er et kompetansesamfunns begrep, det omfatter de som dropper ut av utdanning. «Å ha god selvtillit betyr at du er trygg på at du kan mestre en oppgave, mens god selvfølelse gir deg trygghet i at du er god nok akkurat sånn som du er» (Bråten, 2017 i Skottestad, 2017) sier Trine Anette Øfsti Bråten. Hun trekker frem at det viktigste vi kan gi de unge er følelsen av at de er gode nok uavhengig av prestasjoner. Det er viktig å gi dem rom og la dem prøve å finne litt ut hvem de er og hva de ønsker. (Skottestad, 2017).

Frafallstilbøyelighet er begrep som trekkes frem av von Simson (2014). Arbeids markedet kan gi både inntekt og erfaring. I perioder hvor det er gode muligheter for jobb kan dette virke forlokkende på skolelei ungdom. Dette tilsier at når det er gode tider på arbeidsmarkedet kan ungdom lettere droppe ut av skolen enn de ville gjort når det er dårligere tider på arbeidsmarkedet. Von Simson hevder at dette har sammenheng med at ungdom ofte er «her og nå» fremfor og tenkte på fremtiden. Dermed kan dette ses som en faktor som kan øke den individuelle frafallstilbøyeligheten (von Simson, 2014).

Kompetansesamfunnet vi lever i, i dag, er i stor grad med på å øke utenforskapet blant unge. Begrepet utenforskap brukes i dag på individ nivå i sammenheng med frafall i forhold til utdanning og i arbeidslivet. Det brukes også om områder med lav yrkesdeltakelse og som ofte preges av kriminalitet. Faller man fra i ung alder vil dette utenforskapet ofte forsterkes etterhvert som man blir eldre. Man da kan ofte oppleve at man trekker mot såkalte forgiftede miljøer, hvor det å stå utenfor både utdanning og arbeidslivet og ofte trekkes mot det kriminelle er normalen (Frønes, 2018, s. 24).

1.3 Problemstilling og forskningsspørsmål

Med bakgrunn i tematikken jeg har trukket frem innledningsvis vil denne oppgaven ha fokus på hva det å falle utenfor utdanning og arbeidslivet gjør med ungdom og deres syn på seg selv. Videre ser jeg på hvordan veien tilbake til utdanning og arbeidsliv kan foregå, og hvordan ungdoms syn på seg selv kan endres i denne prosessen. I denne oppgaven kan derfor sammenhenger mellom ungdoms selvbylde og frafall belyses. Oppgavens formål har til hensikt å belyse hvordan det å stå utenfor samfunnet kan påvirke de unges liv og syn på seg selv, og viktigheten av å høre hva de unge sier om egen situasjon. Forskningsspørsmålene besvares utfra ungdommens egne beretninger om erfaringer fra egne liv. Med bakgrunn i dette er problemstillingen og forskningsspørsmål: ***Hvilke sammenhenger er det mellom selvbylde og veien tilbake til skole/arbeid for ungdom i frafallsposisjon?***

1: Hva forteller de unge om egen familiebakgrunn?

2: Hva forteller de unge om selvbylde?

Oppgaven er skrevet i tilknytning til MaCE- Marginalisation Education and Co-Created Education og innenfor prosjektets rammer. Dette er et internasjonalt samarbeidsprosjekt mellom Norge, Danmark og England. MaCE har fokus på forskjeller og marginalisering i skolesystemet i de tre samarbeidslandene. De ser forebygging av frafall og hvordan vi kan få til en endring dagens praksis i arbeidet med barn og unge. (Se kapittel 4.1)

1.4 Oppgavens oppbygning

Denne oppgaven har fem hovedkapitler. Teori, metode, resultater, diskusjon og avslutning. Teori kapitlet vektlegger tre hovedområder. Det første området tar for seg dette med sosial arv. Den andre omhandler aktør-struktur dynamikken og sosiale koder. Hvordan unge mennesker i et gjensidig samspill kan påvirke egen hverdag og samfunnet rundt seg og forstå sosiale koder for å tilegne seg den sosiale kapitalen unge mennesker behøver. Til slutt trekkes selvbilde begrepet frem og settes i sammenheng med sosialisering og resiliens. Metode delen beskriver metoden som er benyttet i denne oppgaven og analysen presenterer funn basert på problemstillingen og de to forsknings spørsmålene. Drøfting diskuterer funnene i lys av teori og forskning slik at det ender opp i en avslutning i kapittel 6.

2 Tidligere forskning

I dette kapittelet er hensikten å legge frem tidligere forskning som legges til grunn for å belyse problemstillingen i denne oppgaven. Jeg trekker frem begrepene frafall og marginalisering.

2.1 Frafall

Et flertall av dagens unge starter på videregående utdanning. Av disse velger ca. halvparten studiespesialisering, den andre halvparten velger yrkesfaglig. Man ser at frafallet er størst blant de som velger yrkesfaglig. Her viser forskning en særlig sammenheng mellom sosial bakgrunn og sjansene for å fullføre (Reegård & Rogstad, 2016, s. 10).

Markussen hevder i sitt kapittel, forskjell på folk i (Reegård, Rogstad, 2016, s. 22) at det å ha en utdanning er nøkkelen til lønnet arbeid. Går man 40 år tilbake i tid var ikke det tilfellet. I 1975 var hver tredje ungdom mellom 16 og 19 år i arbeid som deres primæraktivitet (Grøgaard, 1992), og det var uproblematisk om man ikke hadde videregående opplæring. Markussen beskriver videre en endring i arbeidsmarkedet frem mot 1990, som førte til at arbeidsmarkedet ikke lenger kunne, i samme grad som før, dra nytte av kompetansen de unge hadde fra ungdomsskolen. Mange som ville jobbe fikk rett og slett ikke jobb lenger. Dette førte til en strøm til videregående opplæring, hvor det ikke fantes plass til alle, derav Reform 94 som gav rett til tre års videregående opplæring for alle.

De siste 30 årene har antallet som tar høyere utdanning økt fra 13 til 30 % (Ekren, 2014). Markussen hevder at den vanligste måten å se på unge i videregående preges av en todeling. Det er de som består videregående og så er det «resten». Resten er da de som går under begrepet dropouts. Han hevder likevel at dette kan ses på en litt annen måte. Man har de som slutter før tiden, og de som stryker, Og de som fullfører på lenger enn normalt tid. Han trekker frem at det er viktig å sette søkelyset på de som faktisk avbryter sin videregående opplæring (Markussen, 2016). Det er slik begrepet vil brukes i denne oppgaven også. Dropouts er de som av en eller annen årsak har valgt å avbryte skole gangen sin. Hagen og Streitlien (2017) trekker i sitt kapittel, å møte voksenlivet som lærling i (Bunting & Moshuus, 2017, s. 206) frem at det er gjort flere tiltak for å forhindre at unge faller fra

utdannelsesløpet. Det er årlige kartlegginger av hvor frafallet er størst og hvilke studieretninger det rammer mest. Dette er undersøkelser som er viktige, men de gir lite kunnskap om hvorfor de unge faller fra utdannelsesløpet. I nyere forskning er det blitt lagt vekt på hvordan de unge beskriver det å være unge, og hvilke årsaker de legger til grunn for avbrutt utdanning (Reegård & Rogstad, 2016 i Bunting & Moshuus, 2017)

Det finnes mange faktorer som kan påvirke en avgjørelse om å avbryte videregående opplæring. Det første Markussen trekker frem er kjønn. I Norge ser man at det er klart fler gutter enn jenter som avbryter sin skolegang (Markussen mfl., 2008; SSB, 2015). Tall fra Statistisk Sentralbyrå viser at i perioden 2013 til 2019 fullførte 82% av jenter mot 74% gutter videregående opplæring i løpet av fem til seks år (Statistisk sentralbyrå 2020). Markussen hevder at dette nyanseres noe av hvilke forhold man legger til grunne for at gutter slutter. Videre trekker han frem majoritets- og minoritetstilhørighet i forhold til etnisitet. Ikke vestlige innvandrere og deres etterkommere, flere studier gjort i Norge viser at det er større frafallsprosent hos minoritetsungdom (Markussen, 2016). Sosial bakgrunn er også av stor betydning for frafall i videregående opplæring. Markussen (2008) sier at det er sammenheng mellom hvilke utdanning foreldrene har, og hvorvidt barna gjennomfører videregående. Barn av foreldre med høyere utdanning har klart større forutsetninger for å klare utdanningsløpet. De har ofte høyere grunnskolepoeng og et bedre karaktersnitt enn barn av foreldre med grunnskole som høyeste utdanning (Ekren, 2014). Hvorvidt mor var i arbeid spilte også en rolle, og reduserte frafallssjansen. Foreldrenes forhold til arbeidsmarkedet kunne være informerende for de unge i forhold til kunnskap om ulike yrker. Det kan også gi grunnlag for et nettverk som kan gi lettere innpass i på arbeidsmarkedet med tanke på kunnskap om ulike yrker, og et nettverk som kan gi muligheter. Bosituasjon, hvorvidt barn bor med en eller begge foreldre som 15-åringer, er også en faktor. Overskuddet to voksne, i samme husstand, har kan være positivt i forhold til hva de kan gi. Overskuddet kan være større enn hos en som er alene med barn (Markussen, 2016). I sammenheng med de overnevnte faktorene kan det ofte være slik at unge ser det som mer hensiktsmessig basert på sosiale relasjoner, boligsituasjon og faglige prestasjoner og avbryte sitt utdannelsesløp (Larsen, Wulf-Andersen, Nielsen & Mogensen, 2016, s. 113). Markussen trekker likevel frem at frafall må ses som en livsløps prosess, med faktorer som barna selv ikke kan påvirke. Frafallsprosessen starter allerede lenge før videregående (Markussen, 2010, s. 13).

Over mange år har det pågått en innsnevring av hva som verdsettes av egenskaper i unge mennesker, og hva som ses som verdifullt å videreutvikle. Som en løsning på ulike samfunnsproblem er kompetanseutvikling i form av en snevrere og lengre utdannelsesvei blitt en samfunns norm. En sterkt teoribasert skole som kan oppleves problematisk for de unge, men anerkjennes ikke av samfunnsforskere i stor nok grad. Vi forventer at de unge skal tilbringe lengre tid på skolebenken, og alle skal passe inn i den samme rammen til tross for at konsekvensene er synlige og stadig mer presserende. I den sammenheng vil det kunne være mer riktig å si at de unge som faller ut ikke er dropouts. Men heller skyves ut, nettopp som et resultat av at kun enkelte egenskaper ses som viktig å utvikle og det forventes at vi skal passe inn i den samme utdannelses boksen (Vogt, 2020). Det at det unge velger å avbryte utdannelsen kan ses som følge av det økende presset som kunnskap og kompetansesamfunnet legger på dagens barn og unge (Frønes, 2018, s. 18).

2.2 Marginalisering

Forskning på marginalisering kan ikke vise til «en» årsak eller «en» forklaring på hvorfor unge havner utenfor utdanning eller arbeidsmarkedet. Det er ofte sammensatte årsaker til frafall og marginalisering. Hvilke årsaker man finner har også sammenheng med hvilket nivå man forsker på. Det er samfunnsnivå, individnivå og institusjonelt nivå. Man finner ofte klare sammenhenger mellom foreldres bakgrunn, utdannelsen og økonomi med marginalisering av ungdom. I nordiske land er det gjennomført studier som viser at utsatte grupper er ungdom med lav sosial status, dårlig økonomi, funksjonshemninger eller minoritetstilhørighet (Sletten & Hyggen, 2013).

Halvorsen (2012) beskriver i sin rapport «Unge på kanten» at vi har en ungdomsarbeidsløshet blant de unge som utgjør ca. 10%. Han hevder dette utenforskapet er et alvorlig problem, det kan føre til at det unge får liten til ingen tilknytning til arbeidsmarkedet i sitt voksne liv. Det kan også bidra til at de opplever sosiale vansker. I sin rapport trekker han frem at dette utenforskapet ikke får den politiske oppmerksomheten som arbeidsledighet får og dette ser Halvorsen som problematisk. Her bør det settes inn langsiktige tiltak mot utenforskapet og strukturell ledighet, dette krever en litt annen innsats enn den som settes inn mot kojunkturledighet (Halvorsen et. Al, 2012, s. 27 -28).

Marginaliseringsprosessen kan få alvorlige konsekvenser. På individ nivå kan det ha konsekvenser for mental og fysisk helse. Tall fra Halvorsen et.al (2012) viser at risikoen for å bli arbeidsledig er 3-5 ganger større dersom man ikke fullfører videregående. Nesten ingen av de som mottar uføretrygd eller sosialstønad har fullført videregående (Halvorsen et. al, 2012). Man regner også med at sannsynligheten for å begå kriminelle handlinger som er straffbare med fengsel er 10-15 ganger større for de som ikke fullfører videregående i forhold til dem som har fullført. Inntektsmessig viser tallene at pensjonsgivende inntekt gjennom livet ligger 33% under for de uten videregående opplæring i motsetning til de med (Halvorsen et.al, 2012).

2.3 Oppsummering

I dette kapittelet har jeg sett på tidligere forskning som kan bidra til å belyse problemstillingen i denne oppgaven. Det første jeg så på var tidligere forskning på frafalls begrepet som viser at det er en sammenheng med sosial bakgrunn og mulighetene man har for å fullføre videregående (Reegård & Rogstad, 2016, s. 10). Det å ha en utdanning er i dagens samfunn nøkkelen til et godt lønnet arbeid (Reegård & Rogstad, 2016, s. 22). Ekren trekker frem at det er flere faktorer som påvirker hvorvidt man fullfører videregående eller blir en «dropout». Ekren sier også at andelen som tar høyere utdanning har økt fra 13% til 30 % de siste 30 årene (Ekren, 2014). Videre i kapittelet trekkes marginaliserings begrepet frem. Her viser forskning at det ikke finnes en klar årsak til marginalisering, men at det ofte er sammensatte årsaker til både frafall og marginalisering (Sletten & Hyggen, 2013). Halvorsen trekker frem at det bør settes i gang langsiktige tiltak mot utenforskapet som arbeidsledighet blant unge skaper (Halvorsen et.al, 2012, s. 27-28) Marginalisering har konsekvenser både på individnivå i form av mental og fysisk helse og på samfunnsnivå i forhold til økonomi (Halvorsen et.al, 2012)

3 Teori

I dette kapitlet presenteres det teoretiske fundamentet for oppgaven. Her er hensikten å trekke frem relevant teori som kan sette i sammenheng med denne oppgavens problemstilling. Kapitlet omhandler begrepene marginalisering, sosial arv, selvbylde og resiliens, før Bourdieus teori om aktør, struktur og habitus blir presentert.

3.1 Marginalisering

Sletten og Hyggen (2013) beskriver marginalisering som en prosess, der man av ulike grunner driver mot utkanten av samfunnet. Ungdom kan oppleve å drives mot utkanten i forbindelse med utdanning, arbeidsliv, boligmarked og i det sosiale. Når prosessen får starte i opplæringsammenheng kan det få store og alvorlige konsekvenser for unges samfunnsdeltakelse senere i livet. De kan oppleve sosiale utfordringer rundt å stifte familie, arbeids – og boligmarkedet. Opplever man å skyves til ytterkanten av samfunnet risikerer man å komme inn i en ond sirkel (Sletten & Hyggen, 2013). Unge lærer ikke å delta på ulike samfunnsarenaene, og blir som et resultat stående utenfor sosiale strukturer som en mer eller mindre permanent tilstand (Halvorsen et.al, 2012).

Frønes og Strømme (2010) hevder at i dagens kunnskapssamfunn er det utdanningssystemene som skaper rammene rundt sosial deltakelse. Med forventinger til at man skal være i utdanning frem til man er i 20 – årene bidrar utdanningssystemet til å danne sosiale strukturer. I Norge fullfører vi alle grunnskole uavhengig av kompetansenivå og på denne måten blir ikke problemer «formelt» synlig før man kommer over på videregående skole. Frønes og Strømme sier videre at denne utdanningsmarginaliseringen kan bidra til marginalisering på andre plan i livet ved at de som kun har grunnskole går fra å være normalen til en indikasjon på marginalisering (Frønes & Strømme, 2010, s. 27). Frønes (2013) hevder videre at ungdomstiden i kunnskapssamfunnet kan beskrives som et paradoks: «Fasen er strukturelt sett rettet mot fremtid og kvalifisering, samtidig som det å være i denne fasen innebærer å være rettet mot øyeblikkets sosiale liv» (Frønes, 2013, s. 138).

Det å ikke fullføre videregående kan ofte føre til at man tillegges negative egenskaper. Mange er av den mening at om ungdommen bare ville anstrenge seg litt så kunne de fullført. Denne negative måten å se det på, bidrar til at man får betegnelsen dropout. Det at man ofte sier at de

velger bort utdanning medfører ikke riktighet da årsaker til at man avslutter utdanningen ofte er sammensatt. Når man opplever å stemples på denne måten kan det å droppe ut være starten på en marginaliseringsprosess (Frønes, 2016, s. 31 og 35).

Det er ikke bare individuelle konsekvenser som er følgene av marginalisering. Det er også konsekvenser på samfunnsnivå. Det er store kostnader over tid forbundet med marginalisering. Dagpenger, sosialstønader, trygdeutbetalinger samt deltakelse i arbeidsrettede tiltak har store kostnader for samfunnet, særlig over lang tid. Når mennesker blir stående utenfor arbeidslivet taper samfunnet skatteinntekter og produksjonskraft. Dette kan sammenlignes med et isfjell. Vi ser tuppen så vidt over vannet, men de virkelige store konsekvensene og kostnadene, er skjult under overflaten (Halvorsen et .al, 2012). De kravene dagens unge møter fra samfunnet, fører ofte til at de ikke fullfører utdanningsløpet og stilles derfor, i stor grad også, utenfor arbeidslivet. Dette frafallet er ofte starten på marginalisering og understreker viktigheten av å se frafallsprosesser og marginalisering i sammenheng.

3.2 Sosial arv

I sosiokulturelle studier vil sosial bakgrunn innebære en type målbar størrelse. Barn med lik sosioøkonomisk bakgrunn (inntekt, bolig etc.) kan beskrives med den samme sosiale bakgrunn, som igjen påvirker barnets sosialiseringssprosess (Frønes, 2018, s. 55). I henhold til det sosiokulturelle perspektiv er samfunnet barnet fødes inn i formet som en følge av historiske og kulturelle prosesser. Disse setter visse rammer for et barns utvikling. Ser man tilbake i tid på det tradisjonelle jordbrukssamfunnet var det slik at om du fødtes som sønn av en godseier var det veien du skulle gå, samme om du var en bondesønn (Guldbrandsen, 2012017, s. 285).

Ifølge en rapport (2009/16) fra Statistisk Sentralbyrå om sosial arv, ser man at barn av foreldre med høyere utdanning også tar høyere utdanning. Barn fra husstander med lav utdanning har også lavere utdanning. Dette mønsteret følger også det økonomiske aspektet av sosioøkonomisk teori. Barn som har vokst opp i husstander med dårlig økonomi har også selv i stor grad vanskeligheter med økonomi senere i livet. Rapporten viser også en klar sammenheng med at barn av trygdede foreldre også mottok trygd selv i voksen alder (Sæther, 2009). Det er ikke bare det materielle goder og økonomiske som kan gå i arv. Begrepet

utvidet resursperspektiv, settes ofte i sammenheng med Gary Becker (Becker, 1981). Her ser man på sammenhengen mellom barns suksess og familiens totale resurser, som det materielle, gener, holdninger og verdier. Det hevdes at økonomisk knapphet fører til stress, dette vil kunne bidra til at foreldre ikke kan gi barna den sosiale og emosjonelle støtten de trenger for å kunne utvikle seg adekvat (Becker, 1981). Et annet perspektiv på dette kan være at en følge av foreldrenes dårlige økonomi gjør at deres verdier bidrar til å reprodusere marginalisering. Hyggen og Sletten (2013) forklarer det slik at foreldre fra middelklassen har større forutsetninger for å tilrettelegge for læringsløpet. Det kan tenkes at dette ikke bare har med økonomiske ressurser, men også verdsettelsen av utdanning som hevdes og være noe høyere hos middelklassefamilien (Hyggen & Sletten, 2013). Det å ha engasjement rundt skolen kan påvirke de unge i stor grad (Markussen 2010c) Det bekreftes av den longitudinelle Reykjavik studien av Blöndal og Jónasson (2010). Denne studien så på hvordan engasjement kunne påvirke prestasjoner og frafall. Resultatene i studien viste at positivt engasjement fra foreldrene påvirket ungdom med svake skole prestasjoner positivt, og hadde en beskyttende effekt mot frafall. Det motsatte viste seg hos de med bedre skole prestasjoner. Lite engasjement her, førte til en økning i risiko for frafall. Studien viste også at holdninger elevene hadde og engasjementet deres rundt skolen endret seg underveis (Hyggen & Sletten, 2013).

Markussen (2014) viser i sin studie til at skolen bidrar til å opprettholde sosiale ulikheter, og konsekvensene det innebærer. Han sier videre at her kan man gjøre en endring. Det handler kun om å anerkjenne de ulike sosiale forhold ulike elever kommer fra, og tørre å behandle de ulikt. «Skolen må gi alle elever likeverdige muligheter til læring og utvikling, uavhengig av deres forutsetninger» (Overordnet del av læreplan, punkt 3.2). Unge i dag har et større behov for støtte enn for noen tiår siden. Skolen som institusjon er endret og er svært betydningsfull i dagens kunnskapssamfunn imot setning til før da utdanning var mindre viktig. En ny sosial struktur har tatt form og det å kun ha grunnutdanning, som for noen tiår siden var normalen, ses nå som en marginaliseringsindikator (Frønes & Strømme, 2010, s. 27). Ungdomstiden er en svært sårbar periode og ungdommene skal finne sin vei og utvikle den kompetansen som kreves av unge i dag gjennom et langt utdanningsløp.

Skolen er en arena som er av stor betydning for, på den ene siden, tilhørighet og, den andre siden, marginalisering. Frønes og Strømme (2010) trekker frem en svensk studie som viste at barn i risikogruppen, med blant annet foreldre som får økonomisk hjelp, gikk ut av skolen

med dårligere karakterer enn barn generelt. Den viste at foreldrenes støtte var viktig for å gjøre det bra på skolen (Frønes & Strømme, 2010, s. 33). På bakgrunn av dette sier de videre at ser man på skolegangen som en del av livsløpet over mange år, kan det føre til at unge faller inn i faste roller basert på sitt utgangspunkt. Rollene kan være svært vanskelig å komme ut av eller endre på ettersom man øker i alder og kan settes i klar sammenheng med marginaliseringsprosesser (Frønes & Strømme, 2010, s. 34).

3.3 Bourdieu: Habitus, aktør og struktur

Den franske sosiologen og antropologen Pierre Bourdieu hevder at vi har tre ulike kapitalformer. Den sosiale, den økonomiske og den kulturelle. Av disse tre trekker han den økonomiske frem som den viktigste. Den handler om de økonomiske ressursene. Penger, aksjer, eiendom etc. Den økonomiske kapitalen er en kilde til makt sier Bourdieu. Så kommer den kulturelle kapitalen, den går ut på å inneha og beherske den kulturelle koden i samfunnet du lever i. Denne kapitalen gir avkastning via resultater i utdanningssystemet, gode jobber og muligheter innen politiske engasjement etc. Han beskriver den økonomiske kapitalen som en ytre og materialistisk kapital. Den kulturelle kapitalen derimot, er en internalisert kapitalform som handler mer om væremåte. Den kan likevel også være en ytre kapitalform, eksempelvis en yrkestittel. Den tredje kapital formen er den sosiale kapitalen, her snakker han om det sosiale nettverket og gruppetilhørighet. Denne kapitalformens makt ligger i de mulighetene det sosiale nettverket eller tilhørigheten gir. For eksempel om man via en anbefaling får en god jobb. Det innebærer også hvor godt vi forstår de sosiale kodene i det miljøet vi lever. Klarer vi å forstå kodene har vi et godt utgangspunkt for videre utvikling (Aakvaag, 2008, s. 152). Sosial - og kulturell kapital er viktig både som enkeltstående kapitaler, men også fordi disse kan bli til økonomisk kapital dersom familien de unge vokser opp i, behersker samfunnets koder og kompetansekrav (Frønes, 2018, s. 22).

Bourdieu (1995) forklarer at strukturen rundt er med på å påvirke aktøren basert på dens posisjon i samfunnet. Derav blir aktørens væremåte og handlingsmønster et resultat av hvordan disse sosiale betingelser er internalisert. Han deler det opp i den indre og ytre mekanismen. Den indre handler om hvilke identitet, væremåte og handlingsmønster aktøren innehar. Altså hva slags musikk de liker, reaksjonsmønster, matvaner etc. Den ytre

mekanismen er den sosiale statusen og det å handle ut ifra hva som er tilgjengelig innen den sosiale klassen og hva som ses som rasjonelle valg og handlinger der (Bourdieu, 1995).

Det er også slik at aktøren påvirker strukturen også. Her hevder Bordieu at aktøren er «selvstendige og kompetente samfunnsdeltakere som tar del i sosiale praksiser på selvstendige og kreative måter.» (Aakvaag, 2008, s. 162). Det vil altså si at de sosiale strukturene kun eksisterer i den kraft av at de faktisk brukes. Dette er en dynamisk prosess hvor aktøren med sin individualitet kan påvirke strukturene. Bordieu sier at denne dynamikken ikke er utelukkende hemmende for hverandre, men også skaper rom for muligheter for både aktør og struktur. Eksempelvis kan det å være politisk aktiv være en måte å bidra til en endring i strukturen (Aakvaag, 2008).

Bourdieu har det han kaller et sosialfenomenologisk perspektiv, på det han beskriver som den kreative og selvstendige aktøren (Aakvaag, 2008, s. 149). Et kjernebegrep i Bourdieus handlingsteori er forståelsen av aktørens habitus. Dette definerer han som permanente automatiserte handlinger som påvirker hvordan vi agerer i den sosiale og fysiske verden. Han hevdet at dette er kjernen i en persons identitet og henger sammen med vårt sosiale opphav. Unge fra ulike miljøer vil ha ulike habituser. Dette beskriver han som klassespesifikt. Det begrensede ved habitus begrepet er at det innebærer at vi kan fungere godt innenfor visse sosiale miljøer og dårlig innenfor andre (Aakvaag, 2008, s. 161).

Bourdieu (1995) har en teori som samler både teoretisk innovative- og empiriske arbeidet. Dette selv om han levde i en tid hvor det ellers var lite samhandling mellom teoretikere og empirikere. Aakvaag (2008) trekker frem hvordan Bourdieu belyser hvordan aktør/struktur påvirker hverandre på en slik måte at klasseskillene reproduseres. Likevel er det faktorer ved hans teori som problematiseres. Aakvaag (2008) hevder at Bourdieu er for opptatt av struktur. Hans syn på hvordan aktørens handlinger som prisgitt til sosiale strukturer og habitus kan fremstå institusjonaliserende og oversosialiserende, og dermed fremstille aktøren med en veldig begrenset handlingsfrihet. Bourdieu har søkelys på at aktøren begrenses fordi strukturen er så internalisert og påvirker alt de gjør. Dette fremhever et asymmetrisk forhold mellom struktur og aktør, hvor strukturen klart står sterkest (Aakvaag, 2008, s. 167). Aakvaag (2008) problematiserer hvor sosial endring skal kunne komme fra ettersom Bourdieu er så klar på hvordan aktøren er predisponert til å reproducere sitt sosiokulturelle utgangspunkt. Som Nietzsche sa «Å elske sin skjebne» (Wikipedia, 2020). Med dette som et

utgangspunkt er det ikke lett å se hvordan klassene samfunnet består av skal utfordre den strukturen som fremhever de dominante klassene (Aakvaag, 2008).

Habitus er som nevnt et sentralt begrep i Bourdieus teori. Våre kroppsliggjorte automatiserte handlinger. Aakvaag (2008) hevder at Bourdieu trekker det så langt i retningen dette fører til at aktøren ikke lenger tenker over, eller rasjonaliserer, sine handlinger. På den måten fremstilles aktøren som en som ikke reflekterer. Aakvaag sier «det at vi ikke hele tiden er styrt av rasjonelt gjennomtenkte valg, vil ikke si at vi ikke er det av og til» (Aakvaag, 2008, s. 168). Videre hevder Bourdieu (1995) aktørens handlinger handler utelukkende om interesser. Han sier at handlinger som utad skal fremstå som «gode» kun handler om å verne om egne behov og interesser. På den måte forkaster han all moral og idealisme fremfor egoisme. Aakvaag (2008) sier at dette er å trekke det for langt i en retning. Menneske befinner seg stadig i situasjoner hvor moral og egne interesser kommer på kollisjonskurs. I slike situasjoner sier Aakvaag (2008) at vi, av og til, vil la moralens stemme vinne, og gjøre uselviske handlinger uten nødvendigvis å høste noe ære for det (Aakvaag, 2008, s. 170).

3.4 Selvbilde

John Bowlby (Guldbrandsen, 2017, s. 142) var en kjent britisk objektrelasjonsteoretiker. Denne retningen innen psykiatrien brøt med den psykoanalytiske retningen, som den gang var rådende. Bowlby (1969/1982,1988) anerkjente psykoanalysens antagelse om at opplevelser som går på det emosjonelle kan påvirke det mentale. Han var også enig i at disse barndomsopplevelsene kan ha innvirkninger, som kan føre til at personen blir mer eller mindre motstandsdyktig i forhold til senere opplevelser. Som objektrelasjonsteoretiker var han særlig opptatt av hvordan mentale representasjoner av barns relasjoner til andre personer kan påvirke sosiale relasjoner senere i livet. Og hvordan barnet ser seg selv, altså eget selvbilde (Guldbrandsen, 2017). Bowlby (1969/1982, 1988) trekker frem at foreldrenes sensitivitet, og hvorvidt de har en responderende adferd i omsorgssituasjonen er avgjørende for utviklingen av en trygg tilknytning. Tanken bak dette er at når barnet opplever omsorgspersonen som tilgjengelig for barnet, utvikles et tillitsforhold mellom barnet og omsorgspersonen. Dette er basen for å utvikle trygge relasjoner senere i livet også (Guldbrandsen, 2017, s. 160). Når barnet har fått denne tryggheten, blir den voksne det

Bowlby kaller en trygg base. Det vil si at nå kan barnet begynne å utforske verden rundt seg, med den tryggheten at den voksne er der og trår støttende til om noe oppleves som oppleves vanskelig eller skremmende. (Guldbrandsen, 2017, s. 150).

Georg Herbert Mead (1934/1972) utviklet teorien om å ta perspektiv. Det handler om å se seg selv gjennom andre. Mead hevdet at det var gjennom dette perspektivet at selvet ble dannet. Barn blir i samspill med andre bevisste på at man ses og vurderes. Barnet opplever at andre har forventninger til en, og forsøker basert på dette, å tilpasse seg for å bli en meningsfull del av en helhet. Mead (1934/1972) mener at denne interaksjonen danner grunnlaget for selvoppfatning og det å kjenne egenverd eller ikke (Askland & Sataøen, 2014).

Barn kan også utvikle det Bowlby (1969/1982, 1988) kaller en utrygg tilknytning. Dette skjer når omsorgspersonen ikke responderer på barnet, og er emosjonelt utilgjengelig. Barnet har da ofte erfart at den voksne ikke reagerer når barnet trenger det, og velger derfor å trekke seg unna. Barnet kan likevel være utforskende, men vil ikke trekke inn til den voksne for hjelp, når det blir redd eller stresset. Barnet vil da ikke på samme måte lære å se seg selv i forhold til andre på en god måte. Disse barna viser ofte lite interesse, eller følelser, for den voksne og trekker seg heller unna. På samme måte som gode relasjoner kan prege barnets senere relasjoner, kan også dårlige det. Barnet kan risikere å mangle viktig kompetanse i det å bygge tillitsfulle relasjoner senere, siden det er vant med avvising eller lite tilgjengelighet (Guldbrandsen, 2017, s. 143 og 145).

Barn som har en trygg tilknytning til sine omsorgspersoner, har en fordel i opplevelsen av å ha mental støtte. Dette antas å bidra til at barnet utvikler en god psykisk helse på sikt. Det kan se ut til at trygg tilknytning legger et grunnlag for barnets selvbilde, evne til å danne gode relasjoner senere i livet. De utvikler heldige personlighetstrekk, og ser ut til å stole mer på seg selv. Likevel skal man ikke blindt anta at trygg tilknytning er en forutsetning for all positiv utvikling senere i livet. Lars Smith, (2017) sier at det ikke nødvendigvis er sammenheng mellom god tilknytning og positiv utvikling med tanke på kognisjon, språk, frustrasjonstoleranse og skoleprestasjoner. Han hevder at den eventuelle positive sammenheng mellom, for eksempel, tilknytning og skoleprestasjoner ikke er direkte. Han sier *«Det kan være at foreldre til barn med tidlig trygg tilknytning senere engasjerer seg mere i barnas skole arbeid, og at det er denne interessen som formidlet sammenhengen»* (Smith, 2017, s. 163). Han sier videre *«Tidlig trygg tilknytning må altså ikke oppfattes som en form*

for vaksinerings med livsvarig virkning, uavhengig av hva som måtte skje senere i livet"
(Smith, 2017, s. 164).

Ungdomstiden er en veldig sårbar tid. De unge er svært påvirkelige, sårbare og er ofte selvbevisste. Reaksjoner fra de de omgir seg med, er derfor særdeles viktig for deres selvforståelse og selvbylde (Erikson, 1968, 1994). Eriksons psykoanalytiske teori har åtte stadier i livet. Det femte av disse trinnene er puberteten. Her går ungdommen igjennom noe han beskriver som identitet versus rolleforvirring. Her skal ungdommen skape seg en identitet basert på opplevelser og erfaringer fra barndommen, opp mot forventningene i det gryende voksen livet. Her er det viktig at ungdommen opplever støtte i form av forståelse og veiledning. En opplevelse av å ikke lykkes her, kan bidra til å skape selvsikkerhet (Nielsen & Binder 2017). Familien er av stor betydning her. Bowlby (1969/1982, 1988) trekker i sin tilknytningsteori frem viktigheten av forholdet mellom barnet og dets familie. Familien kan gi trygghet når barnet opplever stress i hverdagen. Den kan være en støtte når barnet opplever vanskelig situasjoner, og bidra til selvregulering slik at det kommer seg gjennom det. Han trekker frem at man kan ha gode venner og eller kjæreste også, men at tilknytningen mellom barnet og foreldrene er spesielt viktig, og dertil også støtten man får av dem (Smith, 2017, s. 141).

Det sosiale fellesskapet er viktig for unge i oppveksten. Det å ha et fellesskap med jevnaldrende, er av stor betydning for utvikling av selvbylde. Det sosiale fellesskapet blant unge fremstår som et eget sosialt hierarki. Pedersen (1998) beskriver dette sosiale fellesskapet som et kontinuerlig pågående sosialt spill der sosiale strategier er nøkkelen til å klare å finne sin tilhørighet blant jevnaldrende. Disse strategiene brukes ikke bare blant venner, men også i andre sosiale systemer. Behovet for denne tilhørigheten er som nevnt viktig for selvbylde, og derfor kan mange unge innta en rolle, og en væremåte, de ikke nødvendigvis identifiserer seg med, nettopp for å være en del av de andre.

Nordahl (2000) beskriver hvordan man ofte ser at unge velger å la være å gjøre en innsats på skolen, enten fordi man er redd for å bli oppdaget som en som ikke mestrer eller redsel for å stemples som en «nerd». Frykten for å stå utenfor overskygger det meste. Også de som ikke presterer sosialt, eller på skolen har behov for en relasjon til jevnaldrende. Dette fører ofte til at de som er utestengt fra det sosiale trekker sammen. Dette kan føre til at de har en negativ påvirkning på hverandre, og adferden de viser ovenfor andre jevnaldrende (Nordahl, Sørli,

Manger & Tveit, 2015). De er ofte bitre på omverdenen som ikke ga dem innpass. I følge Terrie Moffitts (Moffitts, Caspi, Harrington. & Milne, 2002) kan de føre til det som beskrives som en antisosial adferd. Dette for å tilpasse seg. Ungdommen trekkes mot rollemodeller med samme type adferd, for å få den tilhørigheten de trenger for å utvikle sitt selvbylde. Dessverre er dette ofte med et negativt fortegn, da det kan føre til eksempelvis kriminelle handlinger, eller uheldig adferd. Utbyttet av handlingen oppleves som belønningen fremfor den tilhørigheten de egentlig søker (Nordahl et.al, 2015).

Nøra (2012) hevder i sin artikkel at det ikke kun er skolen som er problemet. Han sier at selv om 1 av 3 ikke fullfører videregående opplæring i løpet av 5 år, ligger det mer bak enn bare det rent strukturelle med skolesystemet i Norge.

Undersøkelsen «Ungdom I Svevet» underbygger dette ved sine funn om at de unge nettopp på grunn av dårlig selvbylde og lite selvtillit har vanskeligheter med å holde seg i jobb eller være under utdanning. De unge beskrev selv hvordan de var redde å stå utenfor fellesskapet å ikke bety noe for noen (Follesø, 2010).

3.5 Sosialisering

Sosialisering er en livslang prosess, men begrepet sosialisering handler i stor grad om hvordan barn og unge formes og utvikles i barne- og ungdomstiden (Frønes, 2013, s. 13). I sosialiseringprosessen tilegner mennesket seg viktige egenskaper. En av disse er sosial desentrering, evnen til å ta andres perspektiv. Det handler ikke kun om å evne å tenke seg hvordan den andre muligens oppfatter en situasjon, men også det å se at den andre fortolker handlinger og relasjoner på en annen måte enn det en selv gjør (Frønes, 2013, s. 50).

I dagens kunnskapssamfunn er organiserte aktiviteter en mer og mer vanlig sosialiseringarena. Selv om norske barn bruker en del tid på egenstyrte aktiviteter, er det likevel en klar økning i bruken av organiserte aktiviteter. Dette er aktiviteter som ofte er rettet mot kultur og idrett og kan være dyre å delta på (Frønes, 2013). Barn som vokser opp i familier med lav sosioøkonomisk status kan oppleve at de ikke kan delta på slike aktiviteter, og på den måten få en forsterket opplevelse av sosialt utenforskap (Rudi, 2020). Det å ha

mulighet til å delta på slike aktiviteter kan bidra til en positiv utvikling i forhold til kulturell og sosial kapital, som man tar med seg videre i livet (Frønes, 2013, s. 131).

Relasjonene mellom barn-barn er noe helt unikt og jevnaldrende kan ha en stor påvirkningskraft. Dette er relasjoner barna ofte bruker mye tid på, gjennom barnehage, skole og venner ellers. Relasjonene kan være viktige bidrag i utvikling av språk og den sosiale kompetansen. De er også med på å utvikle barnas sosiale identitet og selvforståelse (Frønes, 2018, s. 87). Det er gjennom disse samspillene barna, sammen med sine likemenn, skaper en verden som de har mer innflytelse over enn de har ellers i hverdagen. På samme tid er dette krevende relasjoner som forutsetter at barnet utvikler sosial kompetanse. Kontakten med andre jevnaldrende er med å utvikle grunnlaget for det å danne gode relasjoner til andre senere i livet. Det er av stor betydning hva andre jevnaldrende mener og synes om hverandre. Basert på det sammenligner barn ofte kompetanse og popularitet (Frønes, 2018, s. 88 – 89).

Stig Broström (2000) definerer vennskap som «en fri relasjon mellom personer» Denne relasjonen kjennetegnes av åpenhet og gjensidighet i forhold til følelser og intimitet. Det innebefatter også det å være lojal og fortrolige, en relasjon man vil ivareta og gjerne oppsøker for følelsen av tilhørighet og mening (Askland & Sataøen, 2014, s. 74).

Vennsapsrelasjoner er viktig på mange områder av et barns utvikling. Askland og Sataøen (2014) sier at dette skaper et særs nødvendig grunnlag for å kunne stifte familie, fungere i arbeidslivet og i samfunnet generelt. De hevder videre at barn som ikke har disse gode venne- og jevnaldrende relasjonene er i faresonen. Rutter og Rutter (2000) sier at det er godt dokumentert at en del psykiske problemer i voksen alder kan forklares ut ifra vanskeligheter i vennskap og jevnaldrende relasjoner i barne- og ungdomsårene.

Det er viktig at de som arbeider med barn og unge i utdanningssystemet er bevisste på å se barna og høre hva som er viktig for dem. For barn og ungdom er skolen en viktig sosialisering arena. Det å oppleve en tilhørighet til jevnaldrende kan bidra til trygghet og trivsel i hverdagen. Dersom et barn opplever å stå utenfor dette felleskapet kan det oppleve sin egen hverdag som svært ensom. Dette igjen kan føre til mistrivsel på skolen. For disse barna kan skolehverdagen oppleves som en belastning, og dermed kan det bli vanskelig å utvikle seg både sosialt og faglig (Nordahl, 2014, s. 18-19). Det kan derfor være ekstra viktig som voksen å kjenne og prøve å forstå elevene. Voksne må forsøke å forstå barn og unge ikke bare utenifra, men også innenfra, så godt det lar seg gjøre av en voksen (Bruner, 1997). På

den måten kan voksne ved å lytte, anerkjenne og oppmuntre eleven, bidra til at barn og unge føler en viss tilhørighet og mestringfølelse. Dette kan bidra til at de kanskje opplever skolehverdagen som litt mindre belastende (Nordahl, 2014, s. 21-22).

3.6 Resiliens

Begrepet resiliens kommer fra det latinske ordet *resilire* og betyr å ha motstands kraft (Skre, 2021). Det innebærer at til tross for påkjenninger som stress eller følelsen av press, så innehar man evnen til å ivareta egen psykisk og fysisk helse. Personlige egenskaper som anses for å være typiske for mennesker som er resiliente, er optimisme, sosiale evner og kreativitet. Andre forhold som er relevante er familien og nettverket rundt (Skre, 2021).

Borge (2010) sier at resiliens er en prosess som bidrar til at barn og unges utvikling kan oppnå et adekvat resultat, dette gjelder til tross for at barn har hatt en livssituasjon hvor de opplever hendelser som kan bidra til en risiko for å utvikle problemer eller avvik (Borge, 2010).

En studie av Emmy Werner og Ruth Smith (1982) kom frem til at av de 698 barna de fulgte fra fødsel til de var 40 år var 1 av 3 resiliente selv om de var utsatt for risiko. De kom frem til at det var enkelte faktorer hos disse barna som var fremtredende. De hadde normal intelligens og hadde en positiv effekt på miljøet rundt seg. De knyttet seg til omsorgspersoner, og hadde et støtteapparat rundt seg (Bekkhus, 2012). Borge sier at barn klarer seg godt dersom de har en person de kan knytte seg til. Denne personen trenger ikke være en foresatt eller annen primæromsorgsgiver (Borge, 2010). Jenkins og Smith (1990) fant også dette. De så at barn i konfliktfylte hjem, som likevel hadde en trygg voksenrelasjon, eksempelvis på skolen, klarte seg godt og viste mindre tegn til psykiske vansker enn barn som ikke hadde dette.

3.7 Oppsummering

I dette kapittelet har jeg presentert en del forskning og teorier som kan bidra til å besvare problemstilling og forskningsspørsmål. Det første jeg så på var frafall. Det har vært en endring i skolen de siste førti årene. Dette har bidratt til at de som vil inn på arbeidsmarkedet ikke nødvendigvis får innpass grunnet manglende, eller lite, utdanning (Grøgaard, 1992).

Markussen trekker frem hvor stor påvirkning foreldres utdanningsnivå har. Barn av foreldre

med lav utdanning faller oftere fra, enn barn av foreldre med høyere utdanning (Markussen, 2008). Videre så jeg på marginalisering. Sletten og Hyggen (2013) trekker frem at det ikke finnes en klar grunn til marginalisering. Det er et resultat av ulike årsaker, som fører til at unge havner utenfor skole og arbeidsliv. Halvorsen et. Al (2012) trekker frem at marginalisering kan ha konsekvenser for både mental- og fysisk helse, og at det 3-5 ganger større sjanse for å ende opp utenfor arbeidslivet dersom man ikke fullfører videregående. Så trekker jeg frem sosial arv. Bourdieu (1995) har et begrep han kaller habitus, der beskriver han kjernen i en persons identitet som noe henger sammen med vårt sosiale opphav. På den måten hevder han at vi da fungerer godt i enkelte sosiale miljøer og dårligere i andre. På denne måten hevder han at vi i stor grad reproducerer de sosiale forhold vi er født inn i (Aakvaag, 2008, s. 161). Ungdomstiden er sårbar, og unge speiler seg i stor grad i reaksjoner de får fra sine nære, være seg venner eller familie (Erikson, 1968, 1994). Pedersen (1998) hevder at de unges sosiale liv er et kontinuerlig spill hvor man trenger de rette nøklene for å klare seg. Det er svært viktig å finne denne tilhørigheten i ungdoms årene. Bowlby (1969/1982,1988) trekker frem viktigheten av tryggheten i familien. Det å ha en trygg havn hvor man kan søke hjelp når man har det vanskelig (Guldbrandsen, Smith, 2017, s. 141). Deretter trekker frem jeg sosialiseringens begrepet og hvor viktig det er for barns utvikling å oppleve gode vennskskapsrelasjoner i oppveksten. Det er viktig for utviklingen med tanke på senere relasjoner, og også for å fremme en god psykisk helse i voksen alder (Askland & Sataøen, 2014) Til sist i kapittelet har jeg trukket frem begrepet resiliens. Det handler om hvilke egenskaper i et menneske eller forhold rundt som kan bidra til at man kan klare seg, på tross av at man utsatt for risiko faktorer i oppveksten (Borge, 2010). Disse ulike perspektivene vil danne grunnlaget for drøftingen av de funn jeg gjør i analysen.

4 Metode

Reliabilitet er et viktig forsknings etisk prinsipp. Det handler om å utføre forskningen på en pålitelig og troverdig måte. I metodekapittelet vil jeg derfor redegjøre for denne oppgavens forskningsdesign ved å beskrive metoden som brukes grundig, og hva som ligger til grunn for min fortolkning av dataene (Thagaard, 2009, s. 198). Forskerens integritet, erfaring, ærlighet og rettferdighet er grunnleggende viktige faktorer forsknings arbeidet. Det er viktig å opprettholde en profesjonell avstand hvor man fortolker og argumenterer fra informantens perspektiv (Kvale, Brinkmann, 2015, s. 108).

4.1 Forskningsdesign

Denne oppgaven baserer seg på en kvalitativ studie innenfor den samfunnsvitenskapelige tradisjonen. Det fenomenologiske og narrative vektlegges innen de gitte etnografiske rammene (Grønmo, 2017). Det er tatt i bruk intervju med indirekte tilnærming som metode for datainnsamling (Moshus & Eide, 2016). Den nære kontakten man får med informanten i datainnsamlingsprosessen, enten via intervju eller deltakende observasjon, kan gi unike data om situasjoner, opplevelser og fenomenene som studeres (Thagaard, 2009, s. 11). Kvalitativ forskning er forskning som baserer seg på nær kontakt mellom forsker og de som studeres. En viktig målsetning med denne tilnærmingen er å gå i dybden, og på den måten skape forståelse for ulike sosiale fenomener i en kontekstuell sammenheng (Thagaard, 2009, s. 11) Man søker det narrative aspektet fra informantens livsverden slike de ser, føler og opplever det (Dalland, 2017, s. 66). Forskeren arbeider nært med kildene og kan få en unik nærhet og sensitivitet. Dette gir rom for å en subjekt – subjekt relasjon fremfor subjekt – objekt relasjon, og på den måten kan man få informasjon man ellers ikke ville fått (Thagaard, 2009, s. 18). Kvalitative metoder er mer fleksible, og kan på den måten tilpasses prosjektets behov ut i fra erfaringer og utfordringer som gjøres underveis.

4.1.1 Fenomenologi

I denne oppgaven var hensikten å få innsikt i informantenes egen opplevelse av det å falle utenfor utdanning og arbeidsliv. Hvordan opplever de å se seg selv, både som individ og i samfunns sammenheng.

Fenomenologi er en eksistensfilosofi som Merleau-Ponty (1962) mente handlet om bevissthet og opplevelse (Kvale & Brinkmann, 2015). Det handler om det som viser seg, det du kan oppfatte med sansene dine. Den har til hensikt å sette søkelys på informantens eget perspektiv og opplevelse av verden (Dalland, 2017, s. 45). Dette kan brukes som en metode for å belyse informantenes egne perspektiver og opplevelser av et fenomen.

I denne oppgaven er ikke fenomenologi et hovedperspektiv. Men klart viktig for å innta et nedenifra perspektiv i søken etter å finne betydningen av fenomener i informantenes dagligliv. Gjennom intervjuet med informantene ønsker jeg å belyse viktigheten av ulike temaer i informantenes livsverden og hvilke betydning og konsekvenser de har hatt (Kvale & Brinkmann, 2015).

4.1.2 **Narrativer**

Narrativ kommer av det latinske verbet narrare og betyr fortelling eller fortellende. Det handler om gangen og den naturlige strukturen i formidlingen av en fortelling (Wikipedia, 2019). Våre fortellinger eller narrativer er en viktig del av livene våre. Narrativer kan betegnes som en beskrivelse av rekkefølgen av de hendelser vi opplever, hvordan formidleren opplever og forstår disse hendelsene eller sammenhengen mellom dem. Narrativene bidrar til å skape meningsinnhold i det vi opplever (Thagaard, 2009, s.120). Likevel er disse fortellingene gjenfortellinger av det som er levd. Stern (1985) skiller her mellom det levde og det fortalte, og hevder at narrativene kun delvis symbolsk og verbalt kan gjenfortelles. Språkets makt når noe gjenfortelles er viktig. Man kan både forvrengte og manipulerer det gjenfortalte (Gulbrandsen, 2017, s. 196).

Å lage en historie via en narrativ tilnærming kan bidra til å lage personlige erfaringer og opplevelser om til en biografisk historie, fortalt eller nedskrevet. Denne kan settes i en rekkefølge, eller sammen, med enkelte situasjoner eller hendelser. Her kan vi få innsikt i hvordan mennesker skaper en identitet, og hvordan de ser seg selv. Fokuset er det fortellende selvet, og hvordan mennesket gjennom erfaringer ser og fortolker handlinger (Gulbrandsen, 2017, s. 198).

I en narrativ undersøkelse er det viktig at forskeren er bevisst på hvem og hva som skal undersøkes. Her skal vi helt ned på mikro eller individ nivå, vi er ute etter informantens egne opplevelser, relevante selv levde hendelser (Grønmo, 2017, s. 96). Grønmo trekker frem tre

ulike analyse enheter i denne utvelgelses prosessen. Det er aktøren som da her er individet. Videre trekker han frem handlinger, meninger og hendelser som analyseenheter (Grønmo, 2017, s. 93) Tatt i betraktning at dette er en kvalitativ studie med hensikt i få frem informantenes historier og perspektiver vil alle disse elementene være like relevante for denne oppgaven.

Som forsker bør man være oppmerksom på sin rolle i en slik dialog. La informanten fortelle fritt, ikke avbryt og kun bidra med støttende spørsmål og oppfordringer til å fortelle (Gulbrandsen, 2017, s. 337). I denne oppgaven er en slik narrativ tilnærming brukt. Dette for å legge tilrettelegge for at informantenes egne perspektiver og erfaringer med sine opplevelser kom frem.

4.1.3 Etnografi og indirekte tilnærming

I denne oppgaven er datamaterialet samlet inn via intervjuer. Her var fokuset og skape en gjensidig tillit og atmosfære som muliggjorde denne datainnsamlingen. Derav etnografi. Noen akademiske tradisjoner kan oppfatte intervju og etnografi som to ulike metodiske verktøy. Etnografi har til hensikt å forsøke å forstå en annen livsverden gjennom å bruke seg selv, og egne evner til å forstå og tolke. Den etnografiske tradisjonen søker å fange opp så mye av detaljene og kompleksiteten som mulig, slik at tolkninger av det kontekstuelle skaper mest mulig mening i dataene. Moshuus (2012) trekker blant annet frem det å oppfatte det som uttrykkes non-verbalt i intervjusammenheng. Det å evne å skape en situasjon der informantene opplever at de kan leve seg inn i det og fritt fortelle (Moshuus, 2012). En etnografisk beskrivelse setter fokus på forskjellige forhold i enkelte miljøer og av enkelte aktører gjennom deres handlinger eller synspunkter. Hensikten er å se handlingene og prosessene over et bestemt tidsrom. Ofte vil etnografiske beskrivelser ha form som fortellinger, dette er for å kunne skape en rød tråd og en helhetlig gjengivelse av de faktiske forhold som er studert (Grønmo, 2017, s. 376-378). Clifford Geertz (2000) skiller mellom tynne og tykke etnografiske beskrivelser. En tykk beskrivelse vil si at i tillegg til de forhold som er studert søker man å få frem hvilke betydning og mening disse forhold faktisk har for informantene (Geertz, 2000) I denne oppgaven er det de tykke beskrivelsene som er viktig å få frem.

Indirekte tilnærming handler om å skape den gode samtalen. Det er viktig å skape en gjensidig tillit fra starten av, mellom forsker og informant. Småprat kan være en måte å starte

på. Videre forsøker man å legge til rette med en narrativ tilnærming, så informanten kan innta en fortellerposisjon, for å få frem historien slik den oppleves av informanten. Ved å arbeide på denne måten kan man forsøke å få svar på spørsmål man ikke har stilt (Moshuus & Eide, 2016). Kvale og Brinkmann (2015) beskriver det narrative intervjuet som et fokus på historien som fortelles. Handlingen det snakkes om og hvordan historien er bygget opp (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 182).

Denne indirekte tilnærmingen kan også kalles etnografisk intervju (Moshuus & Eide, 2016, s. 3).

Moshuus og Eide (2016) beskriver således et viktig øyeblikk i denne prosessen som en *happenstance*. Dette er et øyeblikk eller en hendelse som kan få hele situasjonen, eller narrativet, til å endre seg. På denne måten kan man tilegne seg verdifull innsikt i deler av informantens liv og konteksten. Som forsker er det viktig å forsøke å ha et blikk for disse øyeblikkene (Moshuus & Eide, 2016).

I MaCe hadde vi informanter som hadde vært med før og derfor skulle intervjues for andre gang, men også noen nye som var med for første gang. Dette tas opp i utvalg. En måte å se etnografi på er deltakende observasjon hvor feltnotatet er data materialet. Moshuus (2012) ser det på en annen måte, og trekker frem viktigheten i det at «Forskeren skal involvere seg med dem forskeren studerer, for å oppdage de kontekster som gjør deres livsverden meningsfull» (Moshuus, 2012, s. 123).

4.2 Mace

Oppgaven skrives i forbindelse med et samarbeid mellom universiteter med det internasjonale prosjektet MaCe- Marginalisation and Co-Created education. Dette er et internasjonalt samarbeid mellom Norge, Danmark og England. MaCE har fokus på forskjeller og marginalisering i skolesystemet i de tre samarbeids landene. Studien er kvalitativ og etnografisk, og metoden som brukes er intervju med indirekte tilnærming. Som deltaker i MaCE er vi aktivt involvert sammen med forskere hele veien. Vi får støtte og veiledning via seminarer og nettundervisninger. Selv om man deltar som en individuell student har jeg som medforsker forpliktet meg til å bruke metoden som er felles for prosjektet, indirekte tilnærming. Da jeg hadde et sterkt ønske om å skrive om nettopp unges risiko for

marginalisering og hva det kan gjøre med selvtilliten deres var derfor MaCe et flott prosjekt å få delta i.

Prosjektet er under administrasjon av Universitetet i Sørøst-Norge og er en del av det kvalitative – longitudinelle prosjektet UNGSA – Ungdom, gjennomføring og skoleavbrudd i Telemark. UNGSA følger 70 informanter over en tjuetårs periode 2013 til 2033 og har søkelys på unges historier rundt utdanning og vilkår for oppvekst. Prosjektet ønsker å få frem de unges egne historier om hverdagsliv, det sosiale og samfunnsstrukturelle forhold.

Datamaterialet prosjektet henter inn, har til hensikt å bidra til en endring i arbeidet med barn og unge i offentlig sektor. Målet er å bedre velferdssamfunnet rundt oppvekstvilkår for de unge (Universitetet Sør-Øst Norge, 2020).

4.3 Feltarbeid

Som MaCe deltaker var vi forpliktet til å intervju informanter, transkribere intervjuene med tilhørende feltnotater og deretter kode disse intervjuene. Jeg gjennomførte derfor 4 intervjuer høstsemesteret 2019. Av mine informanter var det 2 gutter og 2 jenter, i alderen 19-29. Jeg transkriberte derfor alle 4 intervjuene. Dette skal gjøres veldig nøyaktig slik at ikke verdifull data ikke går tapt i overføring fra lyddata til skriftlig data. Gjennom MaCe fikk alle deltakende studenter opplæring i koding, på denne måten hadde vi en felles plattform. Det var viktig å ha med alle lyder, pauser, latter og kremting slik at man kan danne seg et best mulig bilde i etterkant. Hvordan en informant bruker språket og uttrykker seg, kan variere fra informant til informant, og kan ha relevans for hvordan man tolker det som blir sagt (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 248). En transkriberingsprosess er en tidkrevende prosess, men på samme tid en start på analysen. Allerede i transkriberingsprosessen utmerker enkelte data seg slik at det i etterkant er lettere å trekke det ut med tanke på koding og analyse (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 206).

I intervjuene får man en del sensitiv informasjon fra informantene. Ved transkribering av denne informasjonen er det derfor viktig at alle former for personlig opplysninger som studiesteder, stedsnavn, navn eller annen informasjon som kan tilkjenne informantene skal avidentifiseres (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 106). Derfor ble alle slike opplysninger byttet

ut med andre fiktive navn. Dette gjelder ikke kun ved transkribering, men også ved bruk i rapporter eller publiseringer (Nesh, 2016) Se vedlegg 2 og 4.

Da intervjuene var gjennomført og transkribert ble de levert til MaCe med tilhørende felt notat (se kap 4.2.5). På den måten var alle intervjuer for alle forskerne i prosjektet. Så startet prosessen med å kode. Koding handler om å analysere, og sette dataene du har samlet inn i et system slik at du kan gjøre dine tolkninger senere i analysen. Den vanligste formen for koding er kategorier, her trekker man ut datamaterialet og samler det inn under ulike nøkkelord. En fordel med kodingen at man gjøre seg kjent med detaljene i materialet. Det vil igjen være en fordel når det kommer til analysen (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 226-227). Datamaterialet ble delt inn i ulike kategorier som ble vurdert som hensiktsmessige å trekke ut med tanke på problemstillingen. Jeg jobbet derfor med utgangspunkt i 4 spørsmål. Hva forteller de unge om sitt familieliv? Hva forteller informantene om sine opplevelser i forhold til frafall? Hva forteller de om sitt sosiale liv? Og hva sier de om sitt selv bilde?

4.3.1 Utvalg

Strategisk utvalg er en vanlig utvalgsmetode i kvalitative studier. Her tar man en vurdering av hvilke informanter som er best egnet ut ifra teoretiske og analytiske føringer (Grønmo, 2017, s. 103). Thagaard (2009) trekker frem at det ikke alltid er lett å finne informanter som er villige til å delta i kvalitative studier. Her kommer betegnelsen tilgjengelighetsutvalg inn. Her ser man hvilke som faller inn under dette strategiske utvalget på samme tid som de faktisk er tilgjengelig for forskeren (Thagaard, 2009, s. 56).

Disse prosessene er forenlig med denne oppgaven, og arbeidet med hvordan dette utvalget ble foretatt vil utdypes i kap. 3.3.1 Informanter fra MaCe. Slik kan grunnlaget for hvordan utvalget er utført og tankene bak det tydeliggjøres. På den måten kan prosjektets gjennomsiktighet ivaretas (Thagaard, 2009, s. 201).

Etter å ha kodet intervjuene kom jeg frem til at alle fire informantene hadde opplevelser og meninger som var spesielt interessante for min oppgave. Felles for informantene var at de på et tidspunkt hadde falt utenfor utdanning og/eller arbeidslivet. Informantene befant seg på tidspunktene intervjuene fant sted på ulike steder i livet, og de har noe varierende alder. Fra 24 til 30 år. Denne variasjonen ga et bredt spekter av erfaringer og fortellinger.

To av informantene var også intervjuet året før, og jeg hadde tilgang til de første intervjuene. På denne måten fikk jeg en tydeligere tidslinje i hendelser og et noe mer nyansert bilde rundt to av informantene. Jeg har ikke inkludert de tidligere intervjuene direkte i min analyse. Dette fordi de begge fortalte utfyllende om sine liv og hendelser i begge intervju. Thagaard kaller dette et tidsdesign fordi man kan studere endringer over tid på den måten (Thagaard, 2009, s. 48). Jeg fikk ikke tilgang til de første intervjuene før etter at mine egne intervjuer var gjennomført. Det vil likevel si at det er skjevhet i antall intervjuer da to av informantene kun var intervjuet en gang. Dette kan ses som en svakhet i denne oppgaven. Dette har jeg forsøkt å være bevisst på underveis i arbeidet med datamaterialet, slik at helheten i de ulike historiene kommer frem på en god måte

4.3.2 Feltnotater

Thagaard (2009) understreker at å ta notater i etterkant er en god metode dersom man, slik det var tilfellet her, har lyd opptak. Notater underveis kan skape et usikkerhetsmoment for informanten, som kan bli usikker på hva som noteres. En kan observere informanten aktiv hele tiden, og dette kan i stor grad bidra til å forstå sammenhenger i etterkant. Intervjueren kan oppleves som er bedre lytter, dersom man ikke tidvis ser ned og tar notater (Thagaard, 2009, s. 102).

Alle deltagende studenter og forskere i MaCe som har gjennomført intervjuer i sin deltakelse i prosjektet har i etterkant skrevet et erindringsnotat eller feltnotat. Dette notatet beskriver lokasjon, tidspunkt, kroppsspråk hos informanten, utseende og hvordan intervjuer oppfattet intervjusituasjonen. Feltnotatet kan også være svært nyttig for etterarbeid med datamaterialet, om man skriver ned umiddelbare refleksjoner og tanker man fikk under intervjuet.

4.3.3 Informanter fra MaCe

Innhentet datamateriale kommer fra fire ulike informanter. I utgangspunktet fikk jeg tildelt fire informanter gjennom MaCe som hadde deltatt i fjorårets intervju runde. MaCe hadde tilgang til informanter fra både NAV og videregående skole, men det ble konkludert med at for min oppgave var de som ble rekruttert fra NAV mest relevante. Denne avgjørelsen ble tatt av prosjektleder. Disse informantene var rekruttert fra jobbsøkerkurs på NAV og var

intervjuet av en annen student i MaCe prosjektet året før. For meg var det første gang jeg skulle intervjuer samtlige informanter. Jeg hadde likevel tilgang til intervjuene gjort året før. Jeg fikk kun tak i to av informantene. De to jeg fikk tak i avtalte jeg raskt tidspunkt med og de møtte som avtalt. En av informantene hadde et nummer som ikke lenger var i bruk og vi fant heller ikke ny kontaktinformasjon på vedkommende. Den fjerde av informantene var det en del frem og tilbake med. Vi lagde avtaler og vedkommende avlyste flere ganger. Det var ulike grunner hver gang, men vedkommende fortalte at livssituasjonen var vanskelig.

De to andre rekrutterte jeg selv ved at jeg hadde kjennskap til to personer som hadde opplevelser som var veldig relevant for min problemstilling. Begge to hadde på tidligere tidspunkt sagt ifra at de var svært interesserte i å fortelle sin historie om jeg trengte det til min oppgave. Derfor valgte jeg å spørre om de fortsatt var interessert, hvilket begge var. Dette var personer jeg hadde fulgt over en tid i sammenheng gjennom felles venner, men som jeg selv ikke hadde direkte omgang med. Jeg drøftet min relasjon til de nye informantene med prosjektleder i MaCe og vi konkluderte med at det ikke var noe som lå til grunn for at de ikke kunne delta som informanter.

I og med at jeg hadde kjennskap til to av informantene på forhånd og de også hadde kjennskap til meg, er det enkelte faktorer jeg tenkte over på forhånd og i etterkant av intervjuet. En faktor som kunne påvirke, er at selv om relasjonen mellom de to informantene og undertegnede ikke var spesielt nær, kan det likevel tenkes at de var mer avslappet i intervjusituasjonen siden vi faktisk kjente til hverandre. Jeg tenker at dette kan ha påvirket informantene slik at de kanskje var mer ærlige og hadde lettere for å åpne seg som en følge av bekjentskapet. Det kan da tenkes at de har deler informasjon de ellers ikke ville delt, dersom vi ikke hadde denne relasjonen i forkant. Dette igjen kan ses på som en fordel fordi man kommer dypere inn i opplevelsene informantene forteller om, men det kan også tenkes at de da deler ting som er spesielt sårt og vanskelig for dem. Hvordan vil det eventuelt kunne påvirke informantene i etterkant. Et viktig prinsipp som forsker er at informanten ikke skal utsettes for noen form for risiko. Dette kan ofte være en utfordring da man i intervjusituasjon, som nevnt, deler informasjon som kan være sår (Thagaard, 2009, s. 229). En annen faktor er mine egne forkunnskaper om informantene. Hvordan det eventuelt kan påvirke mine tolkninger av informasjonen jeg fikk underveis i intervjuene. Det er derfor viktig at jeg som forsker i denne situasjonen er tydelig og bevisst på mitt faglige perspektiv (Thagaard, 2009). Det er likevel ikke utelukkende negativt, da det også kan bidra til at konteksten i hendelser og

opplevelser kommer klarere frem for meg som intervjuer. Thagaard (2009) sier at som forsker har et ansvar for hvordan informantens situasjon beskrives. En har som forsker et etisk ansvar til å ha informantens beste i tankene når en legger frem materialet. Det er viktig å tenke over at man ikke utleverer informanten på en negativ måte. Det er også viktig å få frem bredden og nyansene i informasjonen som er innhentet (Thagaard, 2009, s. 224).

4.4 Forberedelser

I mine forberedelser til intervjuene tenkte jeg ut hvilke temaer som var ekstra relevante for mitt prosjekt, om de skulle komme opp. Dette var da temaer, som møtet med systemet rundt dem, bakgrunnen for hvor de per. dags dato var i livet, synet på seg selv og det sosiale nettverket. Jeg forsøkte også å ha relevante teorier i bakhodet undervis for å lettere se sammenhenger mellom det praktiske og det teoretiske. Vi hadde i forkant øvd på, og fått opplæring i, intervju gjennom den indirekte metoden gjennom MaCe. Dette gjorde at jeg på forhånd hadde tenkt ut strategier for å starte samtalen og hvordan man muligens kunne opprettholde den uten å stille direkte spørsmål.

Underveis i intervjuet brukte jeg lydopptak. Dette gjorde det lettere å ha fokus på tilstedeværelse som lytter og det informanten sa. Dette gir også bedre muligheter til å observere og gi umiddelbar respons på det informanten forteller (Thagaard, 2009, s.102). I etterkant av intervjuene skrev jeg feltnotat som en umiddelbar refleksjon over mine tanker, inntrykk og faktisk hendelsesforløp. Her beskrev jeg eksempelvis informantens væremåte, virket vedkommende trygg, nervøs, trøtt etc. Lokasjon var også lurt å få med, om vi satt på en kafe eller hjemme hos noen, og tid på døgnet kan være relevant når man skal analysere i etterkant. Som Grønmo (2017) sier er det hensiktsmessig at «Beskrivelsen er så fullstendig og uttømmende som mulig, med mest mulig utførlig redegjørelse for hva som foregår, inkludert detaljer og nyanser som forskeren legger merke til» (Grønmo, 2017, s. 162).

4.5 Narrativ analyse

Analysen er hele tiden en del av den kvalitative studien. Den går parallelt med datainnsamlingen, og vil hele tiden utgjøre en stadig større del av arbeidet. Det er en kontinuerlig prosess og derfor vanskelig å skille ut som en konkret fase i prosessen, fordi man hele tiden har analysen i tankene gjennom hele prosessen (Grønmo, 2017, s. 265). Thagaard (2009) sier at når man som forsker er ferdig i felten endres den direkte kontakten med informantens seg til et forsker - tekst forhold (Thagaard, 2009, s. 31).

En kvalitativ analyse har til hensikt å skape forståelse for utvalgte forhold i samfunnet, eller fremsette hypoteser og teorier om samfunnet (Grønmo, 2017, s. 265). Analysen kan gi innsikt i samfunnet, og kulturen, til informanten gjennom datamaterialet. I analysen er det viktig å være bevisst på at når materialet analyseres er ikke lenger informanten direkte medvirkende. Det er avgjørende at forskeren er bevisst på dette slik at materialet analyseres på en måte som ivaretar informantens perspektiv (Thagaard, 2009, s. 111).

Jeg har brukt en abduktiv tilnærming, dette var mest hensiktsmessig i mitt arbeid, siden mennesket og verden ikke er forutsigbar (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 225). Forskeren har et teoretisk utgangspunkt, men datamaterialet kan tilføre nye perspektiver (Thagaard, 2009, s. 194). Når man trekker ut sine funn er viktig å trekke de ut på en slik måte at konteksten det står i ikke forsvinner. Skal man analysere data på en troverdig måte er konteksten, handlinger eller uttalelser hører til, viktig. Kodene kan endre seg underveis ettersom forskeren tolker, og forstår data materialet. Det er viktig å ivareta fleksibiliteten, således kan man unngå at kodingen blir en mekanisk prosess (Thagaard, 2009, s. 151). Jeg har også brukt en tematisk tilnærming. Det vil si at man ser på informasjon fra alle informantene opp mot utvalgte temaer. Den tematiske tilnærming er veldig fleksibel og et godt analyseredskap (Braun & Clarke, 2006). Thagaard (2009) trekker frem at denne analyseformen trekker ut bruddstykker av teksten og dermed ikke skaper et helhetlig bilde. Derav valget med å bruke både den narrative og tematiske analysen, slik at man etter å ha brutt opp og trukket ut temaene fra historien likevel ivaretar det helhetlige i informantenes fortellinger. Således utfyller metodene hverandre (Thagaard, 2009, s. 171).

Narrativ analyse er en metode som er veldig anvendelig når en skal analysere tekster med en fortellende form (Thagaard, 2009, s. 128). Som Moshuus og Eide (2016) trekker frem bør informanten få rom og tid til å fullt ut innta fortellerrollen i en narrativ tilnærming (Moshuus & Eide, 2016). Dette svarer til valgt metode med indirekte tilnærming som har til hensikt å fremme informantens fortellerrolle.

Det man starter med i en analyse er å sortere data materialet. Jeg satte de ulike delene av historiene inn under kategoriene jeg hadde lagd. Deretter ordnes de i en rekkefølge slik at de får en nøyaktig tidslinje (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 252). Tidslinjen er viktig i historiene da den viser hvordan ulike hendelser kan ha påvirket og skapt mening for informanten og opplevelser i livet. Ved å ha denne tidslinjen kan man kjenne igjen og trekke ut viktige trekk ved historien. Det er gjennom gjenkjennelige mønstre temaene kommer til syne. Disse bidrar videre til å sette fortellingen i et helhetlig og kontekstuellet perspektiv som øker forståelsen for informantens historie (Braun & Clarke, 2006)

Min analyse presenteres med fokus på tematikken rundt hvordan de unge ser seg selv, gjennom en prosess med å falle utenfor for så å komme seg tilbake i utdanning eller arbeidsliv. Jeg vil også sette søkelys på omstendighetene rundt informantene, altså plottet i historiene deres (Thagaard, 2009, s. 124). Jeg har forsøkt å holde fokuset snevert, på samme tid som det er fleksibelt, slik at man unngår en mekanisk prosess (Thagaard, 2009, s. 48). Denne fleksibiliteten vil lette prosessen med å se de ulike spørsmålene opp imot hverandre. Ved presentasjon av funn i analysen har jeg valgt å gjøre noen små språklige endringer. Dette for å skape en flytende språkform. Kvale og Brinkmann (2015) hevder at ordrette fremstillinger ofte kan fremstille informanten på en uetisk måte som kan bidra til stigmatisering (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 213). Jeg har til tross for en nøyaktig transkribering valgt å trekke vekk intervjuers stemme ved sitering i oppgaven. Dette innebar da små ord som hm, ja, nei. Dette for å skape en mer skriftlig form for å skape bedre lese forståelse (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 308).

4.6 Kvalitet

I alle deler av prosessen rundt denne oppgaven er kvalitet et viktig begrep og derfor vektlagt. Begreper som kan knyttes til vitenskapelig kvalitet er validitet, reliabilitet og overførbarhet (Thagaard, 2009, s. 201 og 207). Disse begrepene har i kvalitativ sammenheng vært litt

omdiskutert rundt betydning av dem. Det har derfor vært hevdet at det kan være hensiktsmessig og bruke andre begreper (Thagaard, 2009, s. 22). Det er likevel ingen etablert praksis her og derfor støtter jeg meg på begrepene validitet, reliabilitet og overførbarhet i min oppgave I en kvalitativ studie er analysen en fortolkning av fenomenene det er samlet data om. For å sikre at disse er representative i virkeligheten vi har studert, er det derfor viktig å stille spørsmål ved egne tolkninger av data. Derfor presiseres validitetsbegrepet. I lys av dette har jeg derfor valgt å diskutere denne oppgaven basert på pragmatisk validitet, validitet og reliabilitet (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 285, Thagaard, 2009, s. 201) Til slutt tar jeg opp oppgavens overførbarhet (Thagaard, 2009, s. 207).

4.6.1 Pragmatisk validitet

Kvale og Brinkmann (2015) trekker frem at i det pragmatiske validitetsbegrepet ligger en forpliktelse til å handle på grunnlag av tolkninger og funn. «Handling sier mer enn ord» (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 286).

Thagaard sier at validitet handler om «gyldigheten av de tolkninger forskeren kommer frem til» (Thagaard, 2009, s. 201). I motsetning til sosialkonstruktivisme og postmodernisme som tenderer til å holde seg til tolkninger og dekonstruksjoner, har den pragmatiske valideringen til hensikt å forbedre dagens praksis i samfunnet (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 286) I henhold til min deltakelse i MaCe er dette et hensyn som ivaretas gjennom prosjektets fokus på endring. Et fokusområde for MaCe er «To develop and disseminate a model or method for education and welfare services to support young people grounded in their own experience» (Universitetet i Sør-Øst Norge, 2018). Målsetningen er å dele kunnskapen vi innhenter med praksisfeltet slik at de kan bedre sine metoder i arbeidet med barn og unge. Således kan vi kanskje bidra til en redusering i marginalisering. Vi som deltok i MaCe skulle egentlig ha deltatt på et analyseseminar våren 2020, hvor hensikten var å dele våre funn med andre instanser og samarbeids partnere. Deretter kunne de da komme med sine tilbakemeldinger og synspunkter. Dessverre ble dette avlyst grunnet coronasituasjonen. Vi levert derfor en film hvor vi presenterte våre funn, som så ble lagt ut på en egen YouTube - kanal som var tilgjengelig for samme mål gruppe.

4.6.2 Reliabilitet

Reliabilitet omfatter innhold og troverdigheten til forskningsresultatene. Det settes ofte i sammenheng med hvorvidt en annen forsker kan komme frem til samme resultatet på et annet

tidspunkt (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 276). I kvalitativ forskning vil likevel dette begrepet utspille seg noe annerledes. Data utvikles her i samspillet mellom forsker og informant, slik at når det fremstilles i oppgaven må vise den kritiske leseren om forskningens kvalitet og dens verdi. Reliabiliteten tydeliggjøres i redegjørelsen for prosessen, og en gjennomsiktighet i arbeidet (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 200). Vi hadde en forpliktelse til å transkribere nøyaktig i henhold til opplæring gitt fra MaCe. Deretter var det viktig å skrive ned et felt notat etter intervjuet for å sikre at man ikke glemte viktig observasjoner eller tanker.

Som deltaker i MaCe var vi forpliktet å bruke indirekte tilnærming. Jeg skulle altså tilrettelegge for å få svar på det jeg lurte på uten å stille direkte spørsmål (Moshuus & Eide, 2016) Dette var en helt ny måte for meg å arbeide på, følte jeg selv at jeg tidvis var noe for direkte i mine intervjuer med informantene. Dette kan ses som en svakhet, likevel følte jeg en utvikling fra det første til det siste intervjuet. Kvale og Brinkmann (2015) trekker frem at intervjuet kan ses som håndverk man tilegner seg og utvikles innen (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 82)

Jeg som forsker må være bevisst på min rolle i forhold til mine egne erfaringer bakgrunn (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 191). Her kan eksempelvis min erfaring med at arbeid eller utdanning er svært meningsskapende i livet påvirke studien. For meg har det vært svært viktig å være i arbeid eller utdanning. Etter noen år i arbeidslivet, og med barn, valgte jeg derfor å returnere til skolen og ta først en bachelor, deretter en master. Dette var for å ha en sikkerhet i forhold til arbeidsmarkedet for min del, og for å skape økonomisk sikkerhet for mine barn. Som nevnt ser jeg utdanning som svært meningsskapende. Det å kunne tilegne seg ny kunnskap eller ferdigheter er av stor verdi. For meg handlet dette om å kunne få drive med noe jeg faktisk brenner for. Ved å utdanne meg kan jeg slutte i en jobb jeg ikke trivdes i, og få jobbe med barn og unge i stedet. Særlig i analyse fasen er denne bevisstheten svært viktig (Thagaard, 2009, s. 111). Fordi det er så viktig for meg vil det kunne påvirke hvordan jeg ser på dataene jeg har samlet inn. Denne bevisstheten blir da viktig med tanke på å skille mine egne synspunkter fra datamaterialet i analyse fasen. Kvalitative forskningsprosesser krever at forskeren evner å bruke egen dømmekraft, dette fordi dataene kan gi muligheter for forskerens egne vurderinger om sammenhenger. Derav ordet dataproduksjon (Grimen, 2015, s. 242). Holdninger og fordommer vi tar med oss inn i en forskningsprosess er viktige. Dette kan påvirke hvordan vi velger å fortolke dataene vi innhenter. For å skape en forforståelse, og avkrefte feilinformasjon, er det av den grunn viktig å se på relevant forskning som er gjort fra før eller andre kilder til informasjon. (Dalland, 2017, s.118). Jeg kan derfor ikke se bort i fra

at mine egne synspunkter kan påvirke analysen, men heller forsøke å ha det bevisste perspektivet på det underveis i prosessen.

4.6.3 Overførbarhet

Begrepet generalisering velger jeg å ikke bruke i denne oppgaven med tanke på hvorvidt resultatet er overførbart til andre situasjoner (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 289). Det som er mer sentralt å trekke frem her er overførbarhet i betydningen av at man kan gjenkjenne seg i en situasjon. Det vil si at mennesker med erfaringer fra lignende hendelser og situasjoner kan kjenne seg igjen i tolkningene. Dersom denne gjenkjennelsen uteblir bør man stille seg kritisk til oppgavens overførbarhet (Thagaard, 2009, s. 209-210).

I en slik studie, hvor man velger å studere et samfunnsfenomen som har til hensikt og være et samfunnsbidrag, bør man være bevisst på visse forskningsetiske prinsipper. I den kvalitative studien kan det ofte være et spenningsmoment mellom det å innhente data og etiske hensyn. Derfor er det viktig å påse at det etiske perspektivet følges gjennom hele prosessen (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 96)

4.7 Etikk

Både innen kvalitativ- og kvantitativ forskning finnes det mange etiske retningslinjer som skal overholdes. Dette er man pliktet til å gjøre, og det kan få rettslige konsekvenser dersom man ikke overholder dette (De nasjonale forskningsetiske komiteene, 2016). Det er knyttet etiske problemstillinger til hele prosessen fra forsker -informant relasjon til analyse og tolkninger (Thagaard, 2009, s. 14)

4.7.1 Formaliteter

Det skal gis grundig og utfyllende informasjon til informanter om formålet med intervjuet. Hva informasjonen brukes til, hvilke informasjon det spørres etter, hvem som er med i prosjektet og hva som er det endelige målet. (Nesh, 2016, s. 15). Informanten skal være anonym, av den grunn er det viktig å behandle personopplysninger med forsiktighet. Det kan få rettslige konsekvenser om dette ikke overholdes (Nesh, 2016, s. 15). Samtykke skal innhentes fra hver informant når det skal oppgis personopplysninger. Dette er retningslinjer

som er forankret i personopplysningsloven. Samtykket skal være gitt fritt og det skal informeres om at samtykket til enhver tid kan trekkes. Da skal innhentet informasjon som ikke lenger kan brukes slettes og destrueres umiddelbart (Nesh, 2016, s. 16).

Alle informantene i MaCe har gitt sitt samtykke til deltakelse i prosjektet. De har fått informasjon og er gjort kjent med rammene og innholdet i prosjektet. De kan på hvilket som helst tidspunkt trekke dette samtykket (se vedlegg 4). Alle mine informanter er over 18 år. Informantene fikk presentert prosjektet av representanter fra MaCe på de institusjoner de tilhører. Deretter er de gitt rom til å tenke over det slik at avgjørelsen var deres.

Prosjektet er på forhånd meldt inn og godkjent hos NSD, Norsk senter for forsknings data. Dette er et senter med den hensikt å ivareta personvern (se vedlegg 2) For at vi som medforskere i MaCe skulle få tilgang til alle data og materialet måtte vi signere en erklæring om taushetsplikt. Dette er viktig for at de som er informanter skal føle en ekstra trygghet siden vi er underlagt dette, og for at vi juridisk er bundet til dette og få presisert viktigheten av at dette overholdes. All innhentet data slettes fra min data når oppgaven er ferdigstilt (Se vedlegg 1)

4.7.2 Etikk under data innsamling

De nordiske forskningsetiske komiteene (2016, punkt 16) omhandler det å ta hensyn til andres verdier og fastsetter forskningsetiske retningslinjer. Vi skal være forsiktig med fremstillingen av informantene slik at det ikke på noen måte oppleves utleverende eller krenkende.

Informantene kan befinne seg i sårbare situasjoner, og det er derfor veldig viktig å ivareta informanten underveis. Valget av metode og tilnærming er derfor viktig i en slik situasjon.

Underveis i intervjuene fikk jeg informasjon som var personlig og sensitiv. Aristoteles (1999) fremstilling av praktisk klokskap er viktig i slike situasjoner. Evnen til å se og dømme, er viktigere enn teoretisk forståelse og bruk av abstrakte prosedyrer. Gjennom arbeid med mennesker som sliter med rusavhengighet, har jeg erfaring med å møte på sensitive temaer og det å forsøke å ivareta den som forteller underveis. Min rolle der er å lytte, og det var derfor ikke noen stor utfordring å gjøre dette i intervjusituasjonene. Informantene mine virket

tilfredse etter endte intervjuer, de hadde også min kontaktinformasjon om de trengte å ta kontakt, uansett årsak.

Fortrolighet med tanke på verdispørsmål, etiske retningslinjer og etiske teorier er viktig når man må veie etiske valg opp mot vitenskapelig hensyn i undersøkelsen. Forskerens integritet, erfaring, ærlighet og rettferdighet er avgjørende faktorer (Kvale, Brinkmann, 2015). Videre er forskerens uavhengighet en faktor. Den kan påvirkes fra flere hold. Tilknytning til sponsorer eller deltakere i et prosjekt kan få forskeren til å ignorere visse resultater og vektlegge andre. Man tilpasser resultater slik man ønsker det (Kvale, Brinkmann, 2015, s. 108). Dette var viktig å ha med seg tatt i betraktning at man som deltaker i MaCe ønsker å overholde det man har forpliktet seg til. Derfor var det viktig å være bevisst på dette underveis i datainnsamlingen slik at man ikke utøvde et press eller påvirket på en uheldig måte.

I intervjuersituasjonen kan en risiko være objektiviteten. For eksempel kan en forsker indentifiserer seg så sterkt med informanten at de fremfor å holde en profesjonell avstand, får reaksjoner som i etterkant kan påvirke tolkningen av svarene. Dette kan også skje den andre veien. Altså at informanten opplever at kontakten med forskeren påvirker svarene som gis. Man bør være var på hvordan man kan påvirkes av hverandre i en intervjusituasjon (Kvale, Brinkmann, 2015, s. 108). Jeg ble berørt av enkelte ting mine informanter fortalte om, og valgte derfor å fortelle dem om det. Jeg er ikke sikker på hvor mye dette påvirket intervjuet, men basert på refleksjoner i etterkant tror jeg heller det bidro til en mer ærlig dialog.

4.8 Oppsummering

Jeg har i metodekapittelet lagt frem metoden som er benyttet i denne oppgaven. Jeg har forsøkt og bygge opp dette kapittelet slik at det skal være sammenhengende og logisk. Jeg har i kapittelet lagt frem hvordan en narrativ tilnærming og den indirekte intervjuformen gir en god arbeidsramme for denne oppgaven (Moshuus, 2016; Thagaard, 2009). Dette har bidratt til hvordan jeg har reflektert over data materialet gjennom hele prosessen. Dette tar jeg videre med i analysekapittelet når jeg legger frem informantenes historier om hvordan de opplever veien tilbake.

5 Resultater

I dette kapittelet kommer analysen av dataene jeg innhentet i intervjuprosessen. Analysen handler om å strukturere intervjuene slik at man får en meningsfortetting og dermed kan få frem meningsinnholdet i teksten (Kvale & Brinkmann, 2015). Når jeg analyserer de unges historier med fokus på selvbilde, velger jeg å se på hva de sier om familiebakgrunnen og eget selvbilde. Analyseprosessen er basert på Thagaard (2009) sin beskrivelse av narrativ analyse og et fenomenologiske perspektiv. Jeg har analysert datamaterialet ut ifra forskningsspørsmålene, og derunder trukket inn de ulike temaene jeg kom frem til underveis. Jeg har basert den narrative analysen på å fremstille informantenes historie kronologisk. Dette med hensikt å belyse ulike perspektiver rundt min problemstilling: *Hvilke sammenhenger er det mellom selvbilde og veien tilbake til skole/arbeid for ungdom i frafallsposisjon?* Det er viktig å trekke frem at dette kun er en liten del av de unges historie, trukket ut for å belyse ulike fenomener i deres liv. Det gir ikke et helhetlig bilde av deres liv. De fire informantene har ulike historier og utgangspunkt, likevel var det klare likheter i beskrivelser av opplevelsen de hadde av enkelte fenomen.

5.1 Presentasjon av informantene

5.1.1 Kristine

Kristine er med som informant i MaCe for første gang. Hun bor med samboer og sin datter i dag. Kristine forteller om en familie som bor litt spredt, og som ikke er spesielt nær hverandre. I oppveksten mistet hun far i en alder av 10 år og mor oppleves som distansert og uengasjert. De har ikke et godt forhold i oppveksten. Hun forteller at barne- og ungdomsskole opplevdes vanskelig. Kristine ble syk av kronisk utmattelsessyndrom i læretiden sin, og har derfor ikke fullført denne. Hun har i voksen alder fullført påbygg, men har ikke noe utdanning ut over det, og er heller ikke i jobb. Hun er søker til ung ufør.

5.1.2 Maria

Maria har ikke tidligere vært med som informant i MaCe. Maria forteller om en oppvekst som er preget av psykiske plager. Hun forteller at hun tidvis har vært suicidal og har hatt vanskeligheter med å følge samfunnets krav til jobb og selvstendighet. Hun har et noe turbulent forhold til mor. Hun forteller at hun opplever seg selv som en kasteball i et system

som ikke hører etter. Hun fullførte videregående, men var siden uten jobb lenge. Hun er i dag i en jobb hun trives og stadig utvikles i.

5.1.3 Roger

Roger er med i MaCe som informant for andre året på rad. Roger forteller at han som lærling måtte avbryte videregående opplæring da han ikke klarte å holde seg våken. Han opplevde å være mye trøtt og sliten. Han utredes, men legen kan ikke finne noe galt, sier han. Han sier han møtte et system med lite informasjon om hans rettigheter og muligheter videre. Før han finner mer ut av mulighetene innkalles han til førstegangstjeneste hvor han på det tidspunktet intervjuet ble gjennomført er. Foreldrene er skilt, og han forteller om en lite nær familie, som ikke snakker sammen om ting. Han vet ikke klart hva han skal ta seg til når førstegangstjenesten er over.

5.1.4 Tobias

Tobias er også informant, med for andre året på rad. Han kom til Norge som 10 åring. Han forteller at han ble satt i en klasse med barn i alle aldre og nasjonaliteter for å lære Norsk. Noe han opplevde som litt utfordrende. Han lærte seg språket raskt og startet på barneskolen. Etter videregående tok han en pause fra jobb og skole da han opplevde en vanskelig situasjon privat, med blant annet sykdom i nær familie. Han kom seg i jobb igjen via NAV og har hatt litt ulike jobber. Han venter nå på å starte på lærerutdanning til høsten. Da skal han flytte hjem i utdanningsperioden.

5.2 Hva sier informantene om egen familiebakgrunn?

5.2.1 Kristine

Kristine forteller i sin hverdag som hjemmeværende kronisk syk. Hun ble syk som lærling noe som førte til at lærlingtiden ble avsluttet. Hun forteller at familien bor litt spredt. Hun har to halvsøsken, men det er heller liten kontakt der. Besteforeldre har hun også, men også her er det lite kontakt. En av dem er alkoholiker og den andre på sykehjem med demens. Hun beskriver et liv med lite kontakt med familie. Hun forteller om et vanskelig distansert forhold til mor. Mor var lite engasjert og lå store deler av dagen og sov da hun var barn. Hun beskriver at hun var alltid bustete og ustelt og at dette påvirket hennes sosiale liv i tiden på barneskolen. Hun beskriver en hverdag som barn hvor hun tilbragte mye tid alene. Far døde

da hun var rundt 11 år. De måtte flytte grunnet farens dårlige helse, deretter ble han innlagt på sykehjem hvor han døde. Hun forteller at mor møtte en ny mann og at de flyttet til han når hun gikk i åttende klasse. Hun beskriver dette som en vanskelig tid. Hvor mors nye kjæreste var det hun beskriver som en psykopat og var voldelig mot moren.

«Jeg kom hjem fra skolen også var ikke mamma der da. Så tenkte jeg det var rart og han visste ikke hvor mamma var heller tenkte det var enda rarere. Også fikk jeg tak i hu til slutt etter noen timer og vi leita etter hu å da han var jo helt gæren når jeg fant hu. Hu satt utafør en kiosk egentlig og hu var helt sånn.. eh.. ja hu va banka opp for å si det sånn så. Jeg var egentlig på skole tur den dagen hu hadde ringt til skolen da og sagt at jeg ikke skulle dra hjem, men den beskjeden fikk jo ikke jeg for jeg var jo ikke på skolen ..»

I sitatet over beskriver hun hvordan hun en dag kom hjem fra skolen og ikke fant moren. Etter å ha lett sammen med mors kjæreste som hun beskriver som gal. Finner de henne forslått ved kiosk i nærheten. Hun forteller hvordan moren var redd og hadde gitt skolen beskjed om at hun ikke skulle gå hjem, denne beskjeden fikk hun aldri da hun denne dagen valgte og ikke dra på skolen. Etter denne episoden flyttet de til en venninne av moren. Hun forteller at de bodde der en stund, det er vanskelig å si hvor lenge da hun ikke husker helt. Men noen måneder sier hun, lenge nok til at hun måtte bytte skole. Deretter flyttet de til en leilighet moren kjøpte. Dette beskriver hun som en endring som ikke var noe positivt egentlig. Hun byttet da skole igjen. Hun beskriver en hverdag hvor mor igjen sover mye og er lite tilstede.

«Å jeg husker jeg var sur på mamma fordi hu aldri gjorde noen ting med meg. Jeg var liksom aleine, jeg husker vi lagde middag lissom her og der men det var ikke sånn vi gjorde aldri noe sammen hu var bare hu sov og jeg våkna opp aleine lagde mat til å ha med aleine noe jeg egentlig aldri gjorde. Hørte bare om ting i klassen så å herregud jeg må på hytta i helga så klager de, det er sånn du burde være glad for at du har en hytte men oki.. også kom konfirmasjonen og alle bare herregud jeg fikk bare 40 000 og en stor tv og sånn og jeg bare er det mulig. Jeg ble bare så satt ut lissom og så går de rundt der med klærna sine å bare klager egentlig.. så jeg var veldig sur på folk og sur for at mamma var som hu er. Fortsatt er også.»

Hun forteller i sitatet over hvordan hverdagen hjemme var med mor. Hun tilbragte mye tid alene og moren gjorde som hun forteller selv sjeldent noe sammen med henne. Hun forteller også hvordan det sosiale gapet mellom henne og hennes jevnaldrende bare ble større av dette.

Hun forteller om hvordan hun overhørte de klaget over ting de måtte gjøre sammen med familien, og at dette førte til at hun ble sur på dem for deres utakknemlighet. Hun forteller at hun ikke hadde noen konfirmasjon og derfor ble mer oppgitt over medelevene som tilsynelatende hadde alt og klaget likevel. Hun forteller at hun ikke trivdes på skolen og lot gjerne være og dra dit. Hun beskriver i sitatet nedenfor hvordan hun etterhvert ikke klarte å våkne om morgenen.

«Å jeg hadde så sykt problemer med å våkne på morran jeg vet ikke om det var underbevisst eller ikke men jeg husker at jeg hørte aldri den klokka naboen under meg klaga på at den klokka bråka og jeg hørte ikke den hvis en brann alarm hadde gått så hadde ikke jeg hørt det. Mamma hørte ikke klokka heller så jeg var lissom jeg da som måtte våkne opp sjøl, men det gikk jo ikke det som vi kom alltid for seint på skolen å lissom det endte med at helsesøster kom hjem til meg hver dag å vekte meg lissom for jeg klarte ikke å våkne, ikke mamma heller. Alle lærerne de var bare sånn ja du kommer aldri til å få det til å jeg vet ikke jeg var på et møte med alle og alle var så negative og bare du kommer aldri til å klare videregående. De sendte meg på sånn iq test men det var jo ikke noe gærent da. Det gikk greit det var bare dritt jeg hadde veldig mye fravær.»

Hun forteller at hun opplevde liten tilhørighet på skolen og ikke trivdes der. Hun sier selv at det at hun ikke våknet om morgenen kunne ha en underbevisst forklaring og mangelen på trivsel og en manglende følelse av tilhørighet kan jo tenkes å ha bidratt her. Hun forteller videre at lærere hadde liten tro på henne og at de på et tidspunkt testet henne da hun ikke orket å engasjere seg på skolen. Her ble det ikke funnet noe som tydet på at det var kognitive årsaker til at hun ikke presterte på skolen. Det resulterte i at de voksne ikke som hun forteller så noen grunn til å hjelpe mer og hun ble usynlig. De jevnaldrende hadde hun lite til felles med. Hun forteller at de hadde en dårlig økonomi som gjorde at hun ikke kunne holde følge i forhold til klær og aktiviteter. Derav ble de sosiale kodene vanskelig å forholde seg til og forstå og bidro til sosialt utenforskap. Hun forteller at hun hadde ingen hun kunne kalle en venn og hverdagen var ensom. Dette bidro etter hvert til at det ble vanskelig å stå opp og hun fikk et høyt fravær.

Hun bodde sammen med moren frem til hun var 18 år. Da flyttet hun sammen med kjæresten hun hadde, hun forteller at de hadde vært sammen siden tiende klasse. De var sammen frem til hun var rundt 20.

5.2.2 Maria

Maria forteller om hvordan hennes liv har vært preget av psykiske utfordringer. Hun forteller om en hverdag hvor hun allerede fra barnehagealder slet. Hun forteller at to søskenbarn og bestefaren hadde lignende problemer. De hadde diagnosen ADHD.

Mor og far skilte seg tidlig og fikk nye partnere på hver sin side. Hun forteller også at hun har en søster. Hun forteller om et anstrengt forhold til mor, som hadde vanskeligheter med å forstå situasjonene hennes. Maria forteller at hennes vanskeligheter med å tilpasse seg i sosiale sammenhenger, som da feks barnehagen, startet tidlig. Mor fikk bekymringsmeldinger om dette. Hun forteller at dette ble fulgt dårlig opp fra foreldrene, hvilket, som hun selv forteller, resulterte i at problemene fulgte henne videre. Maria og mor klarte ikke å snakke sammen på en god måte, og kom mye i konflikter. Dette er noe som har fulgt relasjonen deres, og preger den også i dag. Hun forteller, likevel, at etter hvert som hennes problemer vokste og ble tydeligere, var mor, stefar og far til stede i livet hennes. Hun forteller at når hun i perioder var innlagt på psykiatrisk avdeling var mor med når de hadde samtaler med legene og besøkte henne. I sitatet under forteller hun om hvordan hun og mor opplevde situasjonen når hun skulle skrives ut av psykiatrisk avdeling.

«Det var jo også en opplevelse, da måtte vi jo prate med noe lege og sånt noe og mamma kom også fikk jo en annen rommet mitt så hadde vi plutselig ingen steder å være. Så vi blei, det var i tredje etasje jeg var tror jeg, på det bygget. Da ble vi ført ned i kjelleren også blei vi satt på et rom der. Og så lukket de døra og gikk og der satt vi hvertfall i to timer. Det var sånn at mamma hadde så lyst på en røyk og jeg røyka jo også på den tida, og dører som utgangsdører var jo låst. Døra ut til gangen var jo ikke låst så vi brøyt vårs ut ved at vi klarte å få lirka opp et vindu og krabba ut (ler). Så krabbet vi inn igjen og ventet på legen.»

Hun ler godt når hun forteller om situasjonen i sitatet over og beskriver senere hvordan hun, til tross, for det turbulente forholdet mellom mor og Maria kunne de le sammen. Hun forteller at de var ganske oppgitt av hjelpen Maria mottok begge to. Hun forteller også at mor var med i samtaler med andre terapeuter hun hadde, men da var det avtalt på forhånd hvilke emner som kunne snakkes om, slik at det ikke endte med konflikter mellom mor og datter. Hun forteller at det var mor som til slutt fant den terapeuten som klarte å hjelpe henne, og at det var mor som kom med et utsagn under den ene terapitimen som bidro til at hun fikk en

diagnose og deretter hjelp. I sitatet nedenfor beskriver hun denne episoden med mor og terapeut.

«Mamma var med i samtalen med henne, da var jo fortsatt forholdet mellom meg og mamma veldig turbulent, men hu likte å være involvert så da fikk ho lov til å være meg på en samtale med [navn] og vi var enige om hva vi kunne snakke om å ikke snakke om meg og terapeuten da når hu var tilstede.. når mamma var tilstede da. Plutselig sa mamma noe som ehh plutselig ble helt sånn wow alle brikkene falt på plass. Mamma sa at Maria har det alltid rotete hu klarer aldri å holde orden det er helt håpløst og [navn] bare slo seg på panna og sa herregud Maria du har jo adhd og vi bare kikka på hverandre og bare hæ?? Nå har jeg jo ehh.. ehh. Tre fettere.. som har adhd «

Til tross for at de har det Maria beskriver som er turbulent forhold, har kontakten med mor hele tiden vært der, og mor har vært med på mye av det som har hendt i livet til Maria. Mor har som Maria forteller et ønske om å være involvert i behandlingen til Maria. Det er gjennomgående i Marias historie at mor er mye involvert.

Fars forståelse for Marias situasjon er som hun selv beskriver en helt annen.

Hun forteller at far mente at å gå ned i vekt var løsningen på det hun opplevde som vanskelig, og egentlig ikke hadde noen forståelse for situasjonen hun var i.

«Skal vi se pappa er jo en veldig praktisk sjel så han mener jo det at hvis jeg ble tynn og fikk meg jobb så jeg hadde råd til å reise til syden en gang i året så ble alt bra. Han er blitt litt bedre med å nå men han (ler) er en enkel sjel. Så han ville at jeg skulle kjøre taxi for han jeg likte jo å kjøre bil og jeg var flink til å kjøre bil. Det gikk bra ganske lenge eller ikke ganske lenge. Det gikk bra noen måneder. Jeg jobba en konsert helg og da ble det lange ventekøer og sånt. Folk ble sure fordi at de venta på taxi det endte med at jeg måtte etter jeg hadde satt av et menneske som var ganske sure. Så måtte jeg stoppe bilen og spy og da kjørte jeg ikke drosje mer heller da leverte jeg fra meg alt. Da klarte jeg ikke mer familie har prøvd å hjelpe meg mye på andre ting de har jo kjøre skole og dissa kjøreskole lærerne spiser jo lunsj sammen hver dag så. Da engasjerte de meg i at kanskje jeg hadde lyst til å komme å lage lunsj til de.»

Hun beskriver hvordan far mener at det å gå ned i vekt og få seg en jobb slik at man for eksempel kan dra til syden en gang i året vil løse mye. Hun forteller at siden far hadde eget taxiselskap så fikk hun både bil og jobb der. Dette fungerte en stund frem til hun møtte noen kunder som fikk henne til å bli dårlig, og dermed ikke ønsket å jobbe lenger. Likevel var engasjementet fra familien der og de prøvde, som hun forteller, å finne en løsning slik at hun kunne jobbe videre. Da ved og komme å lage lunsj til sjåførene. Så til tross for at far, slik Maria beskriver det, ikke hadde den store forståelsen for hennes problemer, ble det likevel forsøkt å finne løsninger som kunne lette hverdagen hennes. Hun forteller at den holdningen hun møtte fra flere familiemedlemmer var lignende. med kommentarer som at det jo bare var å ta seg sammen og få seg en jobb.

Maria forteller at hun i dag ikke snakker med mor da mor og stefar etter en krangel valgte å ikke delta i Marias bryllup. Hun har fortsatt kontakt med far og søster.

5.2.3 Roger

Roger forteller at foreldrene hans er skilt, men at de bor i samme by. Så han bytter på å være en uke hos hver av dem. Han har to eldre brødre også. Far har ny kjæreste, og der har han to stesøstre, en stebror og stemor forteller han. Stesøskenene er på hans alder. Han forteller videre at familien på farssiden er ganske stor. På morssiden, derimot, forteller han at det kun er mor, mormor og morfar.

Roger kommer fra en familie han beskriver som en med dårlig kontakt. De snakker lite sammen, selv om det ikke er noe uttalt uvennskap der. Han forteller at de spiser middag i stillhet, og så går hver til sitt på rom og stue. Foreldrene er som nevnt skilt og dette er slik det er i begge hjem forteller han. Han sier at han ikke har hatt noen spesiell som han kunne kalle en nær eller god venn i oppveksten. Han har i stor grad vært overlatt til seg selv på fritiden da det ikke var noe felles aktiviteter utenom middagene, som han beskriver som tause. I sitatet under beskriver Roger forholdet til familien sin.

«Vi er ikke uvenner men vi snakker ikke om ting sånn som du ville snakke til kanskje med en psykolog eller lege eller noen da. Nå er det på en måte sånn at jeg aldri gjort det så på en måte det er jo. Det er det eneste jeg kjenner til så jeg er ganske vant med å takle ting sjøl kanskje da. Selvfølgelig noen ganger ønsker man jo kanskje å ha noen

som man kunne prata med ting om, men så er det sånn det er Det bare går over av seg selv. Tenker på det der og da og så er det kanskje gode dager etterpå.»

Han forteller at de egentlig ikke snakker så mye sammen. Derfor har han blitt vant med å håndtere det han sliter med selv. Han beskriver en strategi, hvor han tenker at det går vel over av seg selv. Han forteller om et ønske om å kunne snakke med noen, men at det nå heller handler om å tenke at det blir sikkert bedre dager. Her kan det se ut til at han holder på å utvikle et uheldig mønster av å undertrykke tanker og følelser. Han forteller at han nå bor hos mor. Han er i militæret, og forteller at han synes det er litt kjipt å skulle flytte hjem til mamma igjen når førstegangstjenesten er over. Han forteller at han har en del spart opp siden han har jobbet en del. Det kan virke som om far her har hjulpet ham inn i sommerjobber. Men han nevner, i sammenheng med det å bli syk og måtte si opp lærlingplassen sin opplevde han ikke noe om noe støtte fra hverken far eller mor.

Han forteller at han er musikkinteressert og blant annet er selvlært på piano og driver med musikk digitalt også. Dette er en interesse han virkelig brenner for, slik han selv beskriver det. Han forteller at han har holdt på siden tiendeklasse, og er veldig glad i å lage musikk digitalt. Dette er også noe han gjør alene stort sett. Likevel forteller han at han er har bygget opp lydstudioet til en ungdomsklubb sammen med en kompis.

«Han er fra en sånn svær musikk familie egentlig som er veldig aktive i miljøet her. Så det hender de har litt sånne konserter borte på konserthuset å sånt da så de er ganske kjente egentlig da, eller hvertfall her i musikk miljøet da. Ja så det er jo egentlig bare masse lærdom for meg å være med han så av en eller annen årsak så trives han med å jobbe sammen med meg åsså så da er jeg ganske heldig»

I sitatet over forteller han om det han beskriver som sin eneste kompisrelasjon. Her kan det tenkes, basert på utsagnet, at han har lite sosial selvtillit, i det han sier, at av en eller annen grunn vil denne kompisen være med han. Det kan trekkes paralleller med hans eget familie liv her hvor han da som han selv forteller har lite samspill med. Det fremstår også som han har lite støtte i familien. Han kjøpte seg en laptop forteller han, slik at han kunne ta med seg hobbyen sin når han dro i militæret. Også her beskriver han at når dagen er over i militæret går han rett på brakka og tilbringer kveldene alene.

«Men det går som regel greit da for jeg pleier å stå opp seks om morran også er det lissom fullt kjør fra da også er det er vi ferdig i sånn fem halv seks tida og da... da pleier jeg som regel å gå å legge meg (ler litt) da er jeg helt utkjørt.»

Han forteller at han er lite sosial i med de andre på brakka, fordi han ikke orker. Han opplever også at i militæret er det heller ingen å prate med. Han forteller at de i militæret primært var ute etter å finne ut hvor han var best egnet. Dette resulterte i at han i militæret har fått lastebillappen, noe han gir inntrykk å være stolt av, og ser som en betydningsfull faktor i det å skulle finne seg jobb etter militæret. Så denne sosiale distanseringen han har opplevd hjemme i oppveksten kan se ut til å følge han.

5.2.4 Tobias

Tobias forteller om at han kom til Norge som 10 åring. Han forteller at han opplevde det som skremmende og vanskelig å komme til et land hvor han ikke kunne språket, og ikke kjente noen. Han ble plassert i en klasse med ulike aldre og etnisitet for å lære språket. Han forteller at han raskt lærte seg språket og fikk venner. Familien hans består av mor, far, storebror og lillesøster. Han forteller også at han har onkler og tanter i Norge også. De er til sammen med søskenbarn 14 stykker, og de samler seg i høytider. Han forteller at alle har veldig god kontakt. Han forteller at han kommer fra en familie med hardtarbeidende foreldre og en god stabil økonomisk situasjon. Han har god kontakt med dem og et spesielt nært forhold med mor og lillesøster. Han sier at familien er veldig støttende. I sitatet under beskriver han litt om forholdet til sin lillesøster i oppveksten.

«Jeg hadde på en måte veldig lite fritid fordi mamma og pappa de jobba veldig mye så da måtte jeg være med hu da etter skolen og sånn. Og da fikk jeg på en måte. Jeg har alltid gjort lekser med hu og sånn da og jeg synes det er moro (ler) og lære hu og sånn. Det kom litt der også at jeg synes det var gøy da å på en måte gi hu, lære hu forskjellige ting og også se hvordan hu vokser opp da og hu prater engelsk mye bedre enn meg nå»

Han forteller her om hvordan han hadde lite fritid, fordi han passet lillesøster. Han beskriver hvordan han hjalp henne med lekser. Dette var noe han likte godt. Her kan vi jo også tenke at foreldrenes arbeidsmoral smitter over. Han forstår at foreldrene må jobbe, derfor må han bidra. Han forteller selv at han synes det var spennende å få lære henne nye ting, og se

hvordan hun utviklet seg ettersom hun ble eldre. Han viser stolthet over det at hun nå snakker engelske bedre enn han. Han har nå flyttet hjemmefra og sier om forholdet til lillesøster: «Hu er ofte innom hu er jo tolv nå så hu kommer seg rundt sjøl, ja vi har et bra forhold vi alltid hatt det som søsken.» Han forteller at lillesøster er innom ofte, og at de fortsatt har et veldig godt forhold og snakker veldig godt sammen. I sitatet nedenfor forteller han om storebror.

Han beskriver her hvordan storebror ikke synes det å flytte til et nytt land var noe greit. Han trivdes ikke, som det blir beskrevet, med den endringen. Han viser stor forståelse for at broren valgte å flytte tilbake til hjemlandet. Han sier de snakket sammen om dette at overgangen for broren var større enn for han selv og broren trivdes ikke her. Om broren sier han: «Så han har flytta tilbake da, klarer seg bra der da.»

Det er ikke bare broren som er i hans hjemland. Besteforeldrene er også det. Han forteller at han har et veldig godt forhold til de og snakker mye med de. Han forteller videre hvordan han, etter å ha opplevd å nesten ha mistet bestemoren, valgte å ta seg en pause etter videregående. I sitatet under beskriver han det han opplevde da.

«Ja, nei det var litt problemer i privat livet også har jeg en bestemor i (annet land) og bestefar. Mormor og morfar og de er de blei mormor hadde en episode hvor hu fikk hjerteinfarkt og da og da ble hu veldig syk og da blei det det var midt i skoleåret og det er litt vanskelig når du ikke har mulighet til å besøke dem.»

Han beskriver her hvordan han nesten mistet bestemor til et hjerteinfarkt. Han opplevde dette som veldig vanskelig. Han hadde ikke mulighet til å besøke de på det tidspunktet, og derfor opplevde han, det han beskriver som, en kombinasjon av ungdomsproblemer med sin første kjæreste, kombinert med bestemors illebefinnende, som årsak til at han valgte å finne seg jobb etter videregående fremfor å starte på høyere utdanning. Han beskriver at han reagerte hardt på dette, fordi han aldri har opplevde å miste noen før. Verken familie eller kjente. Han forteller at han i en periode etter dette, gikk i tre måneder uten jobb. Han forteller videre at:» På grunn av de problemene og sånn så flytta jeg ut også blei jeg mye for meg sjøl da på den tida». Han forteller at dette aldri var noe krav fra foreldrene, men et valg han selv tok fordi han trengte å være selvstendig. Han forteller at mor synes dette var leit da de har et veldig nært forhold.

«Ikke sant spesielt mamma da for jeg forteller hu alt. Jeg forteller hu ALT så vi er der og hu veit det da jeg har hatt den vanskelige perioden og da ja»

Han forteller at han og mor har et godt og nært forhold. Mor ble lei seg når han valgte å flytte ut. Men han beskriver her at de snakket om alt så hun visste hele tiden om at han hadde det vanskelig etter bestemors hjerteinfarkt. Han viser en god evne til å reflektere over ting, og viser veldig empati for de han er glad i. Han sier blant annet dette etter at han flyttet for seg selv: «Jeg har aldri satt pris på ting mamma gjør i huset før nå fordi har jeg gjort det sjøl. Nå veit jeg hva hu må gjøre hver dag da ikke sant og jeg synes det var veldig slitsomt.» Han forteller i sitatet under hvordan mor hjelper han med å få noe å gjøre de månedene han ikke har jobb.

«Det vakke mange måneder, men og da veit du jo mamma har en god del venninner som har barn på søstra mi sin alder eller yngre. Som da sleit med engelsk ikke sant og jeg jeg er ganske flink i engelsk alltid vært, det er på en måte vært det sterkeste faget mitt da på skolen så da fikk jeg også vært med masse forskjellige barn da. Og så lærte jeg de og sånn. Hjelp de med lekser forberede de til en prøve og sånn.»

Mor hjalp, han slik at han kunne jobbe med å hjelpe barna til hennes venninner de månedene han ikke hadde jobb. Dette understreker det han forteller om sitt nære forhold til mor. Det kommer frem her at han har god støtte i moren sin. Han forteller at han kom seg i jobb etter de tre månedene, og nå er formann i jobben han har nå. Han forteller at han har søkt og kommet inn på lærerstudiet og skal starte der til høsten. Det kan tenkes at det å ha hjulpet søsteren sin, og jobben moren hjalp han med, har påvirket valget om utdanning. Han forteller at han på grunn av denne erfaringen og det at han fikk det godt til, fattet interesse for læreryrket. Derfor har han valgt å leie ut leiligheten han har kjøpt, og flytte hjem til foreldrene igjen for å studere.

«Ja da tenkte jeg å leie ut leiligheten også flytte til de igjen de sa de har ikke noe problem med det. Så bortsett fra at mamma har gjort rommet mitt til et sånn yoga rom da, hehe, så det må ommøbleres litt, men ellers så mamma blir bare glad at jeg kommer tilbake. Pappa er litt mer sånn trenger du å komme tilbake så gjør du det.»

Mamma er sånn ikke sant hu er litt, hu er litt mer hva skal jeg si da hu savner meg. Vi har ikke vært så mye med hverandre det siste åra eller det siste året mener jeg men nå er det jule tider da så nå skal jeg hjem å feire.»

Her igjen er forholdet til moren fremtredende. Han sier at faren ikke er negativ til at han flytter hjem, hvis han trenger det. Det er likevel forholdet til moren han snakker mest om, og han snakker ikke mye om far. Det er også mor som fremstår som den som har støttet han gjennom det som har vært vanskelig for han. Han forteller at det siste året har de ikke vært så mye sammen, og han ser også frem til å se de mer. Han forteller også at de alltid feirer jul sammen. Til tross for at han forteller om lite fritid grunnet foreldrenes arbeid, forteller han også om en kompisgjeng han har. Disse kompisene har han et godt forhold til, spesielt en av dem, trekker han frem som Han forteller hvordan det å ha et nettverk i form av en familie som støtter han og en kompis gjeng som alltid er der har verdt av stor verdi. Han forteller også at samboer til en kompis er nyutdannet lærer og at han har fått være med en ukes tid på skolen med henne, for å observere, og har mye støtte og faglige innspill fra henne. I sitatet under forteller han om hvor viktig det har vært å ha gode venner som har støttet han.

«De har vært veldig gode, de hjelper meg veldig mye begge to. De har jo vært sammen lenge de. Jeg er veldig god venn med hu og jeg er enda bedre venn med han så på en måte når jeg har vært nede så har bare de kommet til meg eller så kommer jeg bare til dem. Det er veldig enkelt ikke sant så de de har spilt en veldig stor rolle de er som en familie da for meg.»

Han beskriver her hvordan dette venneparet har blitt som familie for han. Han forteller at det er åpent mellom dem og at de er velkomne hos hverandre til enhver tid. Han forklarer at dette har vært viktig for han, og at han alltid kan komme til dem når han har det vanskelig. Han forteller at de har vært en stor støtte i avgjørelsen med å ta opp studiene. Dama til kompisens hans har latt han være med på jobb på skolen hun jobber, så han kunne se livet i klasserommet. Hun har tatt utdannelsen han skal starte på, og han forteller at det kommer til å være veldig viktig støtte underveis i utdannelsen hans.

5.3 Oppsummering

Familie bakgrunnen har for alle informantene likhetstrekk. Det er likevel fremtredende at Maria og Tobias har flere felles faktorer, det samme gjelder for Kristine og Roger. Maria og Roger kommer begge fra stabile hjem med foreldre som selv er i arbeid. En faktor som skiller seg ut er at Marias foreldre er skilt og bor med sine nye partnere. Tobias sine foreldre er ikke skilt. Begge forteller om en hjemmesituasjon hvor de følges opp. Et klart fellestrekk for Maria og Tobias er forholdet til mor. Begge forteller om mødre som stiller opp. Det er dog et skille i historiene deres, Maria forteller at forholdet mellom henne og mor er noe anstrengt også. Det er ikke tilfellet for Tobias som forteller at mor er den personen han snakker om alt med.

Roger har skilte foreldre, far har ny kjæreste det har ikke mor. Men alle voksne i de to husstandene er i arbeid. Han forteller om en stabil oppvekst med økonomisk trygghet. Kristine bor alene med mor etter fars død. Hun har opplevd ustabilitet da mor fikk ny kjæreste som var voldelig og de måtte flytte ganske brått fra han. Det som er felles for Roger og Kristine er at begge forteller om kjølige relasjoner i familiene. De forteller begge at oppveksten har vært preget av å tilbringe mye tid alene.

5.4 Hva forteller informantene om eget selvbylde?

5.4.1 Kristine

Kristine forteller at hun ikke trivdes på barne- og ungdomskolen. Som nevnt, i kapitlet over, fant hun aldri sin plass med sine jevnaldrende. Hun forteller at hun etter å ha følt på et press fra lærerne på grunnskolen, og utenforskap til jevnaldrende var det noe som skjedde da hun startet på videregående. I sitatet nedenfor forteller hun litt om det.

«På videregående så jeg kom jo inn da, da gikk det greit da. Jeg likte å gå der men fortsatt den matta var helt grusom men jeg bestod akkurat. Folka på videregående var egentlig... det var bra. Jeg likte å være der. Jeg følte at det var bedre det var litt sykt fordi jeg husker ungdomsskolen og jeg husker ikke hvor mange dager det var men det var et kvart år jeg ikke

var der.. nesten halve... å på videregående det første året mitt på videregående så hadde jeg to timer fravær.»

Her ser vi en tydelig endring i trivsel på skolen. Som hun selv forteller, gikk hun fra å ha mye fravær til kun to timer det første året. Hun forteller at en del av dette hang sammen med at presset ikke var så stort fra lærerne, her måtte du ta mer ansvar for egen læring noe hun trivdes godt med. Om det sier hun: «*For det er sånn du velger jo sjøl om du vil klare det eller ikke.*» Jeg legger merke til at hun ikke nevner noe om det sosiale og om det var noen endringer der. Det hun trekker frem, er det at folk sa hun ikke kom til å klare videregående, og det viste seg og gå bra de to første årene. Sitatet nedenfor viser tydelig hva dette gjorde, for hvordan hun følte om det som var blitt sagt om henne.

«Og alle sa til meg nei du kommer aldri til å klare det å, ja, men jeg bare vet du hva jeg gjør det hvis jeg vil.»

Hun forteller at hun etter de to årene fikk læreplass på et sykehjem. Der fikk hun en veileder, som hun sier, hun likte veldig godt, men ikke husker navnet på. Hun sier at de to årene der, gikk livet i en retning hun ønsket. Det var også da, som hun forteller, det samme sykehjemmet som faren døde på.

«På sykehjemmet der jeg jobba faktisk.. det var der han døde. Det var litt spesielt, det var heldigvis ikke samme etasje, men ehh...»

Hun sier ikke mer om dette, men blir veldig stille en god stund etterpå. Det kan tyde på at dette preget henne. Hun forteller videre at en liten stund ut i læretiden blir hun syk. Hun forteller selv at det i forkant egentlig ikke var noe tegn på at hun var i ferd med å bli syk.

«Ja, jeg begynte jo lærling på sykehjemmet åsså jobba jeg i to og en halv måned kanskje også ble jeg syk sånn på dagen syk jeg vet ikke hva... det bare.. jeg tror jeg jobba for mye eller stressa for mye så.»

Hun forteller selv at hun kanskje stresset for mye, da hun startet i jobben. Man kan tenke, at det er en link mellom det å arbeide der faren døde, og det at hun ble syk etterhvert. I sitatet nedenfor beskriver hun hvordan hun selv opplevde det å bli syk sånn rett over natta.

«Jeg vet ikke jeg det var bare veldig rart, jeg husker jeg våkna åsså jeg var så jæskla sliten liksom jeg bare. Jeg bare lå på sofaen jeg husker det, jeg lå der og lå der og lå der og lå der jeg orka ikke gå på do jeg gjorde det jo, men det var. Helt grusomt så jeg bare blei i den sofaen så trappa de jo ned for det gikk det blei... Det gikk litt opp igjen at jeg blei litt bedre men det var jo veldig ille fortsatt og da .. de trappa ned på jobbinga sånn at jeg var... Det gikk veldig fort ned til at jeg bare var der i to timer annenhver dag liksom... og da.. det jeg klarte ikke det en gang (1er) så jeg bare var hjemme åsså.»

Hun beskriver her at hun opplevde å våkne og ikke klare å fungere. Hun hadde vanskeligheter med å få nok energi til å gå på do, selv om hun, som hun sier, måtte gjøre det. Hun forteller at de nå måtte trappe ned på lærlingstillingen hennes. Hun forteller at fastlege og opplæringskontoret samarbeidet godt, for at de skulle få en løsning for henne. Likevel gikk det ikke. Hun forteller at hun etter hvert kun klarte å være der to timer annenhver dag, og da innså at hun måtte si opp. Her tar livet hennes en endring fra å ha gått i den retningen hun ønsket, til å føle seg totalt utmattet og kjenne at hun ikke fungerte. I denne perioden da dette skjedde var mor det eneste støtteapparatet hun hadde, da hun enda bodde hjemme, i tillegg til kjæresten. Basert på hva hun forteller om mor i oppvekst, kan det tenkes at hun da ikke hadde særlig mye støtte hjemmefra på tidspunktet da hun ble syk. Hun forteller at det var mye frem og tilbake med testing, og perioder med angstanfall, og at hun isolerte seg mye. Hun beskriver i sitatet nedenfor hvordan det kom til at hun fikk den diagnosen hun nå har.

«Legen min følte jeg at han... Han har jeg alltid likt liksom han har jo .. det er egentlig litt sånn at jeg må spørre han om han kan gjøre ting eller.. jeg må komme til han med ting først på en måte men han tar meg seriøst men.... Jeg husker ikke når det var men jeg husker jeg søkte opp alle symptomene mine også kom det liksom ME opp også tenkte jeg .. det var rart men det passa så bra også sa jeg det til han ... kanskje det er det det er så han bare. Ja det kan faktisk hende det men så tok det et år til kanskje også var jeg hos en sånn spesialist. Og da han mannen som var der den gangen han satt diagnosen på meg.»

Hun forteller jo, at til tross for et greit forhold med legen sin, var det hun selv som kom med forslaget som førte til henvisning til et sykehus hvor de har erfaring med ME. Det kan tenkes at det å være syk på en slik måte, for å så oppleve at man til slutt må komme med forslag selv, og at det også da tar et år til før man faktisk får noe svar kan påvirke selvbilde en del. Hun

forteller videre i intervjuet at systemet hun møter som kronisk syk er vanskelig. Kravene som settes til henne samsvarer ikke med det hun mestrer, og bidrar til at hun føler seg enda mer utenfor. Hun opplever at det blir tatt avgjørelser av mennesker som ikke kjenner henne, og heller ikke viser noe forståelse. Hun forteller at det ofte er mye frem og tilbake, noe som er forvirrende.

«Han som aldri har møtt meg, ja.. De sender deg. De sender meg jo ehh på ting her og der. For det er jo det at de vil prøve ting og det skjønner jeg men når de gjør det samme om og om og om igjen så skjønner jeg det ikke... ja..nav..... Vet ikke hva de er.....Vet ikke egentlig om de vet det heller for de suser veldig ... sier deg en ting og så plutselig er det en annen ting også vet jeg ikke hvem jeg skal snakke med jeg vet egentlig ikke hvem som bestemmer jeg vet ikke hvem avdeling jeg skal ringe til eller hvem jeg skal snakke til eller hvor eller hva jeg skal søke eller hva jeg kan søke ... det er ingen som vet noe annet enn den lille firkanten de jobber i.»

Hun beskriver i dette sitatet hvordan hun føler møtet med hjelpeapparat er. Hun forteller om hvor vanskelig det kan være å forstå hvor man skal henvende seg, eller hva man kan ha rett til av hjelp, eller hva man søke på. Hun beskriver hvordan det å møtes av mennesker som ikke kjenner henne, og som likevel skal ta avgjørelser vedrørende hennes liv, oppleves som vanskelig, og at man kan oppleve en form for umyndiggjøring i egen hverdag.

Kristine opplever hverdagen sin veldig ensom. Hun har kjæreste, men føler ofte at det ikke er det samme som å ha en venn. Ofte er kjæresten sliten når han kommer hjem, og hun føler seg masete når hun vil prate etter å ha gått hele dagen alene. Hun sier om dette:

» Det er så vanskelig han er lissom den jeg snakker mest med da og han jobber jo og snakker i telefon hele dagen. Så han er jo drit lei av å snakke med mennesker når han kommer hjem til meg og jeg er sånn shit jeg har ikke sett mennesker i hele dag .. please snakk med meg å han er jo ikke sånn at han ikke gjør det men lissom jeg.. jeg føler meg masete.»

Hun forteller at hun opplever å føle seg bitter på andre, når hun selv må sitte å se på at livet går uten å kunne delta slik hun ønsker. Sykdommen gjør at hun blir sliten i opp til flere dager når hun prøver å gjøre noe. Likevel møter hun et apparat som ikke hører og setter krav om kurs hun skal møte opp, på hvis ikke stopper de pengene hennes. Hun beskriver dette selv som: «Det er mye folk og det er lyst og det er så mye som går inn i det og det kommer ikke til

å gå så det er bortkasta resurser sånn som det alltid har vært men det.. jeg må jo prøve da så var jeg der i en dag så ble jeg ødelagt i 1,5 uke etterpå haha.» Hun forteller selv at hun også opplever at dette går ut over datteren, og at hun ikke får brukt den lille energien hun faktisk har på datteren, i stedet for kurset Nav sender henne på. Hun sier at hun er sliten av å prøve å forklare for Nav at hun er sliten, og kjenner på den følelsen av å ikke bli trodd fordi som hun sier i sitatet nedenfor så synes ikke sykdommen.

«Nav tror ikke. De tror at ikke jeg er frisk nok til å jobbe, men at jeg ikke er syk nok til å ikke jobbe. Det er altså.... Det er veldig for det syns jo ikke det er sånn hvis du har brekt beinet så ser alle det lissom. Jeg er så lei av å si at jeg er sliten»

Hun forteller videre at enkle ting som å gå på julebord og se kollegaer hver dag, er ting hun ikke får gjort. Hun forteller at det å ha ME og gå så mye hjemme har gjort henne deprimert, men det er det eneste hun per dags dato får til. I sitatet nedenfor forteller hun hvordan hun nå ser på livet sitt og egen hverdag.

“Fordi jeg får ikke gjort noe med livet mitt lissom.. jeg er så stressa for jeg er en veldig kreativ person og jeg hadde planene klare og tenkte jeg at jeg skal aldri bli som mamma. Det vakke måte på, men når man ikke får gjort det man vil så jeg blir veldig jeg blir sinna og bitter på andre mennesker selv om det er jo ikke det jeg vil men jeg gjør det innimellom. Jeg vil jobbe men jeg kan ikke så ja det er det..... Frustrasjonen. Det er veldig ensomt liv å være i lissom. Så nå er jeg bare i den samme sirkelen jeg har vært i, i mange år. Jeg gjør egentlig ikke så veldig mye.. Jeg kjeder meg det er det livet mitt går ut på.”

Hun beskriver i dette sitatet hvordan hun opplever en bitterhet mot andre mennesker, som kan gjøre det hun selv ønsker. Det var ikke sånn hun hadde sett for seg livet sitt, og maktesløsheten bidrar til en frustrasjon over å ikke ha en klar tilhørighet og rolle i samfunnet. Her ser jeg en tydelig preget Kristine som beskriver hvordan livet på ingen måte har blitt som hun har sett for seg, og at hun daglig kjenner på en bitterhet og frustrasjon rundet dette. Jeg får et veldig inntrykk av at år med å krangle med ulike instanser for å bli trodd og å få hjelp har preget hvordan hun i dag ser seg selv. Følelsen av å sitte utenfor, kommer tydelig frem i det Kristine forteller og et inderlig ønske om å bli trodd.

5.4.2 Maria

Hun beskriver i sitatet nedenfor hvordan hun alt i barnehagen var et barn som fant det vanskelig å være sammen med andre barn. Hun forteller at hun allerede da, ikke forstod sosiale koder, og etter hvert laget seg strategier for å skape seg slags tilhørighet. Hun forteller at moren i barnehagen fikk meldinger om at hun trakk seg unna, og ikke fungerte godt med andre barn, men forteller at det ikke ble gjort noe med. Hun forteller at det tok mange år før hun fikk gehør for at hun trengte hjelp. I sitatet under forteller hun om dette.

" Med at mamma fikk bekymringsmeldinger, at jeg trakk meg unna andre barn ikke ville leke forstod ikke sosiale koder da var jeg fire år.. tre – fire så det begynte allerede da med at jeg ikke var som alle andre. Når jeg gikk på barneskolen husker jeg så skjønnte jeg ganske fort at jeg ikke forstod sosiale koder så jeg herma etter jentene i klassen, så du mista deg sjæl litt på veien åsså..."

Hun forteller at de sosiale kodene barn trenger for å kunne delta sosialt var noe hun faktisk ikke forstod. Hun valgte å trekke seg unna de andre barna, og man ser at allerede her startet de sosiale vanskelighetene i Marias liv. Utover barneskolen lærte hun seg å kopiere de andre jentenes adferd for å få innpass. Hun forteller hvordan hun ved å løse det på denne måten, opplevde å miste seg selv på veien. Opplevelsen av å ikke være som alle andre fulgte henne. Ungdomstiden er en sårbar periode hvor unge skal danne seg en identitet. Den prosessen vanskeligjøres når man opplever det Maria beskriver her. Hvordan skulle hun kunne utvikle en ide om hvem hun er når hun kun hermer etter andre som hun beskriver.

Maria forteller om hvordan hun faktisk fullførte videregående, men skoletiden var preget av mye sykdom og tidvis innleggelse. Hun forteller at hun på dette tidspunktet fortsatt hadde noen venner, som hjalp henne gjennom, slik at hun fikk fullført. Hun sier selv at hun var fast bestemt på å få studiekompetanse. Hun forteller videre at hun etter hvert opplevde å møte lite forståelse av venner, familie og behandlere. Dette førte til at etter endt skolegang, endte hun opp med å ikke jobbe. Hun flyttet for seg selv, og forteller at dette var vanskelig. Hjelpen hun ble tilbudt var en form for livsmestringsopplæring hvor noen skulle hjem til henne og lære henne å vaske. Dette så hun selv som helt irrelevant da det ikke var dette hun trengte. Hverdagen var vanskelig, og hun forteller at hun ble dårligere og dårligere. Trang økonomi,

og mangel på noen som faktisk stilte opp preget hverdagen. Her endret Marias sitt liv seg til det dårligere etter at hun valgte å flytte for seg selv.

«Det ble vanskelig med venner for jeg blei jo egentlig bare dårligere og dårligere. Jeg hadde kjæreste og samboer, men ting fungerte ikke så godt. Venner begynte å slutte å spørre meg om å bli med på ting. De begynte å slutte å ta kontakt, jeg fikk egentlig beskjed om at jeg sa jo nei uansett så hvorfor skulle de gidde å spørre mer.»

Hun beskriver i sitatet ovenfor at hun var i et forhold som ikke fungerte så godt. Hun ble dårligere og dårligere, og opplevde det sosiale som vanskelig. Hun kom inn i en ond sirkel, det at hun følte det sosiale som noe anstrengende, førte til at hun valgte å ikke delta. Dette resulterte i at venner trakk seg unna, og mer eller mindre ga henne opp. Følelsen av å sitte igjen alenen resulterte i en forverring av psyken, igjen som førte til ytterligere isolasjon. Derav denne onde sirkelen.

«Det og være uten jobb sånn kan jeg beskrive som at jeg satt i leiligheten min og så livet passere, uten meg. Venner som hadde jobb, gikk på skole. Fortsatt var jeg ganske suicidal i perioder.. igjen jeg ville ikke dø men da hadde jeg mer ord på det, jeg fortjente ikke et sånt liv jeg fortjente et bedre liv. Men jeg så ikke hvordan jeg skulle få det.. ehm... så da var det bedre å slippe, altså litt som du avliver en syk hund»

I sitatet over forteller Maria hvordan hun følte at livet bare passerte uten at hun var en del av noe. Hun beskriver det selv, som at hun ønsket noe annet, men ikke visste hvordan hun skulle få det til. Hun sier at hun derfor så seg selv litt som en syk hund, en man bare avliver og blir ferdig med. Dette taler ganske sterkt for hvordan Marias selvbilde var på denne tiden. Slik hun selv beskriver det, fremkommer det at hun følte at hun ikke hadde livets rett, siden hun var syk. Jeg synes dette er en ganske sterk uttalelse, og viser hvor langt ned en ung person kan komme når man møter en verden av motgang.

Hun forteller om tiden som syk, at hun ble en kasteball i et system som ikke hørte på henne. Hun forteller at hun i møte med behandlere opplevde at de ikke hørte på henne, og at hun ofte ble møtt med skjemaer med spørsmål som skulle kunne bidra til en diagnose. Om dette sier hun: «Og det preger vel egentlig mitt syn av psykiatrien, veldig lite forståelse ehh. Passer du ikke inn i boksen så passer du ikke inn overhodet. «Maria forteller om hvordan livet snudde i

møte med en behandler som faktisk hørte på hva hun hadde å si. Hun fikk hjelp i form av samtaler og medisiner. Dette ble starten på en livsendring for Maria.

«Og det hjalp å snakke med henne, hun har en måte på å se et menneske og ikke et tall. Det var ikke så masse skjemaer jeg liker ikke skjemaer men det føltes ikke så nytteløst da å prate med henne og det var mye hyggeligere så jeg ble BEDRE!!»

I sitatet over beskriver Maria sitt møte med behandleren som endelig klarte å hjelpe henne. Hun fikk da en ADHD - diagnose og medisiner som passet henne. Dette førte til en endring i livet til Maria. Hun forteller at hun på dette tidspunktet, bestemte seg for at hun nå skulle få seg en jobb og et liv. Hun kom seg ut i arbeidstrening i en jobb hun skaffet seg selv. Etter at den perioden var over jobbet hun en kort tid i butikk, som gikk konkurs, før hun måtte på Nav for å få hjelp til å komme videre. Hun forteller at hun ønsket å gå på en sekretærkurs der, men fikk avslag. I det stedet ble hun sendt på det hun beskriver som et «finne seg selv – kurs». Der snakket de om selvbilde, hvorpå Maria valgte å dra da det ble for hardt for henne. Her kommer det igjen ganske klart frem hvor sårbar Maria var med tanke på eget selvbilde. Det endte med at hun tok kontakt med den gamle sjefen hun hadde under arbeidstreningen. I sitatet under forteller hun om det.

«Så det endte jo med at jeg kasta meg over disken hos henne og sa du vet hva jeg er god for jeg får ikke jobb og du vet tulla mine. Jeg trenger hjelp og jeg blei jo da ringt opp samme kveld og fikk jobb på som ringehjelp. Det kan jeg også si, jeg har solgt sjela mi for å komme dit jeg er i dag «

Hun ga virkelig alt hun hadde for å klare det. Hun beskriver hvordan hjelpeapparatet hun møtte, kom med tilbud som på ingen måte passet henne og at hun selv tok grep og klarte å få seg en jobb. Det resulterte i en ringehjelp stilling. Etter en stund i den stillingen fikk hun jobb som butikksjef. Hun forteller at hun jobbet veldig hardt, utover stillingsprosenten hun hadde, som hun selv sier, solgte sjela si. I sitatet under beskriver hun hva det betyr for hennes selvbilde at hun er tilbake i jobb.

«Med måten jeg har blitt møtt på av venner og helsevesenet selvfølgelig, men hele min egen verdi er jobb. Fordi for meg så har det jo blitt prega av at hvis jeg ikke jobba så

var jeg nesten ikke verdt noe ikke sant, da det er definisjonen på å være syk du er ikke i jobb. Så derfor er det så viktig.»

Hun beskriver her i sitatet hvordan hun, til tross for måten hun opplevde å bli møtt av venner og av hjelpeapparatet, fant hun en egen verdi i det å klare å komme seg tilbake i jobb. Hun forteller om opplevelsen av å defineres som en som ikke jobber fordi man er syk. Maria har gjennom gått store endringer i livet og jobbet hardt for å komme seg dit hun er nå. Maria har i dag en lederstilling og er gift. Som hun forteller i sitatet, ligger store deler av hennes egen verdi i det at hun kjempet seg tilbake. Hun sier at hun brukte lang tid på å lære seg at det er greit å bli syk innimellom og måtte være hjemme fra jobb, uten at det vil si at hun er tilbake i gamle mønster igjen.

Hun forteller at hun aldri vil tilbake til der hun var, og tar stolthet i hver dag hun går på jobb. Ikke minst å ha gått fra arbeidsledig, til butikksjefstilling med stadig voksende ansvar. Hun setter åpenhet om psykisk helse veldig høyt i arbeidssammenheng, hun vil at terskelen for at hennes ansatte ber om hjelp er lav. På denne måten kan hun bidra på en positiv måte der hun selv ble møtt med dømmende holdninger.

5.4.3 Roger

Han startet på videregående opplæring. Han forteller at han var faglig flink og virkelig brant for yrket han skulle utdanne seg til. Han gikk opp i karakterer i forhold til ungdomskolen, han følte at det var mer spesialisering og at dette passet han godt. Han beskriver selv at han gjorde det godt faglig. Han opplevde å bli syk i læretiden sin. Dette førte til at han måtte avslutte den. I sitatet nedenfor beskriver han hvordan han opplevde det å bli syk.

“Jeg har rett og slett blitt for sliten til og holde på så kunne være sånn at jeg nesten sovna selv om vi hadde pasienter og sånt ikke sant så det var jo. Ikke helt bra da så derfor måtte jeg slutte rett og slett da. Det var egentlig i forhold til søvn og sånne ting i forhold til vaktene veldig mye snu døgnet frem og tilbake hele tida da så jeg ble veldig sliten av det da. Så har jeg da prøvd finne ut hva det kan være. Jeg får liksom ikke noe særlig svar hos legen. ”

Han beskriver hvordan han opplevde å bli så sliten at han ikke klarte å holde seg våken på vaktene han hadde som lærling. Han jobbet både dag-, kvelds- og nattevakter. Han sier at det å skulle snu døgnet frem og tilbake på denne måten, ble for mye for han. Han var mye sliten og kunne nesten sovne når de jobbet med pasienter. Han opplevde at for han var det vanskelig på å ha like mange våkne døgn som andre hadde. Han kontaktet lege for å se om det var noe fysisk, der fant de ingen ting. Han forteller at dette førte til at han lurte på om det var noe med hans egen innstilling.

«Jeg merker jo det at er vanskelig å være liksom... eller å ha like mange timer våken som veldig mange andre da.. så jeg vet ikke om det har noe med hvordan innstilling jeg har på ulike ting liksom i hodet mitt eller om det faktisk er noe liksom ehh. Fysiologisk da. Så det, men jeg har jo sjekka det opp å sånt og de har jo liksom ikke finni noe. Jeg har på en måte tatt meg til takke med at kanskje det har noe med hvordan jeg tenker på ting. Å såne ting da atte min innstilling til ting må endres for at jeg skal på en måte sove bedre da å våkne bedre å ehh ja hvis det ga mening.»

I sitatet over forteller han hvordan han har vært hos lege. Han forteller at han til tross for at han får nok søvn ikke klarer å holde seg våken i arbeidssammenheng.. Her tenker jeg at det viser en evne til å reflektere, han overveier om det faktisk er han selv som må ta grep. Likevel kan det også her tenkes at en ung gutt som han, kan ha utbytte av å bli tatt mer på alvor, enn det han beskriver at han ble. Han forteller videre i intervjuet at han blant annet nå i militæret går rett i seng etter en vanlig arbeidsdag og er veldig sliten. Etter å ha sluttet som lærling forteller han at han prøvde å komme i jobb. Han beskriver dette som en frustrerende periode, hvor han fikk lite hjelp. Han dro på kurs han fikk beskjed om og registrerte cv. I sitatet nedenfor beskriver han hvordan han opplevde møte med hjelpe apparatet for å komme i jobb.

«Hadde jeg krav på noe eller ikke, kunne jeg få hjelp til noe? Jeg la inn cv og alt det. Jeg prøvde å få tak i noe i mellomtida da, men fikk kanskje litt lite hjelp med å finne ut av hva jeg kunne gjøre for noe det halvåret her og hva jeg kanskje mulighet til da. Nei det var vanskelig, det virka ikke som om man fikk noen til å liksom sette seg inn i hva er det som skjer akkurat nå da og det du trenger da. Når det ikke står på vilja men bare egentlig at ingen kan hjelpe. Det største problemet er vel kanskje som jeg så, og mange andre også sikkert. Det er mangel på informasjon eller veldig misvisende

informasjon da. Hvilken instans er det man skal snakke med da. Så ble jeg kalt inn til sesjon og såne ting å så da ble det egentlig bare å vente på å reise i august da.»

Han beskriver her hvordan han opplevde å ikke få noe reel hjelp. Han la inn cv som anvist, og deretter forteller han at det var lite forklarende hva man kunne ha rett til eller mulighet til. Han opplevde at det var litt upersonlig og ikke egentlig noen som satt seg inn i hans situasjon. Han hadde et reelt ønske om komme i jobb, men følte selv at det var vanskelig å vite hvem man skulle prate med. Han følte at det han fikk av informasjon ikke stemte med som faktisk skjedde. Dette resulterte i 6 måneder uten at han gjorde noe frem til han da ble kalt inn til sesjon og valgte å bare vente til han skulle dit. Igjen viser han god refleksjon når han forteller:» nei det er litt vanskelig når du ikke får ordentlig informasjon så det er det største problemet som jeg ser for meg mange andre har også sikkert.» Det kan nok være slik at man blir litt rådvill som ung i et system som er vanskelig å manøvrere i. Dette kan i stor grad påvirke selvbildet og det virker på måten han forteller om det at han synes det er vanskelig når man ikke finner sin plass.

Roger er nå i militæret, han har tatt lastebillappen der. Han forteller at det fortsatt er vanskelig med søvn. De er tidlig oppe og det er fullt kjørt hele dagen, og at han stort sett går og legger seg så fort de slipper fra om ettermiddagen. Dette fører til at han deltar veldig lite på det sosiale som foregår i fritiden der. Han forteller at han føler han trenger å sove mest mulig for å kunne holde følge på dagtid. Roger forteller at det er vanskelig å vite hva som skjer når han er ferdig med førstegangstjeneste, men at han har søkt en stilling videre innen militæret. Denne er det mange som har søkt på så han vet enda ikke hvordan det blir. I sitatet nedenfor forteller han litt om hvordan han ser for seg fremtiden sin.

“Ja.. Nei.. Det er veldig mye tilfeldigheter synes jeg hvert fall, det er veldig vanskelig å planlegge hva man vil gjøre. Fordi det da på en måte dukker opp nye ting hele tida og så er det vanskelig å se for seg hvor man sjøl er om ti år når man ikke veit lissom man veit jo ikke 25 prosent av alle jobbene som finnes en gang. Det er stort sett sånn at man hører bare om det de fleste snakker om da. “

Roger forteller hvordan han opplever at man via andre eller utdanningsløpet får snever informasjon om hvilke jobber og muligheter som finnes der ute. Det kan oppleves veldig utfordrende som 16 til 18 åring og skulle vite hva man ønsker å drive med når man, som han

sier, kun vet om en liten del av jobbene og yrkene som faktisk finnes. Velger man noe kan dette fort endres om man hører om andre yrker eller utdanninger underveis. Han forteller videre at han selv synes det er vanskelig å vite hva han skal etter militæret, langt mindre om 10 år. Igjen kommer han med gode refleksjoner over hvordan det kan oppleves for flere enn bare han.

Han forteller at han lite venner, og tilbringer mye tid alene med sin musikkhobby. I sitatet under forteller han om den ene kompisen han har.

«Så av en eller annen årsak så trives han med å jobbe sammen med meg åsså så da er jeg ganske heldig.»

I dette sitatet ser jeg hvor usikker han fremstår. Han beskriver det som at det vanskelig å forstå hvorfor kompisen trives med å drive med musikkhobbyen sammen med han. I sammenheng med det han også fortalte tidligere, om en familie som har et ganske distansert forhold til hverandre synes jeg at det kommer frem at han er usikker og nok har et uheldig selvbilde.

5.4.4 Tobias

Han forteller om en fin barneskole tid hvor han dannet vennskap med en guttegjeng som holdt sammen gjennom ungdomsskolen, og fortsatt har mye kontakt og drar på turer sammen med. Han synes ungdomsskolen var de tre beste årene av hans opplæringsløp så langt.

«De hadde vært venner lenge alle sammen så jeg var på en måte ny da i den gjengen men alt gikk så bra mellom Det bare... Jeg kan ikke en gang huske hvordan vi begynte å henge sammen det bare skjedde. Også plutselig så var vi med hverandre på daglig basis etter skolen og sånn spesielt når vi var yngre»

Han forteller her om hvordan han kom inn på skolen som den nye gutten. Han fant tonene med en guttegjeng, som han forteller, han etter det var med daglig. Han fremstår som en ung gutt med et veldig godt sosialt nettverk. Han beskriver seg selv som skoleflink, og hadde gode resultater på videregående. Etter avsluttet videregående forteller han at han skaffet seg jobb, og har nå jobbet i fire år. Han valgte å ikke gå videre i utdanningsløpet på det tidspunktet, fordi han opplevde å nesten miste bestemor. Dette var noe han opplevde som vanskelig. Han

gikk derfor ledig i 3 måneder før han fant seg en jobb. I sitatet nedenfor beskriver han sitt møte med Nav.

«Nei det var jo egentlig ganske greit det. De gikk rett til poenget og på det jobb søker kurset så hjalp de oss på en måte med å holde motet oppe da til å finne jobb og ikke å slutte å gi full gass da når du skal finne jobb fordi du får mye nei og det er ikke gøy å få nei.»

Han beskriver her at hans møte med Nav og jobbsøkerkurset var positivt. Han gikk selv ut og leverte cv og presenterte seg og kom raskt i jobb. Han forteller at han ble kjent med de på kurset, og har kontakt med dem enda, via blant annet snapchat. Han fremstår som en veldig sosial og utadvendt gutt. Han virker som om han er trygg på seg selv og har et godt selvbilde. Han har på den tiden han jobbet kjøpt seg leilighet og bil. I oppveksten hjalp han lillesøster mye med lekser og når han valgte å ta fri fikk han betalt for å hjelpe barn av morens venninner med lekser. Dette var noe mor hjalp han i gang med slik at han hadde noe å gjøre til han fikk jobb. Han forteller at han trivdes godt med dette og derfor har visst siden ungdomsskolen at han ønsket å bli lærer.

Han forteller om hvordan det å flytte med jobb og skulle klare seg selv var utfordrende. Han måtte lære seg hvordan man bruker penger, og sier han satt opp budsjett da han selv var klar over at han hadde litt lett for å bruke penger.

«Ikke sant for du gikk fra å ha alt hjemme til du ikke trengte å kjøpe mat eller noe som helst alt du kjøper er alt det du har lyst på som gode ting da ikke sant. Men så laget jeg sånn budsjett, det hjelper veldig mye å vite hvor mye penger du bruker hver måned.. det hjalp meg. Egentlig det var på en måte aldri et problem fordi det jeg hadde alltid litt igjen i slutten av måneden ikke mye, men i starten var det litt vanskelig å vite å begrense seg.»

Her forteller han om hvordan han opplevde å måtte tenke over det han brukte penger på. Igjen viser han gode refleksjoner. Han har fortalt at han kommer fra en familie som jobbet hardt, noe som kan gjenspeile seg i den bevisstheten han viser rundt økonomien. Igjen fremstår han som veldig trygg i det han gjør. Han sier selv at jobbinga var en god løsning da han var litt skolelei, men at han nå er klar for å starte på skole igjen. Han har nå søkt seg inn på lærerutdanning, og kommet inn. I sitatet under forteller han hvordan han ser på det å skulle starte på skolen igjen.

«Ja det har vanskelig egentlig fordi jeg føler det hadde vært mye lettere å gå på høyskole rett etter videregående, nå har jeg glemt veldig mye av alt skole greier og sånn og selvfølgelig jeg er jo rutinert fordi jeg jobber så å stå opp tidlig å være punktlig og sånn det er ikke noe problem det da, men skole stoff og sånn det det må jeg oppdatere meg litt på da.»

Han forteller at han gruer seg med tanke på det faglige, men at planen er å sette seg litt inn i det i løpet av sommeren. Han har vært i jobb i fire år så det å skulle starte på skolen igjen, sier han er en omstilling som nok tar litt tid å komme seg inn i. Han mener at hans fordel er at han har jobbet sånn at rutiner ikke er noe utfordring, han er vant med å stå tidlig opp og komme til tiden. Han viser til at han har en god plan i hvordan han skal forberede seg til studier igjen. Om sin vei til å starte på skolen igjen sier han:

» Mhm ja nå har det vært litt mye oppoverbakker men vi kommer oss til målet til slutt».

Det kommer ganske tydelig frem, synes jeg, at dette er en ung gutt som kommer fra trygge rammer med et godt nettverk rundt seg. Det kommer til syne at han uttrykker en trygghet på egne evner og egenskaper. Han viser til at han har et godt selvbilde og en god holdning i forhold til det å stå på å ikke gi seg.

5.5 Oppsummering

Analysen av de unges selvbilde viser at det er en todeling mellom informantene. På den ene siden har vi Maria og Tobias som i dag fremstår som de har et ganske godt selvbilde. De beskriver seg selv som faglig sterke gjennom utdanningsløpet og begge har fullført videregående. De forteller begge i den sammenheng at det at de hadde bestemt seg for å fullføre og få studiekompetanse. Begge forteller at de opplevde ting de synes var vanskelig. Hos Maria skyltes dette dårlig mental helse, for Tobias var det sykdom i familien. Begge forteller videre at de klarte å endre livene sine til tross for utfordringer. De forteller begge at vennerelasjoner har spilt en viktig rolle. Det kan se ut til at det er en kombinasjon av støtten de hadde og egen stå - på - vilje bidro til å komme seg opp og ut av det vanskelige. De forteller at de bestemte seg for å ta tak i ting, og gikk inn for å få seg jobb. Begge er nå i jobb

og Tobias skal studere fra høsten. Maria forteller at vennene forsvant etter videregående, men frem til det hadde hun støtte i dem og fra familie. Tobias forteller at hans venner og familie er og har alltid vært der. Med bakgrunn i dette kan det se ut til at begge har utviklet en viss resiliens og til tross for utfordringer klart seg.

På den andre siden er Kristine og Roger. Begge fremstår som de har et dårlig selvbilde. De har ganske ulik familie situasjon, for Roger sin del fremgår det at han aldri har manglet noe i forhold til fysiske og materielle behov. Han har skilte foreldre, men de er i arbeid. Kristine bor alene med mor som ikke jobber. Kristine forteller at de hadde dårlig råd og dette førte til at hun ikke hadde samme klær og ting som en del jevnaldrende. Hun forteller selv at dette var noe hun opplevde som svært vanskelig. Hun følte at da hun ikke kunne matche de jevnaldrende i forhold til klær og ting var det enda vanskeligere å få innpass sosialt. Hun forteller selv at hun følte de andre så henne som rar, og sier hun valgte å trekke seg unna dem. En felles faktor for de er fraværende foreldre, og sosialt utenforskap med jevnaldrende. Begge forteller at de snakket lite med foreldrene og heller ikke hadde noen nær venn. En annen felles faktor for dem er at de begge sliter fysisk. De forteller begge to om utmattelsesproblematikk, som preger dem i stor grad.

Begge beskriver en følelse av avmakt i eget liv, og vet ikke helt hva eller hvordan de skal ta tak i det. De trekker frem at møte med systemet rundt dem er negativt. De opplever å få lite forståelse av bekjente, familie og Nav. De forteller de ofte opplever at folk mener at de bare må ta seg sammen så får de til både jobb og skole. Kristine sammenligner det med at utmattelsesykdommer ikke er synlig slik som, for eksempel, et brukket bein er. De fremstår begge som ensomme og en faktor som tydelig preger historiene deres over tid er fraværet av gode relasjoner. Kristine har samboer og forteller at deres forhold er bra, men det er vanskelig siden han jobber og også er sosial med venner noe hun selv ikke er. Hun føler dette øker følelsen av være utenfor. Ingen av dem har per nå en plan for fremtiden. Roger er nå i militæret, men vet ikke hva han skal etter endt førstegangstjeneste. Kristine går hjemme og venter på en avklaring fra Nav.

5.6 Oppsummering av analysen

Av analysen ser det ut til at det er en generell sammenheng mellom de unges familiebakgrunn og deres resiliens. Det første funnet i kap 5.2 viser en mulig sammenheng mellom informantenes familieliv og deres personlige liv. Videre i kap 5.2 ser vi at å oppleve utenforskap både sosialt og fra arbeidsliv, ser ut til å ha påvirket de unges selvbilde. Mye tyder videre på at dette har påvirket deres evne til å komme tilbake i jobb og eller utdanning. Det vi kan se er at for to av informantene viste det seg at det å ha minst en person som støtter, har vært positivt og kan ha bidratt til at de har klart å komme tilbake. Det synes og ha hatt en positiv innvirkning på selvbilde. For de to andre informantene kan en tenke seg at mangelen på en støttespiller kan ha bidratt til at de stadig er uten arbeid eller utdanning, og føler på et utenforskap. Det kommer frem for disse to at selvbilde er relativt dårlig. De beskriver en stadig søken etter tilhørighet og forståelse.

Etter analysen står jeg igjen med tre funn som jeg trekker med meg inn i drøftingen. Det første er at det er tydelig at familiebakgrunn og relasjoner til jevnaldrende har påvirket hvordan ungdommene i dag ser seg selv. Og hvordan er deres evne til å ta grep i egen hverdag. Det synes å handle om kvaliteten i relasjonene og tilstedeværelsen de opplever fra de nærmeste. Det kan tyde på at det å ha gode relasjoner er en viktig faktor i å utvikle en viss resiliens som kan bidra til at man, til tross for risiko faktorer, kan klare å finne veien tilbake til arbeid og utdanning. Det vi kan se er at for to av informantene viste det seg at det å ha minst en person som støtter, har vært positivt og bidratt kan ha bidratt til at de har klart å komme tilbake. Det synes og ha hatt en positiv innvirkning på selvbilde.

Det andre handler om hvordan sykdom kan ha bidratt til frafall. Og videre vært en medvirkende faktor i å skape en følelse av sosialt utenforskap. Vi ser at å oppleve utenforskap både sosialt og fra arbeidsliv ser ut til å ha påvirket de unges selvbilde. Mye tyder videre på at dette har påvirket deres evne til å komme tilbake i jobb og eller utdannelse.

Det tredje funnet handler om hvordan møtet med systemet rundt informantene har påvirket eget selvbilde. To av informantene beskriver at det opplever lite forståelse. De forteller selv at dette har bidratt til økt følelse av utenforskap. Det kommer frem for disse to at selvbilde er relativt dårlig. De beskriver en stadig søken etter tilhørighet og forståelse.

Basert på disse funnene vil jeg i henhold til teorien som er lagt til grunn, drøfte hvilke sammenhenger som er fremtredende, og hvordan selvbilde påvirkes av utenforskap og veien tilbake til skole og eller arbeidsliv.

6 Diskusjon

I denne delen av oppgaven er hensikten å drøfte funnene opp imot teori og forskning. Diskusjonen deles opp i de sentrale funnene fra analysen. *Kvalitet og opplevelse av tilstedeværelse i relasjoner- hvordan sykdom kan bidra til frafall- møtet med systemet.* Disse tre delene vil bygge på hverandre og belyse problemstillingen som lyder som følgende: **Hvilke sammenhenger er det mellom selvbilde og veien tilbake til skole/arbeid for ungdom i frafallsposisjon?**

6.1 Kvalitet i familierelasjoner

Et av funnene i analysen handlet om kvalitet i relasjoner. Vi så at Kristine og Roger beskrev sin relasjon til familien som kjølig, og beskrev lite engasjement og støtte fra foreldrene. Maria og Tobias beskrev familier som var engasjerte og som var tilstede og støttet i oppveksten. Som presentert i teorikapittelet er foreldrenes engasjement og nærvær en viktig faktor. Bowlby (1988) sier i sin tilknytningsteori at opplevelsen av de gode relasjonene i barndommen kan ha en viktig positiv påvirkning på det mentale. Han beskriver hvordan barn skaper mentale representasjoner av sine relasjoner til andre. Disse representasjonene henger tett sammen med hvordan barn møtes, og videre igjen hvordan de ser seg selv senere i livet. Når barn møtes på denne måten, og føler seg sett og hørt, vil barnet oppleve å ha det Bowlby (1988) kaller en trygg base. Dette kan medføre at barnet kan utforske verden, og likevel vite at det når som helst kan returnere til den voksne for støtte. Han sier at barn som har opplevd anerkjennelse og engasjement ofte utvikler heldige personlighetstrekk og blir trygge på seg selv (Smith, 2017)

Denne trygge basen (Bowlby, 1988) vil det fortsette å være behov i ungdomstiden også. Dette er en sårbar tid (Erikson, 1968, 1994), og det å støtte seg til foreldre for råd, ha støttespillere eller å få praktisk hjelp i hverdagen kan være viktig.

I analysen ser det ut til at Maria og Roger har hatt denne trygge basen, og dermed kan dette ha bidratt til at de har fullført videregående skole og kommet i arbeid. Kristine og Tobias på sin side ser ut til å mangle denne støtten, og uttrykker et savn etter en støttespiller i hverdagen. Kristine forteller også om hvordan moren etter farens død fikk en ny kjæreste som var voldelig, hun beskriver at hverdagen da ble veldig uforutsigbar og vanskelig. Basert på

teorien som er fremlagt kan det se ut til at ikke bare er foreldres engasjement og tilgjengelighet i småbarns tiden som er viktig, men også etterhvert barna blir eldre også.

Som Mead (1934/1972) sier i sin teori om speiling vil barnet i samspill med foreldrene bli bevisst på at det foregår en vurdering av deres handlinger. Reaksjonene de så mottar på denne handlingen vil bidra til å forme selvbilde (Askland & Sataøen, 2014). De første leveårene vil det oftest være foreldrene som er de signifikante andre. Det er oftest disse signifikante andres reaksjoner som betyr mest for barnet. Dette endrer seg ettersom barnet blir eldre og utvider sitt sosiale rom, til å inkludere eksempelvis venner og lærere (Askland & Sataøen, 2014). Ut ifra teorien som er lagt til grunn ser vi at det fremstår som om de første leveårene er de mest sårbare for å utvikle selvbilde og en trygg tilknytning (Gulbrandsen, 2017; Askland & Sataøen, 2014).

Det teorien synes å ha mest fokus på er den psykiske tilstedeværelsen barnet opplever fra foreldrene, fremfor den rent fysiske. Det kan bli vanskelig for et barn å utvikle trygge tilknytninger, eller et godt selvbilde, dersom det foreligger forutsetninger hos foreldrene som gjør at de ikke klarer å respondere på barnet. Årsaker som sykdom, rus eller en fraværende væremåte (Askland & Sataøen, 2014) Vi så i analysen at Kristine forteller at hun var overlatt til seg selv mye, da mor sov store deler av tiden. Hun opplevde lite respons fra mor på ting hun gjorde, og forteller at de veldig sjeldent faktisk tilbragte tid sammen. Roger forteller også om lite tilstedeværelse, men denne var primært psykisk. Han forteller at i begge husstander er det lite tid de tilbringer sammen, og at de heller ikke prater sammen. Alle er i samme hus, men går som regel til hver sine rom, gjerne rett etter middag. Maria sin historie skiller seg litt ut på dette punktet. Hun forteller om en mor som hun stadig er i konflikt med, men som likevel alltid stiller støttende til når Maria opplever vanskeligheter, i sammenheng med de psykiske plagene hun beskriver.

En del barn opplever samlivsbrudd. Markussen (2016) trekker frem at en slik situasjon hvor foreldrene går fra hverandre, kan påvirke barnet på flere måter. Bosituasjon er en viktig faktor, bor barnet hos en eller begge foreldre begge. Det å bo to voksne sammen kan gi et overskudd som bidrar til at man har større kapasitet til å støtte barnet. Dette kan gi en lettere økonomisk situasjon, som igjen også ofte kan føre til en mindre anstrengt hverdag. Hvorvidt barnet bor med en eller begge foreldre som 15-åring er av betydning for hvordan barnet klarer seg i forhold til skole og det sosiale (Markussen, 2016). Becker (1981) hevder at det å leve

under økonomisk knapphet kan føre til stress, som igjen kan bidra til at foreldrene ikke evner å gi barna den sosiale og emosjonelle støtten de trenger for å utvikle seg adekvat (Hyggen & Sletten, 2013). I datamaterialet ser vi at 3 av de 4 informantene har foreldre som er skilt. Vi ser også i deres narrativer flere eksempler på lave skoleprestasjoner, dårlige økonomi, arbeidsledighet og psykiske og fysiske plager. Man kan tenkes seg at det er en del ulike faktorer som spiller inn rundt hvordan den trygge basen oppleves for barnet. Konflikter, dårlig økonomi, bo situasjon er faktorer som kan skape trygghet eller utrygghet for et barn (Hyggen & Sletten, 2013). Forskning viser at barn av foreldre med tilhørighet til arbeidslivet ofte står sterkere på arbeidsmarkedet i voksen alder (Markussen, 2016). Maria og Roger har foreldre som er skilt, men begge foreldre har faste jobber alle sammen. Dette gjelder også de nye partnerne foreldrene har. Kristine sin historie skiller seg ut ved at hun ikke har to foreldre, far døde tidlig, og hun har siden kun hatt mor som ikke er i arbeid.

Det å ha to foreldre kan gi to arenaer for sosiale muligheter. Ikke bare to potensielle yrker og et nettverk basert på det, men også sosialt (Markussen, 2016). Dette kan ses i sammenheng med Bourdieus teori om kapitaler (Aakvaag, 2008; Frønes, 2018) Bourdieu (1995) trekker frem den økonomiske kapitalen som den aller viktigste kapital formen. Han begrunner dette med at den gir en viss makt i penger og goder. Videre kommer den kulturelle kapitalen som handler om de kulturelle kodene, de er nødvendige for å mestre utdannelsessystemet og arbeidslivet. Så kommer den sosiale kapitalen som handler om hvilket nettverk man har rundt seg, dette kan handle om hvilke personer man har rundt seg om man trenger hjelp, anbefaling til arbeids livet etc. (Aakvaag, 2008, s. 152). Når man vokser opp med kun en av foreldrene som, for eksempel, Kristine gjorde, grunnet farens dødsfall, kan man oppleve å stille svakere økonomisk, da husstanden bare har en inntekt. For Kristine sin del levde de på trygden til moren. En annen faktor er som nevnt, den kulturelle og sosiale kapitalen. Far kunne muligens ha bidratt med kunnskap og et nettverk som kunne bidratt positivt til Kristines liv. Det kan virke som at etter bruddet med stefar og mor, blir den mentale avstanden mellom Kristine og mor enda større. Tobias har en historie med foreldre som bor sammen og han beskriver dem som hardt arbeidende. Han forteller om hvordan de trådte støttende til, og basert på det han forteller kan det tyde på at han og mor har kommet nærmere hverandre etter, det Tobias beskriver som, en vanskelig periode i livet.

De fire informantene beskriver ulike grader av tilknytning til sin familie. Kristine og Roger beskriver at de har liten tilhørighet til sin familie. Kan det tenkes at dette skyldes den mentale

distansering de opplever fra foreldrene? Maria har i likhet med Roger og Kristine opplevd samlivsbrudd, men beskriver at hun opplever en støttende familie til tross for et noe turbulent forhold til mor. Tobias er den eneste som har foreldre som er sammen, og som utelukkende beskriver sin tilhørighet til familien som god. Når man ser på hvordan de opplever sin tilhørighet kan det stilles spørsmål ved om samlivsbrudd kan legges til som en faktor til følelsen av liten tilhørighet. Det som kan synes å være fremtredende i disse beskrivelsene er sammenhengen mellom opplevelsen av mental distansering til foreldrene hos de med lite tilhørighet. Dette er motsatt hos de som føler tilhørighet, da de beskriver mentalt tilgjengelig foreldre. Gjennom teorien som er lagt til grunn for drøftingen av dette funnet, forsterkes antagelsen om at foreldrenes tilgjengelighet på et mentalt nivå er viktig for barns utvikling av et godt selvbilde. Bowlby (1988) sier at mental tilgjengelighet og anerkjennelse, den trygge base fra foreldrene fra småbarnsalder er et viktig bidrag i utviklingen av en god mental helse, et godt selvbilde og evne til å skape gode relasjoner senere i livet (Smith, 2017). Mead (1934/1972) trekker frem det at vi gjennom hele utviklingen speiler oss i andre, og basert på dette utvikler vårt selv (Askland & Sataøen, 2014). Deler av teorien belyser også hvordan det å vokse opp med kun en av foreldrene kan bidra til at man kan gå glipp av økonomisk, kulturell og sosial kapital som muligens kan påvirke andre deler av livet, i tillegg til familielivet (Aakvaag, 2008; Frønes, 2018).

6.2 Kvalitet i sosiale relasjoner

I analysen av informantenes historier omhandlet neste funn om betydningen av kvaliteten i sosiale relasjoner. Vi så at informantene hadde ulike erfaringer med å ha venner. Kristine og Roger beskriver en oppvekst hvor de av ulike årsaker stod utenfor det sosiale fellesskapet med jevnaldrende. Maria forteller at hun opplevde både det å ha venner som støttet henne, og å miste dem grunnet hennes sykdomssituasjon. Tobias forteller at hans sosiale nettverk er veldig godt. Han har en vennegjeng som han ble kjent på barneskolen og fortsatt henger mye sammen.

Frønes (2018) trekker frem at barn-barn relasjonen er helt unik og at de unge har stor påvirkningskraft på hverandre. Dette er relasjoner barn tilbringer mye tid i, og som er et viktig bidrag i utviklingen av språk og sosial kompetanse. Maria forteller i sin historie at hun opplevde det å samhandle med andre jevnaldrende som vanskelig fra barneskole alder. Hun beskriver at hun ikke forstod de sosiale kodene, men hermet etter de andre slik at hun skulle

få innpass, uten egentlig å helt forstå hvorfor man skulle gjøre sånn eller sånn. Frønes (2018) sier videre at i disse samspillene skaper barna sin egen verden med likemenn, som de har større innflytelse over, enn de ellers har i en voksenstyrt hverdag. Det her de skaper en del av sin egen identitet, tilhørighet og mening (Frønes, 2018). Som nevnt i teorien er det jo i disse relasjonene barna skal skape en identitet og få en følelse av tilhørighet og mening i. Det kan tenkes, basert på teorien, at dette kan ha bidratt til at det ble vanskelig for Maria å oppleve en reel tilhørighet. Hun forteller også selv at dette var noe hun opplevde, at hun ikke helt fant seg selv. Det kan tenkes at dette kan ha påvirket Marias evne til å inngå nye sosiale relasjoner, og beholde dem senere i livet. Slik hun selv beskriver at det ble, da hun ble syk. Hun klarte i den perioden ikke å være sosial, noe som førte til avvisning fra vennene. Dette førte til at hun kom inn i en ond sirkel hvorpå hun ble veldig ensom.

Relasjoner blant jevnaldrende er ofte krevende relasjoner. Det er viktig hva andre mener om deg, og det sammenlignes ofte popularitet og kompetanse (Frønes, 2018).

I teorikapittelet trekkes Eriksons (1968, 1994) beskrivelse av sårbarhet i ungdomstiden frem. Han sier at ungdomstiden er en meget sårbar tid. Ungdommene er ofte svært selvbevisste og påvirkelige. Hvordan de da opplever reaksjoner fra andre, kan påvirke i stor grad hvordan de ser og forstår seg selv og eget selvbylde. Pedersen (1998) sier at det fremstår som et eget sosialt hierarki blant de unge. Han beskriver tilhørigheten som et kontinuerlig sosialt spill hvorpå sosiale strategier brukes for finne sin tilhørighet blant jevnaldrende. Denne tilhørigheten er ofte viktig og kan resultere i at unge går inn i roller, eller legger til seg væremåter, som ikke nødvendigvis er naturlig for dem.

Kristine og Rogers historier forteller om en oppvekst uten noe særlig kontakt med jevnaldrende i form av vennskap. I analysen av Kristines historie så vi hvordan hun følte veldig på å stå utenfor sosialt. Vi så at det tydet på at det hadde sammenheng med hvordan hun ble møtt av sine jevnaldrende. Hvorpå hun ble avvist av grunner, som hun selv forteller, fordi hun ble definert som den rare, fordi hun ikke hadde de riktige klærne eller tingene. Moren hadde ikke råd til at Kristine skulle kunne gå på noen organiserte aktiviteter etter skolen. Vi så i analysen at Kristine forteller at hun valgte å trekke seg unna sine jevnaldrende, etter gjentatte avvisninger. Basert på fremlagt teori kan det tenkes at for Kristine kan denne sosiale retretten ha vært et resultat som ikke nødvendigvis ville forekommet dersom hun fikk innpass. Det kan tenkes at det var mindre sårt å trekke seg helt unna, fremfor å se realiteten i avvisningen. Hun beskriver selv at hun nå er mye ensom. Analysen av Rogers historie viser at

han har vært mye alene. Det kommer frem at han kun har en person som han kaller en venn. Roger forteller at han per i dag ikke ser årsaken til at hans kompis vil tilbringe tid med han. Med bakgrunn i teori og det Roger selv fortalte om at han var lite med jevnaldrende, kan det tenkes at det er vanskelig å se sin egen egenverdi i et vennskap. Dette igjen kan peke på at muligheten for at Roger har et relativt lavt selvbilde.

Frønes (2013) trekker frem at i dagens kunnskapssamfunn er organiserte aktiviteter en mer og mer vanlig sosialiseringarena. Norske barn bruker fortsatt en del tid på egenstyrte aktiviteter, men det er en klar økning i bruken av organiserte aktiviteter. Disse er ofte rettet mot kultur og idrett, og er ofte forbundet med utgifter til kontingenter og utstyr. Barn som kommer fra familier med lav inntekt, kan ofte oppleve at foreldrene ikke har råd til å betale for slike aktiviteter. Dette kan føre til at de unge føler på et økt sosialt utenforskap (Rudi, 2020). Det å få delta på slike aktiviteter kan være et viktig bidrag i utviklingen av kulturell og sosial kapital, som barna tar med seg videre i livet (Frønes, 2013) I analysen så vi at Kristine fortelle at mor aldri hadde råd til at hun kunne være med på aktiviteter etter skoletid. Hun forteller også at hun følte en veldig bitterhet mot sine jevnaldrende som hadde anledning til å delta. Er man med på slike aktiviteter kan man tilegne seg kulturell og sosial kapital som kan bidra til tilhørighet til jevnaldrende. Dette igjen kan bidra til et bedre selvbilde, noe som kan skape bedre muligheter i skole og arbeidsliv. I henhold til teorien kan det tenkes at Kristines følelse av utenforskap kan ha blitt forsterket av det å ikke kunne delta på aktiviteter.

Broström (2000) definerer vennskap som «En fri relasjon mellom personer» (Askland & Sataøen, 2014, s. 74). Dette er en relasjon som kjennetegnes av åpenhet, gjensidighet i forhold til følelser. Den innebærer en lojalitet og fortrolighet, og er en relasjon man vil ivareta og oppsøker for tilhørighet Det er mange grunner til at vennsksapsrelasjoner er viktig for barn. Askland og Sataøen (2014) trekker frem at det skaper et særlig viktig grunnlag for å kunne stifte familie, fungere i arbeidslivet og samfunnet. De hevder at barna som ikke opplever disse gode relasjonene i oppveksten er i faresonen. Rutter og Rutter (2000) forteller at det er dokumentert at en del psykiske problemer i voksen alder kan forklares ut ifra vanskeligheter i vennsksaps- og jevnaldrenderelasjoner i barndommen.

Marginalisering kan bli en konsekvens av det å stå utenfor sosialt. Det å oppleve å skyves ut allerede i tidlig i utdannelses løpet kan forårsake at barn og unge går glipp av viktig kompetanse i forhold til samfunnsdeltakelse. Det å ikke lære seg å delta i ulike

samfunnsarenaer kan resultere i at man blir stående utenfor sosiale strukturer, mer eller mindre permanent (Halvorsen et.al, 2012; Sletten & Hyggen, 2013). Borge (2010) trekker frem at barn og unge, til tross for risikofaktorer, kan klare seg bare de har en person de kan snakke med, og være fortrolig med og kan dermed bli en faktor som bidrar til at barn og unge ikke marginaliseres. Dette kan vi se i datamaterialet. Maria forteller at hun, til tross for at vennene trakk seg unna etter videregående, likevel hadde gode relasjoner gjennom ungdomsårene, som hun beskriver at har vært en støtte i det å fullføre videregående utdanning. Vi ser også at Maria er en av informantene som per dags dato er i full jobb. Kristine og Roger er de av informantene som beskriver at de i barne- og ungdomsårene ikke hadde noen god vennerelasjon. Vi ser også at disse beskriver at de begge sliter med utmattelseslignende sykdommer og depresjoner som startet i læretiden for begge to. De står begge utenfor arbeidslivet. Tobias er den av informantene som har en historie skiller seg ut, han har gjennom barne- og ungdomsårene i Norge hatt en god kompisgjeng, og de har fortsatt god og nær kontakt. Han kom raskt i jobb etter fullført videregående opplæring, til tross for at han opplevde sykdom i familien. Han forteller selv at han har et godt liv med planer for fremtiden.

Samlet sett kan det se ut til at det er ulike og komplekse faktorer som spiller inn på opplevelsene ungdommene har med sosiale relasjoner. Basert på det to av ungdommene beskriver kan det, ut ifra teorien som er lagt til grunn, se ut til at ungdommenes erfaringer sosialt har blitt påvirket på en negativ måte med tanke på å etablere og ivareta relasjoner. Ser man på det de to andre ungdommene forteller er det påfallende at for dem, kan det synes at, disse gode relasjonene de beskriver å ha opplevd, kan ha hatt nettopp denne beskyttende faktoren. De forteller jo begge at de har opplevd vanskeligheter, men har per nå både har jobb og fremtidsplaner. På en annen side forteller likevel Kristine om at hun har en datter og er i et samboerforhold som hun beskriver som et godt forhold. Så vi kan se her at selv om Kristine forteller om å ha lite tilhørighet til sine jevnaldrende, har hun, det hun selv beskriver som, en god relasjon med samboer.

6.3 Fra sykdom til frafall

Analysen av de unges narrativer viste at tre av ungdommene beskriver sin tilhørighet til skolen som dårlig. De oppgir sosialt utenforskap og sykdom som årsaker til dette. Tobias skiller seg ut med sin historie. Han var kun uten jobb i tre måneder, etter at han valgte å ta

pause fra videre utdanning etter videregående skole. Han kom raskt i jobb og skulle starte på universitetet høsten etter at andre intervju ble gjennomført. De tre andre beskriver et vanskelig forhold til jobb og utdanning, selv om Marias historie også skiller seg litt ut, grunnet at hun, etter en lang sykdomsperiode, nå har klart å få seg fast jobb. Maria opplevde å slite psykisk fra barneskole alder, men Kristine og Roger forteller at de først ble syke etter de startet som lærlinger.

Det er finnes mange ulike faktorer som har sammenheng med frafall. Markussen (2008) legger frem faktorer som kjønn, han sier at det er flere gutter enn jenter som faller fra. Videre trekker han frem forhold som minoritetsbakgrunn, lavt utdannede foreldre og bosituasjon, som det å kun bo med en av foreldrene. Vi ser at av de fire informantene er det to gutter og to jenter, hvorav det kun er en med innvandrerbakgrunn. Ingen av informantene forteller om foreldre som er høyt utdannede, men en av dem er oppvokst med kun mor.

Markussen (2010) trekker videre frem at frafall må ses i et livsløpsperspektiv. Der faktorer som barna selv ikke styrer, påvirker allerede lenge før videregående skole. Flytting, er en faktor barn ofte må forholde seg til og som oftest kan ikke barna påvirke dette. Det å flytte blir sett på som en negativ ting for psykisk helse hos ungdom. Det å skulle skape seg en identitet utenfor hjemmet kan bli vanskelig skolegang og omgangskrets endre grunnet flytting (Lein, 2014). Det å oppleve gode sosiale relasjoner kan late til å ha en beskyttende faktor rundt psykiske plager senere i livet (Rutter & Rutter, 2000). Vi ser i analysen at for to av informantene er dette med flytting en faktor. Kristine måtte flytte flere ganger fra hun var i 10–15 års alderen. Hun måtte i den sammenheng bytte skole tre ganger. Det kan tenkes ut fra teorien som er lagt til grunn, at kombinasjonen av ustabilitet, liten tilhørighet til både venner, familie og skole kan ha bidratt til at Kristine opplevde å få de helseproblemene hun fikk, og dertil også et utenforskap i forhold til arbeidslivet. Tobias kom til Norge som 10-åring. Han forteller at han opplevde det skremmende å flytte til et nytt land, men han fikk raskt venner. Det kan tenkes at de gode sosiale relasjonene han fikk, har bidratt til veie opp for utfordringene barn som flytter kan oppleve.

For bedre å kunne forstå frafallsproblematikken må vi se på psykisk helse. Reegård og Rogstad (2016) trekker frem at ofte ser vi bare frafallet og ikke de faktiske årsaker som ligger bak. Atferdsproblemer, rus, dysleksi og psykiske- og fysiske problemer er utfordringer ungdommer kan oppleve å få i ungdomstiden. Reegård og Rogstad retter fokus mot hvordan

dette kan bidra til å øke følelsen av ensomhet og det å ikke mestre. Således kan selvbilde påvirkes i en negativ retning, ved at ungdommene mister troen på egne styrker og ressurser. To av ungdommene forteller at de opplevde å bli syke i læretiden. Tiden frem til læretiden, beskriver begge som en tid de stod på for å klare videregående skole, men som likevel ikke endret noe for dem og de stadig stod utenfor sosialt. De forteller videre om hvordan konsekvensene av utfordringene, som sykdommen førte med seg, resulterte i at de avsluttet læretiden sin. På bakgrunn av presentert teori kan det tenkes at det å stadig føle på et utenforskap kan bidra til å påvirke ungdommer på en måte som gjør at de blir syke. Det å oppleve å bli syk kan igjen bidra til å svekke selvbildet, og det kan da bli mer utfordrende å komme tilbake i arbeid eller utdanning. På en annen side kan vi se på Marias historie som til tross for utfordringer, har fullført videregående og er i jobb.

Ungdommene forteller at de opplevde sykdom, både fysisk og psykisk, dette igjen bidro til at de ble stående utenfor arbeidslivet. Halvorsen et.al (2012) sier at dette utenforskapet er meget alvorlig. Det å oppleve sykdom som fører til utenforskap i ung alder, skaper en stor risiko for at de unge får liten tilknytning til arbeidslivet senere i livet. I sosiokulturelle studier vil sosial bakgrunn ses en type målbar størrelse. Den sosioøkonomiske bakgrunnen hevdes å påvirke barnets sosialiseringssprosess (Frønes, 2018). Sæther (2009) belyser i sin rapport sammenhenger mellom å vokse opp med dårlig økonomi, og selv ha økonomiske vanskeligheter i voksen alder. Sæther fant også at barn av trygdede ofte ender opp på trygd selv. Becker (1981) trekker frem sammenhengen mellom barns suksess, og familiens totale ressurser som det materielle, gener, holdninger og verdier. Vi ser i datamaterialet at Kristine forteller at mor ikke jobber, de har dårlig økonomi, og hun opplever lite oppfølging. Roger forteller at hans foreldre er i jobb, men han opplever liten tilhørighet til dem grunnet lite engasjement fra foreldrene. Et sentralt begrep i Bourdieus (1995) teori er habitus. Dette beskriver han som våre permanente automatiserte handlinger som påvirker våre handlinger i hverdagen. Han hevder at dette er kjernen i vår identitet, og henger sammen med vårt sosiale opphav. Han sier videre at strukturen vi lever i påvirker aktøren ut ifra posisjon i samfunnet. Vi handler derfor ut ifra internalisert identitet, væremåte og handlingsmønster de innehar (Aakvaag, 2008) Vi ser i analysen av de to ungdommenes historier, og basert på teorien som er lagt til grunn, at det er faktorer som stemmer overens med de sammenhengene teorien trekker frem. Dette er faktorer det hevdes ligger til grunn for sosial arv og reproduksjon. Vi ser at Kristine har lignende utfordringer som hun forteller hun opplevde mor hadde, og hun er trygdet slik mor er. For Roger kan sammenhengen tenkes å være holdninger og verdier han

møtes med i hjemmet, med tanker på det å ikke bli sett hjemme. Det er likevel viktig å trekke frem at disse risikofaktorene ikke er utelukkende forenlig med at det går galt. Som Aakvaag (2008) problematiserer er Bourdieu (1995) sitt syn er for opptatt av struktur. Aakvaag hevder at i Bourdieus teori er aktøren prisgitt til sosiale strukturer og habitus, og fremstår derfor med en veldig begrenset handlingsfrihet. Videre problematisere Aakvaag at hvor skal sosial endring komme fra, dersom det faktisk er slik at aktøren er predisponert til å reproducere sitt sosiokulturelle utgangspunkt (Aakvaag, 2008)

To av informantene forteller om personlige utfordringer i forhold til det å fungere i jobbsammenheng. Markussen (2016) trekker frem at barn som har bodd med kun en av foreldrene stiller svakere i skolen, og dette kan også føre til at de står svakere i arbeidslivet. Bowlby (1969/1982, 1988) trekker i sin teori frem viktigheten av mentalt tilgjengelige omsorgspersoner for å kunne skape trygge barn (Gulbrandsen, 2017). Vi ser at de to informantene beskriver nettopp slike forhold, derfor kan det være interessant å se på deres situasjon i arbeidslivet. Kristine står helt på utsiden av arbeidslivet, og forteller selv at hun ikke ser at det kommer til å endre seg med det første. Roger forteller at han vil lete etter jobb etter førstegangstjenesten er over, men han bekymrer seg om hvordan han skal få det til med tanke på utfordringene han har. De to andre informantene beskriver litt andre oppveksts forhold, og har klart å komme seg i jobb begge to. Erikson (1968, 1994). vektlegger i sin teori at det er viktig at ungdom opplever støtte og veiledning i ungdomstiden. Dette er en periode hvor de skal realisere seg selv basert på erfaringer fra barndommen satt opp imot forventinger fra voksen livet. Følelsen av å ikke lykkes der, kan bidra til å skape selvsikkerhet (Nielsen & Binder 2017). Det kan se ut til at Kristine og Roger sliter med å realisere sine planer. Vi kan ikke vite med sikkerhet hva som kan være årsaker til dette, men ser at det er gjennomgående i historiene deres. Maria og Tobias på sin side er i ferd med å realisere sine planer. Borge (2012) trekker frem at barn som opplever minst en god tilknytning gjennom oppveksten kan utvikle det som kalles resiliens, altså en motstandsdyktighet, til tross for risikofaktorer, og kan klare seg godt. Smith (2017) hevder derimot at man ikke skal tro at det å ha en god tilknytning tidlig i livet, utelukkende gir vellykkede ungdommer i skole og arbeidsliv. Dette henger også sammen med hva som skjer ellers i livet. Basert på teorien som er lagt til grunn, kan det likevel tenkes at de ulike oppvekstvilkårene kan ha bidratt til lav selvsikkerhet og et relativt dårlig selvbylde for to av informantene, og resiliens og et bedre selvbylde hos de to andre.

Etter å ha sett nærmere på hvilke forhold ungdommene beskriver som kan tenkes å påvirke informantenes sykdomshistorikk rundt arbeid og skole, må det igjen trekkes frem at det er ulike faktorer som sammenlagt ser ut til å ha påvirket både negativt og positivt på situasjonen ungdommene står i. Noe som er fremtredende er erfaringer med familie og jevnaldrende, som ungdommene tar med seg inn i skolen. Videre ser vi at det kan tyde på at det er forhold i skolen rundt prestasjoner og sosiale relasjoner, som kan påvirke selvbilde og følelsen av tilhørighet, eller mangelen på denne. På den måten kan det tyde på at følelsen av tilhørighet til familien og jevnaldrende kan påvirke følelsen av tilhørighet på skolen. Dette igjen kan se ut til å ha påvirket informantenes helse, og deretter videre i arbeidslivet. Øfsti Bråten (2017) trekker frem at det viktigste vi kan gjøre for ungdommene er å gi dem en følelse av at de er gode nok uavhengig av prestasjoner. Det er viktig å la dem prøve seg frem for å finne ut hvem de er og hva de vil (Skottestad, 2017). Et perspektiv kan å være å forebygge frafall på en måte hvor man jobber mot en forståelse av det elevene finner meningsfullt. På den måten kan vi legge til rette for mestringsfølelse og en positiv selvforståelse (Reegård & Rogstad, 2016, s. 15 og 16). Mead (1934/1972) mener at interaksjonen vi har med andre rundt oss danner grunnlaget for selvoppfatning og det å kjenne eller ikke kjenne egenverd (Askland & Sataøen, 2014). Et fremtredende funn her er at lav tilhørighet, dårlig selvbilde og frafall ikke bare får konsekvenser her og nå, men også på lengre sikt. To av informantene trekker spesielt frem hvordan det å stå utenfor har forverret både fysisk og mental helse. De beskriver hvordan det følte som en ond sirkel man ikke kommer ut av. Man blir syk for så oppleve at man skyves enda mer ut på sidelinjen. Basert på fremlagt teori og ungdommenes historier, kan det tyde på en form for ringvirkning her. De helsemessige utfordringene de opplever, ser ut til å bidra til å påvirke levekår, arbeidssituasjon og tilhørighet i samfunnet i voksen alder.

6.4 Møtet med systemet

Vi ser i datamaterialet at to av informantene forteller om en vanskelig skolehverdag alt fra barneskolen. De beskriver at de opplevde et veldig press på å skulle prestere faglig. Alle skulle prestere, uavhengig av forutsetninger, og ut ifra rammer satt av læreplaner. Dersom man ikke gjorde dette, forteller de at de opplevde å bli stemplet som de som ikke kom til å klare seg. Vi så også i ungdommenes historier at ambisjonsnivået ikke var særlig høyt. Det handlet mer om en tilhørighet til det normale, en normal jobb med kollegaer og venner.

Frønes (2016) sier at mange er av den mening at de unge bare må anstrenge seg litt, og dermed ville de klart å fullføre utdanning. Denne negative måten å se det på bidrar til betegnelsen dropout. Det er ikke riktig å si at unge utelukkende velger å slutte. Det er ofte flere, og sammensatte årsaker til dette. Et resultat kan være at de unge føler seg stemplet, og kan derfor være starten på en marginalisering prosess.

I dag vokser barn og unge opp i det som kalles et kunnskapssamfunn. Her spiller utdanning og kompetanse en viktig rolle, da særlig høyere utdanning (Frønes, 2018). For noen kan dette skape gode muligheter til selvrealisering, sosial utvikling og muligheter på arbeidsmarkedet. På den andre siden kan det utgjøre en risiko for noen barn. Vi ser i analysen at både Maria og Kristine forteller hvordan de opplevde dette presset fra skolen til å gjøre det bra faglig. Det ble vanskelig for de begge, ettersom de hadde sine utfordringer i hjemme situasjon og egen sykdom. Nordahl (2014) trekker frem at i dag planlegges de unges skolehverdag ut ifra kompetansekrav og læreplaner. Hvordan de unge faktisk opplever sin skolehverdag vektlegges i liten grad i disse planene. Alle barn og unge går inn i utdanningssystemet med sine individuelle egenskaper, men også utfordringer. Ut ifra det skal de forsøke å mestre utfordringene de møter. Vi ser i datamaterialet at Maria forteller at hun på ungdomsskolen fikk en lærer som så at hun hadde behov for ekstra oppfølging. Hun forteller videre at hun opplevde at karakterene gikk opp da hun fikk dette. Kristine på sin side forteller at hun ikke fikk noen oppfølging faglig, men opplevde heller at lærerne ga henne opp. Hun forteller at hun først ble testet, når det ikke forelå noe rent kognitivt ble hun, som hun forteller, stemplet som en som ikke klarer det.

Når kravene som settes til de unge er så store er det viktig at de voksne i skolesystemet er bevisste på sin rolle med tanke på å skulle best mulig ivareta ungdommene. Dette kan best gjøres om man forsøker og forstå dem og deres livsverden. Da igjen kan vi bedre forstå hvordan, og hvorfor de unge handler som de gjør. Mange barn opplever å stå utenfor jevnaldrefelleskapet og dermed risikerer de å ikke prestere faglig heller. Det er viktig at vi forsøker å forstå barn og unge innenfra og ikke bare utenfra (Nordahl, 2014). I den grad en voksen kan forstå barn og unge innenfra (Bruner, 1997). Ved å lytte til dem og oppmuntre dem kan det tenkes at voksne i skolesystemet kan bidra til å lette skolehverdagen for disse barna (Nordahl, 2014). Basert på ungdommenes historier og presentert teori, kan det tenkes at dersom informantene hadde opplevd å bli møtt med en mer støttende anerkjennende

holdning kunne det ført til et bedre selvbilde. Det å oppleve et bedret selvbilde kan videre påvirke dithen at skole hverdagen opplevdes mindre belastende.

En sterkt teoribasert skole kan oppleves vanskelig for noen barn. Det forventes at unge skal tilbringe mange år på skolebenken og alle skal helst passe inn i en gitt ramme. I den sammenheng kan det sies at unge som faller fra utdanning heller skyves ut, som et resultat av at enkelte egenskaper ses som viktige å utvikle og forventningen om at alle skal passe i den samme utdanningsboksen (Vogt, 2020). Frønes (2018) sier det at de unge velger å avbryte sin utdanning kan ses som en mulig følge av presset som kunnskaps- og kompetansesamfunnet retter mot de unge. I analysen kommer det frem at Kristine og Roger opplevde at det var lite tilrettelegging fra skolesystemet når de opplevde å bli syke i læretiden sin. Roger fortalte at det var vanskelig å få råd og veiledning om tilrettelegging, med tanke på veien videre da han måtte avslutte. Kristine forteller også at hun opplevde at det som ble gjort var å gradvis redusere arbeidstiden til hun til slutt så seg nødt til å avslutte lærlingtiden. Unge i dag har et større behov for støtte, enn de hadde for noen ti år siden. Markussen (2014) viser i sin studie til at skolen bidrar til å opprettholde sosiale ulikheter med de konsekvensene det innebærer. Han sier det er viktig at vi tør å anerkjenne de ulike sosiale forhold elever kommer fra og tørre og behandle dem ulikt. Ut ifra det ungdommene forteller, kan det tenkes at det å ikke bli møtt med noen form for forslag til tiltak eller muligheter kan ha bidratt til at de unge rett og slett bare gir opp.

På en annen side er det viktig å trekke frem at det er ikke utelukkende systemet og skolen som alltid er problemet. Det er i sammenheng med frafall gjort en del undersøkelser, men disse belyser i liten grad hvorfor de unge faller fra utdanningsløpet. Det er i nyere tid fokusert mer på hva de unge selv legger til grunn for at de faller fra (Reegård & Rogstad, 2016 i Bunting & Moshuus, 2017). Prosjektet ung i jobb ledet av Sidsel Natland og Maja Rasmussen (2012) hadde til hensikt å gjennom intervjuer av 7 ungdom mellom 17 og 24 som stod uten dagtidsaktivitet. De skulle få frem hva som gjorde at de avbrøt sin utdanning. I intervjuene kom det frem at det de unge selv ikke legger skolen i seg selv som årsak til avbruddet. Det kom frem at de oppga personlige og familie problemer som årsak. Det å føle seg usynlig var noe som gikk igjen hos samtlige. Natland og Rasmussen (2012) så på bakgrunn av sine funn at det handler om å ikke bli sosialt sett eller anerkjent (Nøra, 2012). Vi kan se en sammenheng mellom det Natland og Rasmussen (2012) fant i sin undersøkelse, og det

ungdommene forteller i sine historier. Det later til å handle mye om det å stå utenfor, og å føle seg ensom som igjen gir ungdommene et dårlig selvbilde.

Natland og Rasmussen (2012) sier videre at det å ikke bli sett, kan ha innvirkning på de unges selvbilde, og føre til at de ikke utvikler sosial kompetanse. Dette medfører ikke bare sosialt utenforskap, men også evnen til å kunne ta imot hjelp og støtte. De unge forteller at de følte at de ikke ble sett, eller hørt da fraværet økte på skolen. Det kan godt tenkes at skolene ville være uenig i, men understreker poenget med at de unges stemmer ikke høres, og at de ikke opplever å få den hjelpen de føler de trenger (Nøra, 2012). I tråd med «ung i jobb prosjektet» kan vi se en sammenheng mellom ungdommenes historier om å stå utenfor sosialt, og liten tilhørighet til familie, og derav igjen et dårlig selvbilde. Basert på det kan det tenkes at faktorer som selvbilde, sosialt utenforskap og sykdom kan ha gjort det vanskelig for ungdommene i utvalget her å ta imot eventuell hjelp de ble tilbudt.

Skolen er en arena som på den ene siden er av stor betydning for tilhørighet, og på den andre siden marginalisering. Frønes og Strømme (2010) viser til at økonomi og engasjement fra foreldre er viktig i forhold til barn i risiko gruppen. Videre sier de at basert på det, kan de se at skolegangen sett som en del av livsløpet over mange år, kan føre til at unge faller inn i roller basert på sitt utgangspunkt. Disse rollene kan det være vanskelig å komme ut av ettersom man blir eldre, og det settes i en klar sammenheng med marginaliseringsprosesser (Frønes & Strømme, 2010). Vi kan se i datamaterialet at tre av ungdommene forteller at de følte at de ble forhåndsdomt til å ikke lykkes, siden de var syke. De forteller at de opplevde at møtet med NAV etter at de ble syke var negativt. Tobias er den som skiller seg ut her. Han fortalte at han opplevde å møte mennesker som ville hjelpe han, og at arbeidssøker kurset han gikk på var et godt tiltak for ham.

Individualiseringsbegrepet trekkes frem rundt frafall. Med et individperspektiv på frafall retter vi søkelyset mot de årsakene som foreligger hos den enkelte ungdom, fremfor å se på det sosiale miljøets integrerende eller ekskluderende funksjoner (Reegård & Rogstad, 2016). Individualisering handler jo om å forstå alle som unike og ulike. Psykologien understreker dette, og sier at alle barn skal ses som «et særegent individ med individuelle egenskaper» (Frønes, 2018, s. 20). Ungdommene som opplevde å bli syke etterspurte nettopp dette, å bli sett, basert på hva de hadde behov for når de ble syke. De opplevde, som de selv beskriver, lite imøtekommenhet på dette. Ut ifra teorien kan det tenkes at tilrettelegging på individnivå

kan være en måte minske risikoen for frafall. På en annen side kan det som Reegård og Rogstad (2016) sier, være en utfordring med denne individualiseringen, det å skulle forstå hvordan et hvert individ tenker og handler ut ifra den informasjonen og erfaringer vedkommende innehar. Dette vil si de individuelle fortolkningene ungdommen har av seg selv og samfunnet rundt seg (Reegård & Rogstad, 2016).

Marginalisering har konsekvenser som går både på individnivå og samfunnsnivå. For samfunnet innebærer marginalisering kostnader knyttet til trygd og stønadsutbetalinger, arbeidsmarkedstiltak og tapte skatteinntekter, siden folk står utenfor arbeidslivet (Halvorsen et.al, 2012). På individ nivå kan det oppleves vanskelig å stifte familie, det sosiale og det å komme seg inn på arbeids- og boligmarkedet (Sletten & Hyggen, 2013). Tre av ungdommene forteller at de opplevde, og opplever utenforskapet som vanskelig. De beskriver at de er ensomme og deprimerte. Det å oppleve å bli skjøvet ut til ytterkanten kan bidra til at man kommer inn i en ond sirkel (Sletten & Hyggen, 2013). Maria har i dag kommet seg tilbake til jobb, og forteller at for henne er selvbilde hennes sterk knyttet til det å være i jobb igjen. Hun føler en helt annen egenverd, nå som hun jobber. Kristine forteller at det å stå utenfor å se livet gå forbi gjør henne bitter og deprimert. Roger forteller at han gruer seg til militæret er over, fordi han ikke vet hvordan han skal få hjelp til å finne en løsning med tanke på arbeid eller skole for han. Basert på teorien og det ungdommene forteller kan det tenkes at det er en sammenheng mellom det å stadig oppleve og å føle på utenforskap og avvisning, og det å komme i en ond sirkel. Som nevnt tidligere kan det bli vanskeligere å bryte ut av den rollen man kommet inn ettersom man blir eldre. Dette kan føre til depresjoner, og igjen tilbaketrukkethet. Vi ser også det at å faktisk klare å komme tilbake i utdanning eller arbeid kan påvirke selvbilde og følelsen av egenverd i stor grad.

Forskning på marginalisering kan ikke vise til «en» årsak eller forklaring på hvorfor de unge havner utenfor utdanning eller arbeidsmarkedet. Ofte er det sammensatte årsaker til frafall og marginalisering (Sletten & Hyggen, 2013). Vi kan si at marginalisering får konsekvenser på både samfunns- og individnivå, ikke bare på kort sikt, men over lengre tid. Det kan tenkes at den i stor grad påvirker ungdommenes selvbilde og livskvalitet.

Ut ifra hva ungdommene forteller kan vi se at det er ulike og sammensatte årsaker til marginalisering. Vi kan se at for tre av informantene startet det veldig tidlig i utdannelsesløpet. Tobias på sin side skiller seg ut, han opplevde et positivt møte med systemet

rundt seg, og kom raskt i arbeid og unngikk dermed å bli en del av frafallsstatistikken. Vi kan se at det kan peke på en sammenheng mellom det å oppleve utenforskap sosialt i utdannelsesløpet og selvbilde.

Moshus (2017) problematiserer om skolen i dag har blitt en forestilling om samfunnet og dets deltakelse. Han stiller spørsmål ved om de unge muligens ikke klarer å legge fra seg roller og tilhørigheter de tilegner seg i utdanningsløpet (Bunting & Moshus, 2017). Når ungdommene opplever, som de forteller i sine historier, frafall og marginalisering i utdanningsløpet kan det tenkes at de skaper seg et bilde av en rolle de innehar. De beskriver blant annet det å bli stemplet som den som ikke klarer. I tråd med det Moshuus og Bunting (2017) sier, kan det tenkes at disse rollene er vanskelig å bryte med og dermed bidrar til å opprettholde en rolle med lavt selvbilde, og en følelse av liten tilhørighet til arbeidslivet.

Dette peker også på en sammenheng mellom selvbilde, følelse av egenverdi og det å komme tilbake i utdanning eller til arbeidslivet.

7 Avslutning

I denne oppgaven har jeg undersøkt sammenhenger mellom selvbilde og veien tilbake for barn og unge i frafallsposisjon. Jeg har deretter forsøkt å drøfte dette opp imot teori og forskning. I avslutningskapitlet vil jeg da forsøke å besvare min problemstilling ut ifra de funn som er trukket frem fra analysen. Til sist vil jeg fremlegge noen implikasjoner for videre forskning og arbeid. Min problemstilling lyder som følgende: *Hvilke sammenhenger er det mellom selvbilde og veien tilbake til skole/arbeid for ungdom i frafallsposisjon?*

Det første forskningsspørsmålet handler om hva de unge forteller om egen familiebakgrunn? Dert andre forskningsspørsmålet var hva forteller de unge om selvbildet?

7.1 Konklusjon

I denne oppgaven er ungdommenes egne stemmer perspektivet som har stått i fokus. Dette er ungdommer som har opplevd, eller opplever å stå utenfor, og betegnes som dropouts.

Funnene ut fra datamaterialet belyser at oppvekstvilkår og forhold derunder, ser ut til å ha innvirkning på hvorvidt ungdommene gjennomfører videregående opplæring. Dette er i tråd med det Markussen (2016) fant. To av ungdommene forteller om mangel på tilhørighet, ikke bare til familien, men generelt ellers også. To av dem forteller om en tilhørighet til familie og på andre arenaer av livet. Vi ser at dette er en faktor som later til å påvirke de mulighetene de unge har, og selvbildet deres.

Ungdommene beskriver uheldige forhold i relasjonene de inngår i. I samsvar med annen forskning forteller de om en familiesituasjon med brudd mellom foreldre, liten tilhørighet og lite engasjement (Gulbrandsen, 2017). I flere av ungdommens historier forteller de om fysisk og psykisk sykdom og konflikter. Vi ser likevel at det å oppleve engasjement og nærvær i en god relasjon, kan bidra til å veie opp for denne typen risikofaktorer slik Borge (2010) også påpeker. Datamaterialet tyder på at det å oppleve en svak tilhørighet, spesielt til familien kan bidra til et relativt lavt selvbilde på andre arenaer i livet. På den andre siden tyder datamaterialet på at det å faktisk ha en god tilknytning til familien kan bidra til å skape en trygghet i andre arenaer og bidra til et godt selvbilde.

Datamaterialet viser en sammenheng mellom det å oppleve gode, eller dårlige, relasjoner til jevnaldrende, også det kan virke både positivt og negativt inn på tilhørigheten til skolen og selvbilde. Videre kan det i tråd med det Pedersen 1998; Erikson, 1968, 1994; Nielsen & Binder 2017 sier, se ut til at det å ha lavt selvbilde og liten tilhørighet til skole har en sammenheng med svak tilhørighet til arbeidslivet.

Ungdommene forteller ikke bare om det å oppleve liten tilhørighet. De forteller også om et utenforskap som har ført til at de har følt på det å bli stemplet som både rar og annerledes. I sine beskrivelser av ønsker for egen fremtid er det fremtredende at det er svært få store ambisjoner. Det handler heller om det å få være innenfor det som anses for å være normalt. Disse ønskene handler mer om det å kunne ha en normal jobb, kollegaer og venner.

Datamaterialet synes å bekrefte de teorier som er lagt til grunne for oppgaven, om betydningen av tilknytning, sosioøkonomisk bakgrunn og selvbilde. Vi finner at det fremstår som meget relevant hvordan unges selvbilde er for veien tilbake til utdanning eller arbeidsliv. Vi ser at den ene informanten beskriver gode tilknytninger og relasjoner på alle arenaer. Videre ser vi at han også kom seg raskt i jobb, og forteller at han har jobb helt frem til han starter på lærerutdanningen sin. Basert på dette synes denne oppgaven å understøtte viktigheten av sammenhengen mellom ungdommers positive selvbilde og veien tilbake.

En viktig faktor å trekke frem er at denne oppgaven er basert på kun fire informanter, og over kort tid. Funnene som er presentert i denne oppgaven kan derfor ikke sies å være gjeldene for alle ungdommer, men kan belyse det for disse fire informantene, og hva dette har betydd for dem. Videre vil jeg si at funnene i denne oppgaven kan sies å være overførbare, da de samsvarer med annen forskning. Det er blant annet en del forskning som gir dekning for å hevde at relasjoner i forhold til familie og venner og følelsen av tilhørighet i forhold til skole og arbeidsliv, kan være av stor betydning for selvbilde. Oppgaven kan tenkes å bidra til at praksisfeltet som jobber med denne problematikken kan få innsikt i hvordan ungdommene selv opplever hvordan selvbildet påvirkes av veien tilbake til skole og eller arbeidslivet.

En faktor som kan ses som en mulig svakhet i datamaterialet som er innhentet kan tenkes å være intervju metoden som er tatt i bruk. Det kan tenkes at det kan bli en situasjon hvor ungdommene ikke nødvendigvis forteller om de opplevelsene eller historiene som er nærest knyttet til temaet jeg hadde valgt meg for oppgaven. Ved bruken av indirekte tilnærming

oppfordret jeg ikke ungdommene underveis i intervjuet til å fortelle om opplevelser, tanker eller følelser spesielt knyttet til selvbilde. Dermed kan det tenkes at jeg ikke får det mest nyanserte grunnlaget for å forstå det på.

Basert på funnene fra ungdommenes historier kunne det være interessant og se på tematikken selvbilde og helse opp imot livsmestring. Livsmestring handler om å utvikle visser ferdigheter for på best mulig måte håndterere livsendringer, utfordringer eller konflikter. Og videre igjen se hvordan du selv kan påvirke disse faktorene på en slik måte at du kan meste dem (UDIR, 2017). Hvilke faktorer legger de unge selv frem som viktige rundt det å støttes tilbake til utdanning og/eller arbeidslivet.

Referanser/litteraturliste

- Aakvaag, C, G. (2008). *Moderne sosiologisk teori*. Oslo: Abstrakt Forlag.
- Aristoteles. (1999). *Den Nikomakiske etikk*. Oslo: Bokklubben Dagens Bøker.
- Askland, L. & Sataøen, S.O. (2014). *Utviklingspsykologiske perspektiver på barns oppvekst*. (3 Utgave). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Bakken, A. (2020). Ungdata 2020. Nasjonale resultater. NOVA Rapport 16/20. Oslo: NOVA, OsloMet. Hentet 06.08.2020 fra: [http://www.forebygging.no/Global/Ungdata-2020-Nasjonale-resultater-NOVA-Rapport%2016-20%20\(1\).pdf](http://www.forebygging.no/Global/Ungdata-2020-Nasjonale-resultater-NOVA-Rapport%2016-20%20(1).pdf)
- Becker, Gary S. (1981). *A treatise on the family*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Bekkhus, M. (2012). *Resiliens- hvorfor klarer noen barn seg på.tross av risiko*. Oslo: Adferdssenteret.
- Blöndal, Kristjana Stella & Jón Torfi Jónasson. (2010). *Frafall i skolen og tiltak mot frafall på Island: Ulike perspektiver*. I: Eifred Markussen, (Red)., *Frafall i utdanning for 16-20 åringer i Norden*, 2010:517 utg. København: Nordisk ministerråd.
- Bor, W., Dean, J.A., Najman, M.J. & Hayatbakhsh, R. (2014). Are child and adolescent mental health problems increasing in the 21st century? A systematic review. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry* **48**(7): 606-616. Hentet fra: https://www.researchgate.net/publication/262341586_Are_child_and_adolescent_mental_health_problems_increasing_in_the_21st_century_A_systematic_review
- Borge, A.I.H. (2010). *Resiliens, Risiko og sunn utvikling* (2 utgave). Oslo: Gyldendal forlag.
- Bourdieu, P. (1995). *Den kritiske ettertanke: grunnlag for samfunnsanalyse*. Oslo: Samlaget.
- Bowlby, J. (1969/1982). *Attachment and loss*: Vol 1. Attachment. New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (1988). *A secure base: Parent-child attachment and healthy human development*. New York: BasicBooks.
- Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3:2, 77-101. Hentet 12.11.2020 fra: <http://dx.doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>

Broström, S. (2000). *Sosial kompetanse og samvær – vi er venner, ikke sant?* Oslo: Kommune forlaget.

Bruner, J. (1997). *Utdanningskultur og læring*. Det utdanningsvitenskapelige bibliotek. Oslo: Ad Notam Gyldendal.

Bunting, M. & Moshuus, G.H. (2017). *Skolesamfunnet Kompetansekrav og ungdomsfelleskap*. (1 Utgave). Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

Bunting M., & Moshuus, G.H. (2015). Overdrevet om skolefravall. *Aftenposten*. Hentet 04.02.2021 fra: <https://www.aftenposten.no/viten/i/ze11/Overdrevet-om-skolefravall>

Dalland, O. (2017). *Metode og oppgaveskriving*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Den nasjonale forskningsetiske komite for samfunnsvitenskap og humaniora (Nesh). (2016). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi*. Oslo: De nasjonale forskningsetiske komiteene.

Ekren, R. (2014). *Sosial reproduksjon av utdanning*. Hentet 06.10.2020 fra: <https://www.ssb.no/utdanning/artikler-og-publikasjoner/sosial-reproduksjon-av-utdanning>

Eriksen, I. M., Sletten, M. A., Bakken, A., & von Soest, T. (2020). Ungdata: *Stress og psykiske plager blant unge*. Hentet 03.11.2020 fra: <https://www.ungdata.no/stress-press-og-psykiske-plager-blant-unge/>

Eriksen, I. M., Sletten, M. A., Bakken, A., & von Soest, T. (2017). *Stress og press blant ungdom. Erfaringer, årsaker og utbredelse av psykiske helseplager*. (NOVA Rapport 6/17). Oslo: NOVA. Hentet 23.10.2020 fra: <https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/handle/20.500.12199/5115>

Erikson, E.H. (1968, 1994). *Identity. Youth and crisis*. New York: WW Norton & Company.

Fedoryshyn, N. (2018). *Tyngre vei inn på arbeidsmarkedet for unge med lav utdanning*. Hentet 11.12.2020 fra: <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/artikler-og-publikasjoner/tyngre-vei-inn-pa-arbeidsmarkedet-for-unge-med-lav-utdanning>

Follesø, R. (Red). (2011), *Gi viljen en mulighet! Sluttrapport Ungdom i Svevet 2007 - 2010*. Bodø: Universitetet i Nordland.

- Frøjd, K.E. (2018). Nasjonale prøver endrer den norske skolen. *Forskning.no*. Hentet 10.11.2020 fra: <https://forskning.no/pedagogiske-fag-oslomet-partner/nasjonale-prover-endrer-den-norske-skolen/267841>
- Frønes, I. (2018). *Den krevende barndommen om barndom, sosialisering og politikk for barn*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Frønes, I & Strømme, H. (2010). *Risiko og marginalisering. Norske barns levekår i kunnskaps samfunnet*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Geertz, C., (2000). *The interpretation of cultures: Selected essays*. New Yourk: Basic books.
- Grimen, H., (2015). *Samfunnsvitenskapelige tenkemåter*. (3.utgave). Oslo: Universitetsforlaget.
- Grøgaard, J.B. (1992). *Skomaker, bli ved din lest? En analyse av ulikhet I utdanning og arbeid blant unge men på 80-tallet*. (Fafo rapport nr. 146). Oslo: Fafo. Hentet 03.12.2020 fra: <https://fafo.no/images/pub/1993/146.pdf>
- Grønmo, S., (2017). *Samfunnsvitenskapelige metode*. (2.utgave) Bergen: Fagbok Forlaget.
- Gulbrandsen, L.M. (Red). (2017). *Oppvekst og psykologisk utvikling: innføring i psykologiske perspektiver*. (2 utgave). Oslo: Universitetsforlaget.
- Hagquist, C., (2010). Discrepant trends in mental health complaints among younger and older adolescence in sweden: an analyse of WHO data 1985-2005. *Journal of adolescent health* 46: 258-264. Hentet 04.10.2020 fra: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/20159503/>
- Halvorsen, Bjørn, Jenny Tägström & Ole Johnny Hansen (2012). *Unge på kanten: om inkludering av utsatte ungdommer*. København: Nordisk Ministerråd.
- Hyggen, A.M & Sletten, C. (2013). *Ungdom, frafall og marginalisering*. Oslo: Norges Forskningsråd.
- Jenkins, J. M. and Smith, M. A. (1990). Factors protecting children living in disharmonious homes. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 29, 60-69. Hentet 01.02.2021 fra: <https://psycnet.apa.org/record/1990-17165-001>
- Kunnskapsløftet i Store norske leksikon på snl.no. Hentet 10. mai 2021 fra: <https://snl.no/Kunnskapsl%C3%B8ftet>

Kvale, B. & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Larsen, L., Wulf-Andersen, T., Nielsen, S. B., & Mogensen, K. H. (2016). Udsatte unges uddannelsesdeltagelse: Tilhør og steder som teoretiske perspektiver. *Sosiologi I Dag*, 46(3-4). Hentet 04.05.2021 fra: <http://ojs.novus.no/index.php/SID/article/view/1301>

Lein, M. (2014). *Kan flytting påvirke barns psykiske helse?* Hentet fra: <https://nhi.no/psykisk-helse/psykiske-lidelser/kan-flytting-pavirke-barns-mentale-helse/>

Markussen, E., Frøseth, M.W., Lødding, B. & Sandberg, N. (2008). *Bortvalg og kompetanse. Gjennomføring bortvalg og kompetanseoppnåelse I videregående opplæring blant 9749 ungdommer som gikk ut av grunnskolen på østlandet våren 2002: hovedfunn, konklusjoner og implikasjoner fem år etter*. (Rapport 13). Oslo: NIFU STEP. Hentet 08.09.2020 fra: <https://www.nifu.no/publications/968544/>

Markussen, Eifred (2010c). Frafall i videregående opplæring i Norge: Forskning, omgang, hva kan gjøres og hva virker? I: Eifred Markussen, (Red.), *Frafall i utdanning for 16-20 åringer i Norden*, 2010:57 utg. København: Nordisk Ministerråd.

Markussen, E. (2010). Valg og gjennomføring av videregående før kunnskapsløftet. *Acta Didactica Norge*. 2010 (1), 1-18. Hentet fra: DOI:[10.5617/adno.1057](https://doi.org/10.5617/adno.1057).

Mausethagen, S, Prøitz, T. S. & Skedsmo, G. (2018). *Elevresultater. Mellom kontroll og utvikling*. Oslo: Fagbokforlaget,

Mead, G.H. (1934). *Mind, self and society*. Chicago: University of Chicago Press.

Mead, G.H. (1972). *On social psychology*. Chicago: The University of Chicago Press.

Merleau, P. (1962). *Phenomenology of perception*. London: Routledge & Kegan Paul.

Millegan J, McLay R & Engel C. (2014). The Effect of Geographic Moves on Mental Healthcare Utilization in Children. *Journal of Adolescent Health*, 55(2). Hentet fra: https://www.researchgate.net/publication/260837541_The_Effect_of_Geographic_Moves_on_Mental_Healthcare_Utilization_in_Children

Moshuus, G. H., & Eide, K. (2016). The Indirect Approach: How to Discover Context When Studying Marginal Youth *International Journal of Qualitative Methods* 15(1).

<https://doi.org/10.1177/1609406916656193>.

Moshuus, G. H. (2012). Skulle jeg latt være å intervju Sandra? I E. Backe-Hansen & I. Frønes (Red.), *Metoder og perspektiver i barne- og ungdomsforskning* (121- 135). Oslo: Gyldendal.

Moshuus, G.H. (2017) Skolesamfunnet- unges fortellinger om sin oppvekst i dag. I Moshuus, G.H. (Red), & Bunting, M. Skolesamfunnet kompetansekrav og ungdomsfelleskap. (1 Utgave., S. 34-54). Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

Moffit, T.E., Caspi, A., Harrington, H. & Milne, B.J. (2002). Males on the life-course-persistens an adolescent – limited antisosvial pathway. Follow up at 26-years. *Development and psychopathology*, 14, 179-207. Hentet 06.03.2021 fra:

<https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/11893092/>

Narrativ. (8. januar 2019). *Wikipedia*. Hentet 12.10.2020 fra: fra <https://no.wikipedia.org/w/index.php?title=Narrativ&oldid=19089361>.

Natland, S & Rasmussen, M. (2012). Jeg var ganske usynlig. Sju ungdommer om sine grunner for å avbryte videregående utdanning. *FONTENE forskning*, 1:4-18. Hentet 08.04.2021 fra: <https://fonteneforskning.no/pdf-15.19488.0.3.19e58a8adf>

Nielsen, G.H. & Binder, P.E. (2017). Den klassiske psykoanalysens grunnbegreper: normal utvikling og psykopatologi hos barn. I Gulbrandsen, L.M (Red), Oppvekst og psykologisk utvikling: innføring i psykologiske perspektiver. (2.utgave., S. 73-103). Oslo: Universitetsforlaget.

Nordahl, T. (2014). *Eleven som aktør* (2.utgave). Oslo: Universitetsforlaget.

Pedersen, W. (1998). *Bittersøtt. Ungdom, sosialisering, rusmidler*. Oslo: Universitetsforlaget.

Reegård, K. & Rogstad, J. (2016). *De frafalne: Om frafall I videregående opplæring*. Oslo: Gyldendal Akademiske.

Rudi, B.I., (2020). Hva er utenforskap? *Nasjonal digital læringsarena*. Hentet 05.03.2021 fra: <https://ndla.no/nb/subject:5e750140-7d01-4b52-88ec-1daa007eeab3/topic:00018b29-3b51-478d-a691-20732e0601fd/topic:0a6f688c-cb1e-4595-b0ee-1f85b24fdc3b/resource:cf58c9b5-0c49-4bb3-9096-13e8870362e9?filters=urn:filter:470720f9-6b03-40cb-ab58-e3e130803578>.

Rutter, M & Rutter, M. (2000). *Den livslange utvikling- forandring og kontinuitet*. 2.utg. København: Hans Rietzels Forlag.

Skottestad, L. U. (2017). *10 råd som gir tenåringen din bedre selvfølelse*. Hentet 08.10.2020 fra : <https://www.klikk.no/foreldre/ungdom/darlig-selvtillit-hos-ungdom-2530367>

Skre, Ingunn B. (27.01.2021). *Resiliens* i *Store norske leksikon* på snl.no. Hentet 20. mars 2021 fra <https://snl.no/resiliens>

Sletten, M. A. & C. Hyggen (2013). *Ungdom, frafall og marginalisering*. Temanotat. Program Velferd, arbeidsliv og migrasjon. Oslo: Norges forskningsråd.

Smith, L. (2017). Tilknytning: Teori og forskning. I Gulbrandsen, L.M. (Red), *Oppvekst og psykologisk utvikling: innføring i psykologiske perspektiver*. (2.utgave., S.139-178). Oslo: Universitetsforlaget.

Statistisk sentralbyrå. (2015). *Gjennomstrømning I videregående opplæring 2008 – 2014*. Hentet 06.10.2020 fra: <https://www.ssb.no/utdanning/statistikker/vgogjen/aar/2014-06-19>

Statistisk sentralbyrå. (2020). *Gjennomføring I videregående opplæring*. Nedlastet 06.10.2020 fra: <https://www.ssb.no/vgogjen>

Stern, D.N. (1985). *The interpersonal world of the infant: A view from pshycoanalysis and development psychology*. New York: Basic Books.

Thagaard, T. (2006). *Systematikk og innlevelse en innføring i kvalitativ metode*. (2.utgave) Bergen: Fagbokforlaget.

Utdanningsdirektoratet. (2019). *Ungdom uten og utenfor videregående opplæring*. Hentet fra: <https://skoleporten.udir.no/rapportvisning/videregaaende-skole/gjennomfoering/ungdom-uten-og-utenfor-videregaaende-opplaering/nasjonalt?enhetsid=00&vurderingsomrade=37&underomrade=61&skoletype=1&skoletypemenuid=1&sammenstilling=1>

Universitetet Sør-Øst Norge. (2020). Hentet fra: <https://www.usn.no/forskning/hva-forsker-vi-pa/barnehage-skole-og-hoyere-utdanning/oppvekst-og-utdanning/ungdom-gjennomforing-og-skoleavbrudd-i-telemark>

Utdanningsdirektoratet. (2017). *Overordnet del av læreplan*. Hentet fra: <https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/3.-prinsipper-for-skolens-praksis/3.2-undervisning-og-tilpasset-opplaring/>

Vogt, K. C. (2020). "Kortsiktighetens pris." *Tidsskrift for samfunnsforskning* **61**(1): 80-82. Hentet 04.08.2020 fra: https://www.idunn.no/tfs/2020/01/kortsiktighetens_pris

Werner, E., & Smith, R. (1982). *Vulnerable but invincible: A longitudinal study of resilient children and youth*. New York: Adams, Bannister and Cox.

Wikipedia contributors. (2021, March 21). Amor fati. In *Wikipedia, The Free Encyclopedia*. Retrieved 10:16, May 12, 2021. Hentet fra: https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Amor_fati&oldid=1013382716

Vedlegg 1

Dato: 25.01.2019

Klikk her for å skrive inn tekst.

Tilgang til data

Jeg,, får med dette tilgang til data fra prosjektet «Marginalisation and CO-created Education» grunnet deltakelse i prosjektet som medforsker. Opplysningene er underlagt taushetsplikt. Taushetsplikten gjelder også etter at min deltakelse i prosjektet er avsluttet.

Opplysningene skal kun benyttes i arbeidet med min bachelor- eller masteravhandling. Dersom senere bruk er aktuelt, må dette avtales spesielt med Universitetet i Sørøst-Norge v/prosjektleder.

Jeg forplikter meg herved til å behandle data og personidentifiserbare opplysninger på sikker måte (på passord-beskyttet område, kryptert minnepenn el) i tråd med de anvisninger som veileder, prosjektleder eller andre ansvarlige i prosjektet gir.

Jeg forplikter meg også til aldri å dele personidentifiserbare opplysninger fra prosjektet med andre enn deltakerne i prosjektet. Det innebærer også aktivt å hindre andre i å få tilgang til disse opplysningene.

Jeg er innforstått med at bakveisidentifisering (forsøk på å finne den reelle identiteten til de personer dataene gjelder for) eller forsøk på rekonstruksjon av personidentifiserbare opplysninger på grunnlag av innsamlet eller utlevert materiale ikke er tillatt. Resultatene må ikke offentliggjøres på en slik måte at det medfører risiko for identifisering av enkeltpersoner.

Når mitt engasjement i prosjektet er avsluttet skal alt materiale og eventuelle datafiler slettes. Dette er mitt ansvar, og jeg har plikt til å gi universitetet beskjed når det er utført.

Ved brudd på avtalen vil tillatelsen til å bruke dataene fra Universitetet i Sørøst-Norge bli trukket tilbake.

Underskrifter:

Student

Veileder

www.usn.no

Postadresse:

Universitetet i Sørøst-Norge
Postboks 235
3603 Kongsberg

Besøksadresse:

Universitetet i Sørøst-Norge
Kjølnes ring 56
3918 Porsgrunn

www.usn.no

Tlf: 31 00 80 00
postmottak@usn.no
Org. nr: 123 456 789

Vedlegg 2

Universitetet i Sørøst-Norge
Att: Mette Bunting
mette.bunting@usn.no

Vår dato: 07.08.2018

Vår ref: 61111/LAR/LR

Deres dato:

Deres ref

VURDERING AV BEHANDLING AV SÆRSKILTE KATEGORIER PERSONOPPLYSNINGER I PROSJEKTET «MARGINALIZATION AND CO-CREATED EDUCATION (MACE)»

NSD – Norsk senter for forskningsdata AS viser til meldeskjema innsendt 13.06.2018. Meldingen gjelder behandling av personopplysninger til forskningsformål.

Etter avtale med den behandlingsansvarlige, Universitetet i Sørøst-Norge, har NSD foretatt en vurdering av om den planlagte behandlingen er i samsvar med personvernlovgivningen.

Resultat av NSDs vurdering:

NSD vurderer at det vil bli behandlet særskilte kategorier av personopplysninger om etnisk bakgrunn, helseforhold og seksuelle forhold frem til 31.12.2023.

NSDs vurdering er at behandlingen vil være i samsvar med personvernlovgivningen, og at lovlig grunnlag for behandlingen er allmenn interesse (tredjepersonopplysninger) og samtykke (øvrige opplysninger).

Vår vurdering forutsetter at prosjektansvarlig behandler personopplysninger i tråd med:

- opplysninger gitt i meldeskjema og øvrig dokumentasjon
- dialog med NSD, og vår vurdering (se nedenfor)
- Universitetet i Sørøst-Norge sine retningslinjer for datasikkerhet, herunder regler om hvilke tekniske hjelpemidler det er tillatt å bruke

Nærmere begrunnelse for NSDs vurdering:

1. Beskrivelse av den planlagte behandlingen av personopplysninger

Formålet med studien er å utforske hvorfor noen klarer å gjennomføre videregående opplæring, og andre ikke. Det vil blant annet ses på hvem som avbryter utdanningen samt hva som kjennetegner dem og deres oppvekst- og skoleerfaringer sammenliknet med andre på samme alder.

Utvalget vil bestå av personer født i perioden 1997–2002 som har avbrutt sin skolegang eller som går på videregående skole på studietetningen hvor mange statistisk faller fra. Utvalget anslås å utgjøre rundt 75–90 personer.

Rekruttering skjer via NAV-kontorer, oppfølgingsstenesten og videregående skoler i Leksvik, Vestfold og Buskerud. Disse formidler informasjon om prosjektet til potensielle deltakere. For å sikre frivillig deltakelse, anbefales vi at potensielle deltakere bes om selv å ta kontakt med forskergruppen dersom de ønsker å delta.

Det innhentes personopplysninger gjennom personlige intervjuer. Der gjøres i denne forbindelse lydopptak. Intervjuene vil dreie seg om informantens bakgrunn og lokalmiljø, skolehverdag og tanker om fremtiden.

Det vil kunne fremkomme enkelte opplysninger om tredjepersoner, slik som foreldre. Disse opplysningene behandles med grunnlag i allmenn interesse. All øvrig behandling av personopplysningene i prosjektet er basert på utvalgets informerte samtykke.

Basert på en helhetsvurdering av prosjektets art og omfang, vurderer NSD at det er tilstrekkelig at deltakerne selv samtykker til deltakelse, så sant de er over 16 år. Det gis likevel informasjon til foreldre via skolen. Utvalg som rekrutteres via NAV vil være begrenset til personer over 18 år.

Ifølge meldeskjema skal personopplysninger behandles frem til 31.12.2023.

2. Personvernprinsipper

NSDs vurdering er at behandlingen følger personvernprinsippene, ved at personopplysningene:

- skal behandles på en lovlig, rettferdig og åpen måte med hensyn til den registrerte (se punkt 3 og 4)
- skal samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål og der personopplysningene ikke viderebehandles på en måte som er uforenelig med formålet (se punkt 1 og 3)
- vil være adekvate, relevante og begrenset til det som er nødvendig for formålet de behandles for (se punkt 6)
- skal lagres slik måte at det ikke er mulig å identifisere de registrerte lengre enn det som er nødvendig for formålet (se punkt 5 og 6).

3. Lovlig grunnlag for å behandle særskilte kategorier og/eller straffrettslige personopplysninger

Det fremgår av meldeskjema at det vil bli innhentet samtykke fra de registrerte. NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger er lovlig fordi:

- det skal innhentes uttrykkelig samtykke fra de registrerte og
- forsker har oppfylt den særskilte rådføringsplikten

Samtykke innhentes ved at deltakere signerer på samtykkeskjema i papirform.

Det behandles samtidig enkelte opplysninger om tredjepersoner, slik som foreldre. NSD vurderer at den planlagte behandling av personopplysninger er lovlig fordi:

- det er nødvendig for å utføre en oppgave i allmennhetens interesse
- formålet er knyttet til vitenskapelig forskning

- samfunnets interesse - at behandlingen finner sted karr overstriger ulempene for den enkelte
- det iverksettes nødvendige tiltak (garantier) for å sikre de registrertes rettigheter og friheter
- forsker har oppfylt den særskilte tilførsingsplikten

Opplysninger om foreldre, venner eller kjende vil kunne være viktig for å få et inntrykk av bakgrunnen for elevens frafall fra videregående. Behandlingen anses som nødvendig for prosjektets formål, og vil være begrenset i omfang. Det vil ikke fremkomme identifiserbare opplysninger om tredjepersoner i publikasjonen. Dersom det mer formodning skulle fremkomme direkte identifiserbare opplysninger om tredjepersoner på lydopptak, vil disse fjernes ved transkribering. Det vurderes på dette grunnlag at samfunnsytten av at behandlingen finner sted klart overstiger ulempen for den enkelte.

Det vil videre gis informasjon til foreldre gjennom skolen ved at lærer sender ut informasjonsskriv. I den grad det ikke gis informasjon til tredjepersoner, vurderes det at det kan unntas fra informasjonssplikten på grunnlag at det vil være uforholdsmessig vanskelig, jf. personvernforordningen art. 14.3 b. Vi gjør oppmerksom på at dette ikke begrenser den registrertes øvrige rettigheter, slik som retten til innsyn, protest eller retting.

4. De registrertes rettigheter

For den samtykkebaserte delen av prosjektet, vurderer NSD at den registrerte har krav på å benytte seg av sin rett til informasjon, innsyn, retting og sletting av personopplysninger, begrensning og dataportabilitet.

Behandlingen er basert på samtykke fra den registrerte, og vedkommende kan utøve sine rettigheter, herunder trekke tilbake samtykket, ved å ta kontakt med prosjektansvarlig.

NSD vurderer at informasjonsskrivet hovedsakelig er godt utformet, og vil gi de registrerte god informasjon om hva behandlingen innebærer. For å tilfredsstille kravene i det nye personvernregelverket, må det imidlertid tilføres opplysninger om det følgende:

- At samtykke er det lovlige grunnlaget for behandling av personopplysninger i prosjektet (beholdningsgrunnlaget)
- Retten til å be om innsyn, retting, sletting, begrensning og dataportabilitet
- Retten til å klage til Datatilsynet
- Kontaktinformasjon til insinjasjonens personvernombud

For forslag til formuleringer, henviser vi til vår mal til informasjonsskriv, som nå er oppdatert i henhold til nytt personvernregelverk. Denne kan finnes på våre nettsider: http://www.nsd.uib.no/personvernombud/hjelp/informasjon_samtykke/informere_om.html

Hva gjelder den ikke samtykkebaserte behandling av tredjepersonopplysninger, har den registrerte krav på å benytte seg av sin rett til innsyn, retting, sletting, begrensning, protest og dataportabilitet. Det kan, som nevnt ovenfor, unntas fra retten til informasjon.

I informasjonsskriv til foreldre, må det komme klarere frem at det kan forekomme tredjepersonopplysninger om foreldrene i intervjuene, og det må beskrives hvilke typer opplysninger dette kan være snakk om. Det må videre opplyses om at behandlingsgrunnlaget er allmenn interesse, samt at de har rett til blant annet å kunne protestere og be om innsyn.

Vi forutsetter at reviderte informasjonskriv sendes til personvernombuden@nsd.no innen det opprettes kontakt med utvalget. Husk å oppgi prosjektnummer.

Vi minner om at hvis en registrert har kontrakt om sine rettigheter, har Universitetet i Sørøst-Norge plikt til å svare innen en måned. Vi forutsetter at prosjektansvarlig informerer Universitetet i Sørøst-Norge så fort som mulig, og at Universitetet i Sørøst-Norge har rutiner for hvordan henvendelser fra registrerte skal følges opp.

5. Informasjonssikkerhet

Koblingsnøkkel oppbevares adskilt fra øvrig datamateriale på ekstern harddisk i løst skap samt på prosjektleders passordbeskyttede personlige område på institusjonens tjener. Øvrig datamateriale oppbevares på sikkert område ved Universitetet i Sørøst-Norge, der kun forskerne har tilgang.

I tillegg vil rundt 20 bachelor- og masterstudentene ha begrenset tilgang på data i prosjektet. Tilgangen vil ikke inkludere direkte identifiserende personopplysninger, og vil være begrenset til noen få intervjuer/lever. Studentene vil oppbevare sine data på eget område på institusjonens tjener.

NSD forutsetter at personopplysningene behandles i tråd med personvernforordningens krav og Universitetet i Sørøst-Norges retningslinjer for informasjonssikkerhet.

6. Varighet

Ifølge melde skjema skal personopplysninger behandles fram til 31.12.2023. Opplysninger som kan knyttes til en enkeltperson skal bli slettet/anonymiseres.

Anonymisering innebærer å bearbeide datamaterialet slik at ingen enkeltpersoner kan bli identifisert. Dette gjøres ved å:

- slette navn eller andre identifikatorer
- slette eller grupperkategorisere alder, bosted og andre bakgrunnsopplysninger
- slette eller slukke lydopptak

Universitetet i Sørøst-Norge må kunne dokumentere at datamaterialet er anonymisert.

Meld fra om endringer

Dersom behandlingen av personopplysninger endrer seg, kan det være nødvendig å melde dette til NSD via Min side. På våre nettsider informerer vi om hvilke endringer som må meldes. Vant på svar for endringen gjennomføres.

Informasjon om behandlingen publiseres på Min side, Meldingsarkivet og nettsider

Alle relevante saksopplysninger og dokumenter er tilgjengelige:

- via Min side for forskere, veiledere og studenter
- via Meldingsarkivet for ansatte med internkontrolloppgaver ved Universitetet i Sørøst-Norge.

NSD tar kontakt om status for behandling av personopplysninger

Efter avtale med Universitetet i Sørøst-Norge vil NSD følge opp behandlingen av personopplysninger underveis og ved planlagt avslutning.

Vi sender da en skriftlig henvendelse til prosjektansvarlig og ber om skriftlig svar på status for behandling av personopplysninger.

Se våre nettsider eller ta kontakt ved spørsmål. Vi ønsker lykke til med behandlingen av personopplysninger.

Med vennlig hilsen

Marianne Høgetveit Myhren
seksjonsleder

Laase André Raa
rådgiver

Lothensvisninger

NSDs vurdering er at den planlagte *ansøkt/lovstyrte* behandlingen av personopplysninger:

- er regulert av personopplysningsloven, jf. § 2.
- oppfyller prinsippene i personvernforordningen om:
 - lovlighet, rettferdighet og åpenhet (jf. art. 5.1 a)
 - formålsbegrensning (jf. art. 5.1 b)
 - dataminimering (jf. art. 5.1 c)
 - lagingsbegrensning (jf. art. 5.1 e)
- kan finne sted med hjemmel i personvernforordningen art. 6.1 a), art. 9.2 a)
- gjennomføres på en måte som ivaretar de registrertes rettigheter jf. personvernforordningen art. 11–22

NSD legger til grunn at institusjonen også sørger for at behandlingen gjennomføres i samsvar med personvernforordningen:

- art. 5.1 d) og art. 5.1 f) og art. 32 om sikkerhet

NSDs vurdering er at den planlagte *ikke ansøkt/lovstyrte* behandlingen av personopplysninger:

- er regulert av personopplysningsloven, jf. § 2.
- oppfyller prinsippene i personvernforordningen om:
 - lovlighet, rettferdighet og åpenhet (jf. art. 5.1 a)
 - formålsbegrensning (jf. art. 5.1 b)
 - dataminimering (jf. art. 5.1 c)
 - lagingsbegrensning (jf. art. 5.1 e)
- kan finne sted med hjemmel i personvernforordningen art. 6.1 c), art. 9.2 j) jf. personopplysningsloven §§ 8 og 9
- kan gis unntak for å g. informasjon om behandling av personopplysningene, jf. art. 14.5 b)

NSD legger til grunn at institusjonen også sørger for at behandlingen gjennomføres i samsvar med personvernforordningen:

- art. 5.1 d) og art. 5.1 f) og art. 32 om sikkerhet

Vedlegg 3

Prosjektbeskrivelse av Marginalisation and Co-created Education

Marginalisation and Co-created Education (MaCE) er et Erasmus+prosjekt som ble påbegynt i 2018 og fullføres i 2021. Prosjektet er et samarbeid mellom Universitetet i Sørøst-Norge, University of Cumbria i England og Via University College i Danmark. Prosjektet søker å lære mer om skole og utdanning gjennom intervjuer med ungdom og unge voksne, samt trekke veksler på studentenes egne erfaringer med skolegang og eventuelt tidligere frafall fra videregående opplæring og høyere utdanning. Prosjektet har som delmål å utruste studenter i forskning gjennom et akademisk fellesskap preget av felles innsats. Studentene er deltakende aktører i gjennomføring av datainnsamling, og som medskapere i forståelsen av materiale.

I året 2019/2020 er det med 10 studenter som medforskere i prosjektet, hvorav alle studenter ved Universitetet i Sørøst-Norge. Studentene som skriver FOU- og bacheloroppgave tilknyttet prosjektet, går på studiene grunnskolelærer og spesialpedagogikk. Det er i tillegg to masterutdanninger tilknyttet prosjektet, master i pedagogikk og master i forebyggende arbeid for barn og unge.

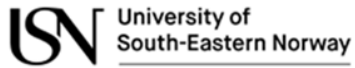
Som deltaker i prosjektet har studentene deltatt på undervisning og seminarer utover deres studieløp. På høstsemesteret ble det gjennomført fire økter med nettundervisning hvor studentene ble introdusert for teori og metode relevant for prosjektet og for gjennomføringen av datainnsamling. Studentene har deltatt på to ukelange seminarer om metode og analyse samt mindre samlinger på campus. Årlig arrangerer MaCE et analyseseminar, der studenter og forskere legger frem funn de har gjort i forskningen så langt i prosjektet. I år var seminaret tenkt som en nasjonal og regional konferanse. På bakgrunn av fare for smitte av Coronaviruset i Norge vår 2020 er konferansen avlyst. Studentene vil likevel lage en digital presentasjon der de presenterer sine foreløpige funn. Denne deles med prosjektets samarbeidspartene i regionen, samt internt ved USN.

Metoden som er benyttet i prosjektet er gjennomgående og er en samtalebasert intervjuform som kan karakteriseres som «indirekte» (Moshuus & Eide, 2016).

Datamaterialet i MaCE består av til sammen 67 intervjuer gjennomført av fjorårets og årets studenter, samt forskere i prosjektet. Informantene er ungdom og unge voksne i alderen 16-25 år som går på yrkesfaglige linjer med høyt frafall, har sluttet på skolen eller har tidligere skoleavbrudd, er unge arbeidsledige på kurs i regi av NAV, har kort botid i Norge eller av andre grunner har en usikker tilknytning til skole og arbeidsliv. Informantene er bosatt på Østlandet og det er spredning i kulturell bakgrunn. Informantene er rekruttert via prosjektets nettverk, og det er tilstrebet at ungdommene blir spurt om deltakelse av andre enn intervjueren selv.

Studentene som er med i prosjektet kan selv velge tema for sin oppgave, ut fra prosjektets og studiets ramme. Alle studenter i prosjektet har fått tilgang til å benytte seg av intervjuer

gjennomført av andre i prosjektgruppen. Slik har studentene fått tilgang til et rikt datamateriale. Prosjektet er innmeldt til Norsk senter for forskningsdata (NSD), og alle informanter har skrevet under på samtykkeerklæring. Studentene som deltar i prosjektet er innmeldt til NSD og har skrevet under på taushetserklæring. For å sikre informantenes sikkerhet er intervjuene anonymisert under transkriberingen.

Bring ideas to life
VIA University College

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Vedlegg 4

Vi inviterer deg til forskningsprosjektet

”Marginalization and Co-Created Education”

Bakgrunn og formål

Vi ønsker å intervju unge som velger bort skolen sammen med ungdom som ikke gjør dette. Vi ønsker å få vite mer om unge som gjennomfører eller avbryter sin skolegang og hvilke planer de har og hvordan de ser på framtiden. Det skjer mye i ungdomsårene og vi ønsker derfor å få lov til å spørre deg igjen senere også. På den måten vil vi lære mer om hvordan utdanningsfortellinger og oppveksterfaringer former unges vei inn i voksenlivet.

Forskningsprosjektet er et samarbeid mellom Fakultet for helse- og sosialvitenskap og Fakultet for humaniora-, idretts- og utdanningsvitenskap ved Universitetet i Oslo. På prosjektet deltar forskere og studenter fra master- og bachelorprogrammer ved universitetet på disse fakultetene.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Deltakerne til dette forskningsprosjektet blir kontaktet gjennom de videregående skolene og NAV-kontorer i fylket. Du som inviteres til å delta blir kontaktet fordi du går på en studieretning hvor tidligere forskning har vist at flere har valgt å avbryte sin skolegang eller fordi du har avbrutt din skolegang.

Undersøkelsen vil bestå av intervjuer. Disse intervjuene vil ha form som samtaler hvor vi vil være ute etter å få vite hva du holder på med til daglig, hva du interesserer deg for, hva du tenker at du vil gjøre framover og vi vil gjerne vite hva du har holdt på med tidligere. Dersom du gir din tillatelse vil vi ta digitale opptak av samtalen. Lydopptakene vil senere bli nedskrevet.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt. Lydopptakene og de nedskrevne samtaler vil være tilgjengelige for prosjektgruppen som deltar som intervjuere og de databehandlerne som vil hjelpe oss å skrive ned opptakene. De digitale lydopptakene vil deretter slettes når prosjektet er ferdig og personopplysningene erstattes med en koblingsnøkkel som vil oppbevares adskilt fra det som er skrevet ned. Prosjektgruppen består av og forskerne ansatt på høyskolen som deltar i innsamlingen av intervjuene og studenter i perioden hvor de skriver sine avhandlinger.

Alle deltakere i prosjektet vil anonymiseres i alle publikasjoner fra prosjektet slik at ingen kan gjenkjennes. Publikasjonene vil være mastergradsavhandlinger og vitenskapelige artikler.

Prosjektet vil følge deltakerne i studien over flere år og skal avsluttes 31. desember 2023. Da vil koblingsnøkkelen med navneliste ødelegges. Da vil datamaterialet være anonymt.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil alle opplysninger om deg bli anonymisert. De som kontaktet deg på våre vegne vil ikke få vite om dette.

Dersom du har spørsmål til studien, ta kontakt med oss som leder prosjektet:

Mette Bunting
Dosent i Pedagogikk
Universitetet i Sørøst-Norge
Telefon 41471590
mette.bunting@usn.no

Geir H Moshuus
Førsteamanuensis, Dr.polit
Universitetet i Sørøst-Norge
Telefon 40044410
geir.moshuus@usn.no

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS.

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg har mottatt informasjon om studien, og er villig til å delta

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 5

Erindringsnotat

Erindringsnotatet er en viktig del av forskningsarbeidet. Erindringsnotatet benyttes både som en del av innsamlet datamateriale og som nyttig informasjon i forkant av et evt. nytt intervju med en informant.

Vi har satt opp noen punkter et slikt notat bør inneholde, men det er ikke tenkt at disse bør følges verken slavisk eller i den rekkefølgen. Vi opplever gjerne at intervjuene arter seg forskjellig, og slik blir også erindringsnotatene forskjellige. Skriv det på din måte! Men ta en titt på listen under og sjekk at du har fått med viktig informasjon.

- 1) Tid, sted, fiktivt informantnavn, navn på intervjuer.
- 2) En beskrivelse av intervjuet
- 3) En beskrivelse av egen opplevelse av intervjuet
- 4) Er det momenter som kommer fram under disse temaene:
 - a. Familie (Bosituasjon, andre ting som er oppstått i familien?)
 - b. Skoleerfaringer (Hva gjør ungdommen nå? Linje? NAV? Tiltak?)
 - c. Interesser (Hva er ungdommen opptatt av på fritiden nå?)
 - d. Personlig historie
 - e. Fremtidstanker
 - f. Annet (Er det noe vi bør merke oss, og ta hensyn til i neste runde?)

Vedlegg 6

The indirect approach – a theme based interview guide

This guide contains an introduction and seven themes for the conversation we wish to share with you.

In the very beginning of our conversation, we want to give to an Introduction to the project, talk about anonymity, consent, the fact that you can withdraw from the project and why we record our conversation.

Theme 1 During this part of the conversation we would like to learn more about different topics you chat about on a daily basis with your network and surroundings. To learn about your interest we will start with questions about popular culture, local events, the area that we meet, sports and other activities. The reason for this is that we want to find topics you enjoy to talk about, and enjoyed even before you met with us.

Theme 2 In this part of our conversation, we are eager to learn more about you and your life story. A life story can be seen as a biography or your story told along a timeline.

Theme 3 is all about how you view the future.

Theme 4 is dedicated to your school experiences, both current ones and from the past.

Theme 5 We would like to understand some of the stories and events you regard as meaningful in your life.

Theme 6 is about your everyday life at school or about leaving school.

Theme 7 As our conversation is going to an end we would like to connect the dots. We might ask questions related to previous topics to clarify details or to make sure that we understood you correctly. Here is a list of keywords we might tap in to:

- Family
- Friends
- School attendance
- Your parents
- School mates
- Teachers
- Other adults
- Cell phone, computers and social media

- Books at your house
- Your bedroom
- Economy